

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Bergen, våren 2008

Utredning i fordypningsområdet: Økonomisk styring/International Business

Veileder: Professor Norvald N. Monsen

REGNSKAP I HJELPEORGANISASJONER

en teoretisk og empirisk studie

av

Iskra Beshirova og Kalina Kostova Elingbø

Denne utredningen er gjennomført som et ledd i masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at høyskolen inntår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

SAMMENDRAG

Formålet med vår utredning er å undersøke regnskapssystemet for hjelpeorganisasjoner i Norge. Vi setter fokus på både regnskapsteori, regler og praksis.

Utredningen inneholder flere analysedimensjoner. Først undersøker vi hvilke regnskapsregler som gjelder for hjelpeorganisasjoner og vurderer hvilken regnskapsmodell de tar utgangspunkt i. For å undersøke hvordan reglene anvendes i praksis studerer vi regnskapet til hjelpeorganisasjonen Kirkens Nødhjelp. Casestudiet bekrefter at organisasjonens regnskap følger regnskapsreglene. Samtidig viser det seg at regnskapet rapporterer en annen type informasjon enn hva som er ønskelig for å gjennomføre økonomisk kontroll i organisasjonen. Videre vurderer vi Kirkens Nødhjelps regnskap opp mot relevant teori. Dette gjør vi for å finne ut om det eksisterer andre regnskapsmodeller som er bedre tilpasset kontrollformålene til en hjelpeorganisasjon.

Til slutt kommer vi med forslag til forbedringer i regnskapet og regelverket for hjelpeorganisasjoner samt forslag til videre studier.

FORORD

Denne utredningen er skrevet som siste ledd i vårt masterstudium i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole.

Utredningen omhandler en presentasjon og analyse av regnskap i hjelpeorganisasjoner. Inspirasjon å skrive om dette temaet fikk vi i kurset BUS 435, Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, som vi tok på NHH våren 2008. Dette kurset omhandlet regnskapsteori utover det tradisjonelle finansregnskapet. Ved å studere regnskapsmodeller i både privat og offentlig sektor utdypet vi vår regnskapsforståelse. Valget av type organisasjon falt på hjelpeorganisasjoner. Denne typen organisasjoner er spesielt interessant å studere fordi de verken er private bedrifter eller offentlige organisasjoner. Samtidig er de lite studert, så det er behov for mer kunnskap.

Utredningen er organisert som en teoretisk og empirisk studie. Teorien benyttet i analysen bygger som oftest på regnskapslitteratur presentert i ovennevnte kurs. Den empiriske delen omhandler en hjelpeorganisasjon, Kirkens Nødhjelp. Vår veileder har vært av stor hjelp ved valg av caseobjekt. Han rettet vår oppmerksomhet mot noen publikasjoner som omhandler aktuelle regnskapsproblemer i Kirkens Nødhjelp. Arbeidet med utredningen har vært svært interessant og lærerik. Till tross for flere henvendelser, både mot lokalkontoret i Bergen, samt til hovedkontoret i Oslo, har vi ikke mottatt noe hjelp fra organisasjonen. Dette har utfordret oss til å undersøke flere publikasjoner om Kirkens Nødhjelp, studere de offisielle regnskapsdokumenter nøye, og ikke minst til å bokføre organisasjonens transaksjoner på T-konti for to regnskapsperioder.

Vi håper at denne utredningen vil vekke interesse for regnskap i hjelpeorganisasjoner og i ikke-gevinstorienterte organisasjoner generelt. Samtidig håper vi at oppgaven vår kan sette fokus på behovet for forandringer i regelverket og regnskapsmodellen for disse organisasjonene.

Til slutt, vil vi rette en stor takk til vår veileder, professor Norvald Monsen, for verdifulle kommentarer og tilbakemeldinger til oppgaven.

Bergen, 15. juni 2008

Iskra Beshirova

Kalina Kostova Elingbø

Innhold

1	PROBLEM	6
1.1	Generelt om bistand i Norge	6
1.2	Generelt om regnskapets funksjon	7
1.3	Problemstilling	8
1.4	Formål	9
1.5	Utredningens videre struktur	10
2	METODE	12
2.1	Metodesynsmåter	12
2.1.1	Analytisk synsmåte	12
2.1.2	Systemsynsmåte	13
2.1.3	Aktørsynsmåte	13
2.1.4	Valg av synsmåte	14
2.2	Forskningsmetoder	15
2.2.1	Casestudie	16
2.2.2	Eksperiment	16
2.2.3	Survey	17
2.2.4	Valg av forskningsmetode	17
2.3	Datainnsamlingsmetode	17
2.3.1	Offisielt perspektiv	18
2.3.2	Eksternt perspektiv	18
2.3.3	Internt perspektiv	18
2.4	Oppsummering	18
3	REFERANSERAMME	19
3.1	Regnskapets funksjon i økonomistyringen	19
3.1.1	Typer organisasjoner	20
3.2	Regnskapsbegreper – inntekter og utgifter	24
3.3	Finansielt regnskap versus lønnsomhetsregnskap	26
3.4	Ulike bokføringsmetoder	28
3.5	Kjøpmannes bokføringsmetoder	29
3.5.1	Enkel bokføring	29
3.5.2	Systematisk enkel bokføring	29
3.5.3	Dobbel bokføring	30
3.6	Kameralistens bokføring	32
3.7	Regnskapsmodeller	36
3.7.1	Forretningsregnskapet	36
3.7.2	Forvaltningskameralistikk	38
3.8	Oppsummering	40
4	REGNSKAPSREGLER FOR IDEELLE ORGANISASJONER	41
4.1	Ideelle organisasjoner	41

4.2	Regelverk	41
4.2.1	Regnskapsloven.....	42
4.2.2	NRS F God regnskapskikk for ideelle organisasjoner.....	43
4.3	Konklusjoner til kapittel 4.....	51
5	EMPIRI.....	53
5.1	Om Organisasjonen	53
5.1.1	Generell beskrivelse og historie.....	53
5.1.2	Hovedaktivitetsområder og strategi	53
5.1.3	Organisasjonsstruktur	54
5.1.4	Hovedkilder for Kirkens Nødhjelps midler	56
5.1.5	Utfordringer	56
5.2	Organisasjonens årsrapport.....	57
5.3	Offisielt årsregnskap.....	58
5.3.1	Anvendelse av Retningslinje	59
5.3.2	Resultat/aktivitetsregnskap.....	59
5.3.3	Balanse.....	60
5.3.4	Budsjett og avviksanalyse.....	61
5.3.5	Bokføring.....	61
5.3.6	Konklusjoner om Kirkens Nødhjelps regnskap	62
5.4	Behov for en ny regnskapsoppstilling	63
5.4.1	Presentasjon av finansieringsanalysen.....	63
5.4.2	Kommentar på vår utarbeidede finansieringsanalyse	66
5.5	Oppsummering.....	68
6	TEORETISK ANALYSE	69
6.1	Analyse av kontrollformålene i hjelpeorganisasjoner.....	69
6.2	Bruk av forretningsregnskapet i hjelpeorganisasjoner	70
6.3	Bruk av FKAM i hjelpeorganisasjoner	78
6.4	Konklusjoner til Kapittel 6.....	82
7	EMPIRISK ANALYSE.....	86
7.1	Kirkens Nødhjelps behov for regnskapsinformasjon	86
7.2	Informasjonsfokus i Kirkens Nødhjelps regnskap	88
7.3	Fordelaktig regnskapsmodell for Kirkens Nødhjelp og konklusjoner	90
8	KONKLUSJONER.....	93
8.1	Oppsummering.....	93
8.2	Forslag til videre praksis	94
8.3	Forslag til videre studier	95
	VEDLEGG 1: Norges bistands pengeforbruk	96
	VEDLEGG 2: Årsregnskap Kirkens Nødhjelp 2006 (med tilleggstill)	97
	VEDLEGG 3: Balanse Kirkens Nødhjelp 2006	98
	VEDLEGG 4: Bokføring på T-konti for år 2006	99
	REFERANSER:.....	104

1 PROBLEM

1.1 Generelt om bistand i Norge

Norge har tradisjonelt vært en viktig aktør i de rike landenes kamp mot fattigdom, sult og sykdom i fattige land. Statistikk tilgjengelig på OECD sine hjemmesider påpeker at Norges årlige bistand til programmer rettet mot fattigdomsreduksjon er omtrent 2,5 milliarder USD, noe som gjør landet til verdens niende største donor i forhold til bistandsvolum (se Vedlegg 1). Når det gjelder bistand som prosent av landets Brutto Nasjonal Inntekt (BNI), står Norge høyest blant OECDs medlemmer. Med bistand på 0,94 % av sin BNI er landet et av de få rike landene som holder sitt regjeringsløfte om å gi 1 % av sin BNI til utviklingshjelp.

Disse gode resultatene skyldes at Norge tar sitt engasjement i det globale utviklings-samarbeidet alvorlig og setter seg ambisiøse mål (www.regjeringen.no). Regjeringen understreker at utviklingspolitikk og utenrikspolitikk er en og samme ting, og at bistand er et sentralt virkemiddel til å oppnå utenrikspolitiske mål. Det er derfor de politiske målene som avgjør størrelsen på norsk offentlig bistand i nasjonalbudsjettet. På same måte må forvaltningen av bistanden (som er UDs og Norads sitt ansvar¹) forholde seg til de politiske planene og prioriteringene uttrykt av Stortinget og regjeringen.

Bistandsarbeidet er imidlertid et problemområde. Et stadig økende antall samarbeidspartnere² og bistandsformer gjør det vanskelig for regjeringen å holde kontroll over ressursforvaltningen, evaluere resultatene i forhold til forventede resultater, og formidle informasjon til det norske folk (Norad, 2006). Av den grunn har Norad påtatt seg ansvar for å forbedre resultatmåling og formidling av informasjon til publikum, og har prioritert disse i den nye

---

¹ **Norad** (Direktoratet for utviklingssamarbeid) er underlagt Utenriksdepartementet (UD). Etaten har tidligere hatt ansvar for forvaltning av stat-til-stat samarbeidet. UD tok over dette ansvaret i 2004. Nå har Norad som mål å bidra til effektiv forvaltning av bistandsmidler, samt sørge for at det norske utviklingssamarbeidet kvalitetssikres og evalueres.

² De norske samarbeidspartnere til Norad er frivillige organisasjoner, bedrifter, fagforeninger, kulturmiljø, forskningsmiljø, ambassader, statlige etater og institusjoner.

strategien mot 2010: ”Mer effektiv og resultatorientert norsk bistand er Norads mål” (Norad, 2006).

Dette innebærer store konsekvenser også for de private hjelpeorganisasjonene i Norge, siden de har ledende rolle i forvaltningen av Norads midler³. Per dags dato finnes det ingen lovbestemmelser for hvordan en pengeinnsamling skal foregå, og det er heller ingen restriksjoner på hvem som kan samle inn penger og hvilke formål de kan gå til (www.innsamlingskontrollen.no). I 1999 gjennomførte hjelpeorganisasjonene, på eget initiativ, et forsøk på å øke allmennhetens tillit til deres aktivitet: de opprettet *Innsamlingskontrollen* som innsamlingsbransjens frivillige organ for selvjustis. Stiftelsen er offentlig godkjent og har som formål å ivareta allmennhetens interesser ved at dens medlemmer (humanitære organisasjoner) forvalter innsamlede midler på en forsvarlig måte. Innsamlingskontrollen har eksistert nå i flere år, men problemene nevnt ovenfor er fortsatt uløst. Dette synet støttes av en undersøkelse gjennomført av Norad i 2006 (Norad, 2006).

Med bakgrunn i det ovenstående oppfordrer Norad i strategirapporten (Norad, 2006) de humanitære organisasjonene til å forbedre sine informasjons- og kommunikasjonssystemer. Samtidig er det fremmet krav om å styrke arbeidet med å måle og dokumentere resultater (www.norad.no). Man kan spørre seg om ikke disse problemene også indikerer behov for forandringer i regnskapet. Selve Innsamlingskontrollen påpeker at regnskap og økonomisk rapportering bør stå sentralt ved vurdering av om innsamlingsorganisasjoner opptrer betryggende og forvalter midlene forsvarlig (www.innsamlingskontrollen.no).

1.2 Generelt om regnskapets funksjon

Alle organisasjoner, både gevinstorienterte og ikke-gevinstorienterte, er forpliktet til å utarbeide regnskap. Regnskapets funksjon er blant annet å yte informasjon som ledelsen trenger for å kontrollere de finansielle hendelsene som har skjedd i en periode og for å

---

³ De er nesten 100 i antall og får over en milliard kroner i året. Dette tilsvarer om lag en tredel av Norads budsjett.

bestemme organisasjonens finansielle strategi i fremtidige perioder. Hvis eierne i en privat bedrift eller bistandsgiverne i en hjelpeorganisasjon vil kontrollere om ledelsen i en organisasjon har forholdt seg til de fattete vedtak, ser de på regnskapsdokumentene. Hvis ledelsen vil fatte beslutninger for den kommende perioden, har de også behov for regnskapstall. Regnskapet er følgelig det viktigste informasjonssystemet i enhver organisasjon.

Mens regnskapets viktighet er allment akseptert i gevinstorienterte organisasjoner er dette ikke tilfellet når det gjelder ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Det at Norad ikke nevner behovet for forbedringer i regnskapet er en bekreftelse på at de fleste tenker på regnskap i forhold til gevinstorienterte organisasjoner, men undervurderer regnskapets betydning i ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Vi hevder derimot at fokuset på regnskap i hjelpeorganisasjonene er veldig viktig siden de får store pengebeløp av myndighetene og private givere uten å yte noe tilbake (enveis betaling). På denne måten blir det vanskelig å kontrollere hvordan disse organisasjonene forvalter de mottatte midlene.

1.3 Problemstilling

Hjelpeorganisasjoner kan sies å være en mellomting mellom private bedrifter og offentlige organisasjoner (Solbakken, 2007). De er ikke fullt ut private bedrifter da hjelpeorganisasjoner generelt ikke har profittmål. Hjelpeorganisasjoner er heller ikke offentlige organisasjoner. De fleste mottar finansielle ressurser fra det offentlige, men de er ikke underlagt statlig kontroll.

Med bakgrunn i ovenstående vil det være interessant og nyttig å se på hvordan regnskapet i hjelpeorganisasjoner utarbeides. Dette er et område som er lite studert sammenlignet med regnskapet i gevinstorienterte organisasjoner. Vi er interesserte i å se på hvilke regler ligger til grunn i utarbeidelsen av deres regnskap, hvilke funksjoner regnskap har der og hva som er grunnene til at det oppstår rapporterings- og informasjonssvikt. Videre vil vi prøve å finne ut om det eksisterer andre regnskapsmodeller som er bedre egnet til rapporteringskravene til disse organisasjonene.

For å avgrense utredningens omfang har vi valgt å ta for oss én organisasjon innen gruppen hjelpeorganisasjoner. Dette valget falt på Kirkens Nødhjelp. Organisasjonen er en frivillig,

felleskirkelig organisasjon som arbeider for menneskers grunnleggende rettigheter. I begynnelsen var organisasjonen hovedsakelig opptatt av hjelpearbeid i Europa, både langsiktig og i akutte krisesituasjoner. Men gradvis vokste Kirkens Nødhjelp fra et europeisk hjelpearbeid til å bli en verdensomspennende hjelpeorganisasjon. Dens motto er å hjelpe de som er glemt av andre. Nesten hvilken som helst hjelpeorganisasjon kunne vært et aktuelt studieobjekt for denne utredningen. Vi har imidlertid valgt Kirkens Nødhjelp da dette er en av de fem hjelpeorganisasjonene som mottar størst andel av Norads bistandsmidler (www.nca.no). Samtidig viser noen avisartikler at Kirkens Nødhjelp står foran rapporteringsproblemer. Strømmen (2007), for eksempel, skriver i Dagens Næringsliv at Kirkens Nødhjelp er mistenkt av UD i korrupsjon og mislighold på grunn av forsvunne penger som Kirkens Nødhjelps ledelse har vanskelig å gjøre rede for. Derfor mener vi at Kirkens Nødhjelps regnskap er et godt utgangspunkt når vi ønsker å være med på å avdekke grunnene til at det oppstår rapporterings- og informasjonsproblemer i disse organisasjonene.

1.4 Formål

Formålet med denne utredningen blir følgelig å undersøke regnskapssystemet, kartlegge og diskutere regnskapsføringen for en ideell organisasjon, samt å vurdere bruk av regnskapsregler i samme type organisasjon. Hovedtemaet vil bli å studere de nye regnskapsreglene nærmere i henhold til den nye regnskapsstandarden for ideelle organisasjoner og deres anvendelse i en ideell organisasjon. Først vil vi gi en oversikt over regnskapsregler som gjelder for hjelpeorganisasjoner i Norge. Deretter vil vi vurdere bruk av regnskapsregler og den generelle regnskapsføringen i den valgte organisasjonen. Til slutt vil vi se på om regnskapsrapporteringen og regnskapsoppstillingene i organisasjonen samsvarer med de regler som følger av de nye retningslinjene for ideelle organisasjoner.

Videre i utredningen setter vi fokus på behovet for utarbeidelse av en ny regnskapsmodell som viser endring i arbeidskapital. Modellen er kalt for finansieringsanalyse og er utarbeidet med hensikt om å øke regnskapstallenes informasjonsverdi. Vårt formål med dette er å påvise at det ligger ny og verdifull informasjon i finansieringsanalysen, nettopp fordi den gir en god oversikt over tilgang og bruk av midler. Dette vil vi gjøre ved å utarbeide finansieringsanalyse for Kirkens Nødhjelp på bakgrunn av tilgjengelige regnskapsdokumenter. I tillegg vil vi

vurdere om informasjonen som finansieringsanalysen gir kan supplere de tradisjonelle regnskapsmodellene og om den kan brukes ved beslutningstaking og kontroll.

Til slutt vil den siste delen av oppgaven fokusere på om ikke-lønnsomhetsregnskap kan gi et bedre informasjonsgrunnlag for utenforstående. Regnskapsmodellen som er mest relevant her er kameralmodellen. Sistnevnte er en regnskapsmodell som har et sterkt finansielt fokus og som gir informasjon om den finansielle utviklingen i en organisasjon, noe som er veldig viktig i en ikke-profitt organisasjon. Derfor ser vi det også som et viktig formål for denne utredningen å undersøke om kameralregnskapet tilfredsstillende regnskapsbehovene og hovedformålene i en hjelpeorganisasjon, dvs. pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll, på en bedre måte.

1.5 Utredningens videre struktur

I det videre arbeidet vil vi først, i kapittel 2, beskrive hvordan vi går frem. Det vil si hvilke metodesynsmåter og forskningsmetoder vi benytter i utredningen. Vi redegjør for tre forskjellige metodesynsmåter (analytisk-, system- og aktørsynsmåte), før vi begrunner vårt valg.

I kapittel 3 etablerer vi den teoretiske referanserammen som skal danne grunnlaget for den empiriske analysen som følger senere i utredningen. Her forsøker vi å sette regnskapsfaget i perspektiv. Vi ser på formålet og betydningen av regnskap. Deretter synliggjør vi ulike regnskapsmodeller, før vi omtaler de mest relevante modellene for vårt formål mer inngående. I siste del av kapitlet kommer vi nærmere inn på teorien for ulike regnskaps- og bokføringsmetoder.

I oppgavens kapittel 4 presenterer vi de regnskapsreglene som gjelder for utarbeidelse av hjelpeorganisasjoners regnskap. Vi gir omtale for den nye regnskapsstandardens ”*God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner*” og de regnskapsoppstillingsplanene som følger av den.

Kapittel 5 omhandler den empiriske undersøkelsen. Her presenteres Kirkens Nødhjelp og organisasjonens regnskapsrapportering. Vi beskriver årsrapporten og regnskapet til Kirkens

Nødhjelp for årene 2005 og 2006, og vurderer om disse oppstillingene samsvarer standardens retningslinjer. Likeledes presenterer vi her bokføringen av transaksjoner som har funnet sted i løpet av begge årene, samt finansieringsanalysen.

Kapitler 6 og 7 er analysedelen. I kapittel 6 vurderer vi kritisk bruk av to regnskapsmodeller, nemlig forretningsregnskapet og kameralregnskapet, i ikke-gevinstorienterte organisasjoner med utgangspunkt i den presenterte teoretiske referanserammen. Vi gir argumenter for og mot bruk av enhver modell, og til slutt konkluderer vi med hvilken regnskapsmodell er bedre egnet for ikke-gevinstorienterte organisasjoner ifølge regnskapsteorien. I kapittel 7 analyserer vi Kirkens Nødhjelps nåværende regnskap ved hjelp av konklusjonene oppnådd i forrige kapittel og ser på hvilken regnskapsmodell vil være fordelaktig for Kirkens Nødhjelp. Til slutt bringer kapittel 8 en oppsummering og konklusjon av analysen, sammen med forslag til videre studier.

2 METODE

Ettersom vi har bestemt oss for å studere hjelpeorganisasjonenes regnskap nærmere og forsøke å finne ut hvordan deres informasjonsrapportering kan forbedres, stiller vi oss spørsmålet: hvordan kan vi gjøre dette? Hvilken metode vil være mest hensiktsmessig å benytte. For å svare på disse spørsmålene, skal vi diskutere noen metodesynsmåter. Vi vil derfor her kort gjengi de tre metodene som er aktuelle og så skal vi i kapittel 2.1.4. gjøre et valg mellom dem.

2.1 Metodesynsmåter

Det finnes nemlig tre metodesynsmåter som vi kan anvende når vi skal studere nærmere et problemområde (Monsen, 1987):

1. **analytisk synsmåte**
2. **systemsynsmåte**
3. **aktørsynsmåte**

Valg av synsmåte vil påvirke konklusjonene i vårt arbeid, og vi skal derfor se nærmere på hver av synsmåtene.

2.1.1 Analytisk synsmåte

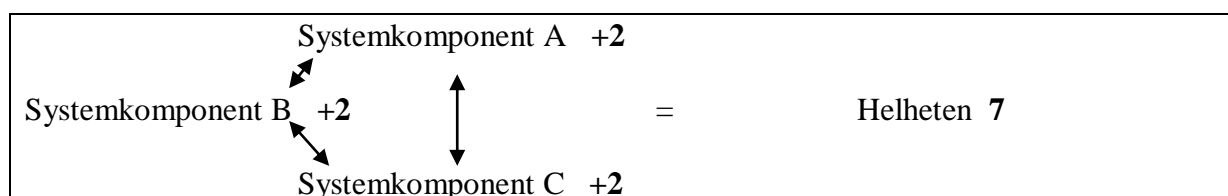
Den analytiske synsmåten er den eldste synsmåten. Helheten betraktes som sammensatt av ulike komponenter (fenomen). Virkeligheten antas å være objektiv, slik at ulike individ vil oppfatte samme fenomen på samme måte. Derfor er kunnskapen som utvikles med denne synsmåten av individuavhengig karakter. Siden komponentene analyseres hver for seg, ser vi dessuten bort fra synergieffekter, slik at summen av komponentene er lik helheten. Monsen (1987) illustrerer denne synsmåten med følgende figur 1.1:

Fenomen A	+2		
Fenomen B	+2	=	Helheten 6
Fenomen C	+2		

Figur 1.1: Den analytiske synsmåten (Kilde: Monsen 1987, figur 2.1, s.19)

2.1.2 Systemsynsmåte

Ved denne synsmåten er det forholdene mellom komponentene i et system som er det viktigste. Virkeligheten antas fortsatt å være objektiv, men den er sammensatt på en slik måte at helheten avviker fra summen av delene. Noen deler vil sammen forsterke hverandres egenskaper. På den måten oppstår det positive eller negative synergieffekter. Den helheten som beskrives da forklares heller ut fra systemets egenskaper enn av komponentene sett isolert fra hverandre. Dette er vist i figur 1.2 nedenfor:

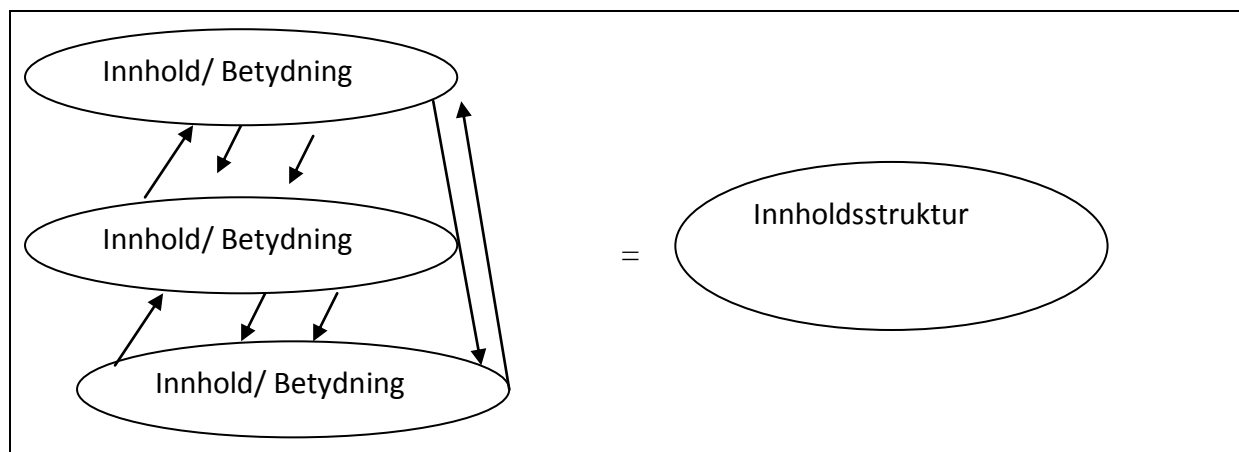

Figur 1.2: Systemsynsmåten (Kilde: Monsen 1987, figur 2.2, s.20)

Den kunnskap man trekker ut ved anvendelse av denne metodesynsmåten blir derfor systemavhengig. For å forklare bedre denne synsmåten kan vi tenke oss et eksempel. Hvis vi for eksempel har som oppgave å bestemme om en organisasjon skal bruke både regnskap og budsjett som styringsinstrument, bør vi se disse to styringsinstrumentene i sammenheng. Vi bør analysere om det er synergieffekter mellom disse to slik at organisasjonens økonomistyring blir bedre enn om den kun bruker budsjett eller kun bruker regnskap. Den kunnskap vi utvikler i denne studien blir systemavhengig, siden regnskapets egenskaper og budsjettets egenskaper forklares av systemets egenskaper.

2.1.3 Aktørsynsmåte

Aktørsynsmåten er en forholdsvis ny synsmåte (fra slutten av 1960 tallet). Den har som formål å kartlegge hvordan de ulike aktørene ser på sine handlinger og det miljøet som omgir dem. Det er med andre ord de enkelte individenes handlinger, ikke helheten, som er av interesse. Virkeligheten antas å bestå av ulike sosiale prosesser og er derfor ikke objektiv. Man søker å forklare flertydige sammenhenger som fortløpende fortolkes og gis ulikt innhold. Dette illustreres i figur 1.3.

Figur 1.3: Aktørsynsmåten (Kilde: Monsen 1987, figur 2.3, s.21)

Den kunnskap som kan utvikles ved denne synsmåten er dermed individavhengig.

Det er bruk for aktørsynsmåten når for eksempel en vil beskrive brukervennligheten av en ny regnskapsmodell. Der er det av interesse å se på i hvor stor grad de ulike brukerne (aktørene) finner modellen nyttig og lett å bruke.

2.1.4 Valg av synsmåte

Omtalen ovenfor viser de følgende områdene der disse synsmåter skiller seg fra hverandre: hvordan helheten beregnes; er kunnskapen objektiv/subjektiv; hva forklarer delene og hvordan virkeligheten antas. Med bakgrunn i disse divergenspunktene kan vi konstruere den følgende tabellen:

Karakteristikk / Synsmåte	Helhet en	Kunnskapen	Delene	Virkeligheten antas å være
Analytisk-	lik summen av delene	er objektiv	er observerte fenomen	objektiv og sammensatt av komponentene
System-	er større eller mindre enn summen av delene	er systemavhengig	er helhetens egenskaper	objektiv men avspeiler synergieffekter mellom komponentene
Aktør-	ikke av interesse	er individavhengig, interesse i aktørens handlinger	er aktørens handlinger	subjektiv og består av ulike sosiale prosesser

Tabell 1.1: Sammenligning av synsmåter

Som tabellen viser er det naturlig for oss å anvende analytisk synsmåte ved analyse av regnskapsdokumentene til den valgte hjelpeorganisasjonen. Dette fordi vi bør være objektive når vi ser på de ulike komponentene som danner regnskapet, dvs. balanse, aktivitetsregnskap,

kontantstrømoppstilling (eventuell budsjett) og deres fordeler og ulemper som informasjonskilder. Den kunnskapen som vi skal utvikle ved analysen bør være av individuavhengig karakter.

På den annen side er det mest hensiktsmessig for oss å bruke systemsynsmåten når vi argumenterer for behovet for finansieringsanalyse i hjelpeorganisasjonen. Der skal vi se på synergieffektene mellom aktivitetsregnskapet, finansieringsanalysen og budsjettet: kan organisasjonens økonomistyring bli bedre om organisasjonen utarbeider en finansieringsanalyse som styringsinstrument i tillegg?

Når det gjelder vårt valg av regnskapsmodell, som på en god måte skal tilfredsstille organisasjonens formål og som skal muliggjør utarbeidelse av en finansieringsanalyse, er det hensiktsmessig å anvende en aktørsynsmåte. Dette fordi ulike personer vil ha ulike oppfatninger og der skal vi oppgi våre synspunkter og argumenter.

Følgelig konkluderer vi her med at vårt videre arbeid krever en bruk av alle tre synsmåter.

2.2 Forskningsmetoder

Ghuri et al. (1995) definerer forskning som prosessen med å planlegge, sette i verk og undersøke, med den hensikt å finne svar på våre utvalgte spørsmål. Sentralt i denne prosessen står riktig formulering av problemstilling: hva er det vi vil svare på med forskningen? Etter at vi har klart for oss hva slags informasjon vi leter etter, bør vi bestemme oss for hvordan vi skal finne den. Forskningsmetode kan da sees på som en fremgangsmåte for å få informasjonen vi er ute etter.

I følge Yin (1984) finnes det fem ulike sosiale forskningsmetoder å velge mellom. Disse fem er:

1. Casestudie
2. Eksperiment
3. Historisk studie
4. Komparativ studie
5. Survey studie

Valget av forskningsmetode avgjør hvilke data som skal innhentes og hvordan de skal innhentes. Det er ifølge Yin avhengig av: 1) type forskningsproblem; 2) grad av kontroll forskeren har; og 3) om fokuset er på historisk eller samtidsfenomen.

Komparativ studie og historisk studie er ikke av interesse i denne utredningen siden vi hverken har som formål å sammenligne regnskap i forskjellige hjelpeorganisasjoner eller å se på historisk utvikling. Av den grunn vil vi utelate disse to metodene og i stedet se nærmere på de andre tre metodene slik at vi kan velge den som egner seg best til vår problemstilling.

2.2.1 Casestudie

Casestudie er en empirisk studie der en ser på et samtidsfenomen i sine omgivelser, og der forskeren har liten, eller ingen, kontroll over begivenheten (Yin, 1984). Casestudien åpner mulighet for å studere fenomenets ulike aspekter og for å studere dem i sammenheng med hverandre (Meyer, 2001). Med andre ord tillater metoden fleksibilitet i forskningen. Ifølge Ghauri et al. (1995) er derfor denne metoden effektiv når problemstillingen er uklar og ikke vel forstått. Hvis forskeren under prosessen finner adgang til ny informasjon kan han forandre retningen i forskningen. I denne typen forskningsmetode stiller man ofte spørsmålene hvorfor og hvordan. På den måten kan den oppnådde kunnskap brukes til analytiske formål.

Anvendelsen av denne metoden krever en rekke valg, blant annet valg av data innsamlingsprosedyrer: intervjuer, dokumentasjon eller observasjon; valg av tidsperiode; og valg av studieobjekt i organisasjonen. Forskeren bør beherske egenskaper som evne til å observere, granske informasjon og konstruere forklaringer som også er basert på teorikunnskap.

2.2.2 Eksperiment

Denne metoden ligner på Casestudie ved at forskeren står over det samme forskningsproblemet: hvordan og hvorfor (Yin, 1984). Men det er noen betydelige forskjeller mellom disse to metodene. En forskjell er at under eksperimentet har forskeren kontroll over adferd/ begivenheter mens han ikke kan kontrollere disse under casestudie. En annen forskjell fremhevet av Ghauri et al. (1995) er at ved eksperimentet er problemet vel forstått og strukturert. Dessuten gir eksperimentet en mer beskrivende informasjon som utløp, mens casestudien produserer kunnskap som danner grunnlag for analyse.

2.2.3 Survey

Ved survey - forskningsmetoden er problemet strukturert og godt forstått. Som oftest samler man inn informasjon gjennom spørreskjemaer eller intervjuer (Ghauri et al. 1995). Forskeren har ingen kontroll over adferd men går fram ved å bestemme utvalget: hvem, hva, hvor mange eller hvor mye. Utvalgets svar brukes som grunnlag for en generalisering slik at konklusjonene, trukket ut av respondentene, gjelder for hele populasjonen.

2.2.4 Valg av forskningsmetode

I vår utredning skal vi for det meste benytte casestudie forskningsmetode. Den metoden passer godt til vårt mål å analysere regnskapet til en hjelpeorganisasjon. For det første vil vi benytte fleksibiliteten den gir oss. Siden vi står overfor et ustrukturert forskningsproblem, vil vi ha fleksibilitet slik at vi kan endre retning hvis ny informasjon blir tilgjengelig. Dessuten virker dette som et naturlig valg siden vi er ute etter ulike aspekter av regnskapet og vil studere dem i sammenheng med hverandre. Ikke minst har vi behov for denne metoden for å være i stand til å koble den kunnskap vi oppnår mot teori slik at vi kan konstruere forklaringer.

Det ville være interessant i forhold til vårt tema og i tillegg se på hvordan finansieringsanalysen og den regnskapsmodellen som vi anbefaler i slutten av utredningen, vil bli akseptert av regnskapsbrukerne i og utenfor organisasjonen. Da ville vi også ha bruk for eksperiment metoden for å observere brukernes adferd, og for survey-forskningsmetoden for å trekke ut hva de synes om brukervennligheten med den nye modellen. Dessverre kan ikke alle disse omfattes i en utredning alene. En slik forskning vil imidlertid kunne være en ide for videre studier innen temaet.

2.3 Datainnsamlingsmetode

Det er det tre typer perspektiver som kan brukes ved innsamling av data, nemlig: offisielt perspektiv, eksternt perspektiv og internt perspektiv.

2.3.1 Offisielt perspektiv

Offisielt perspektiv benyttes når man samler data med utgangspunkt i de offisielle dokumentene til en organisasjon. Det er akkurat dette perspektivet som vi bruker mest i vår datainnsamlingsprosess – vi studerer årsrapportene og de offisielle publikasjonene til vår valgte organisasjon.

2.3.2 Eksternt perspektiv

Eksternt perspektiv – det gjelder studie av hva andre personer utenfor organisasjonen, som outsiders, skriver og mener om organisasjonen. I denne sammenhengen benytter vi også dette perspektivet når vi ser på hva journalister skriver om regnskapet i vår valgte organisasjon.

2.3.3 Internt perspektiv

Internt perspektiv – det benyttes når man ser på hva de som jobber i organisasjonen, som insidere, mener om organisasjonen og regnskapet. Det innebærer kontakt og intervjuer med bokførere, regnskapsførere, sjefer og andre innenfor organisasjonen. Vi har dessverre ikke benyttet dette perspektivet selv om vi var bevisst på at det kunne gi oss den mest presise og verdifulle informasjonen. Grunnen til dette er at de som sitter med kompetanse og erfaring i organisasjonen ikke ville samarbeide med oss i dette ambisiøse prosjektet på å finne svakhetene i organisasjonens regnskap.

2.4 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet argumentert for vårt valg av metodesynsmåte (alle tre metodesynsmåtene), forskningsmetode (casestudie) og datainnsamlingsmetode (offisielt og eksternt perspektiv) for hvordan vi vil håndtere utredningens problemstilling. For å kunne analysere hjelpeorganisasjonens regnskap bør vi imidlertid ta utgangspunkt i regnskapsteorien som referanseramme. Denne blir presentert i neste kapittel.

3 REFERANSERAMME

I forrige kapittel beskrev vi hvilke metoder og perspektiver vi har benyttet oss av i vårt arbeid med utredningen. I dette kapitlet vil vi presentere referanserammen, dvs. den aktuelle regnskapslitteraturen for å danne teoretisk grunnlag for vår analyse.

I dette kapitlet vil vi ta for oss relevant regnskapslitteratur og presentere teori derfra. Vi vil først legge frem teorien for finansregnskapet, d.v.s. det eksterne regnskapet. Med denne hensikten vil vi begynne med oversikt over regnskapets funksjon. Derfra vil vi se på regnskap i sin organisatoriske sammenheng. Vi vil også gjøre rede for de hovedtypene regnskap i finansregnskapet samt noen bokføringsmetoder og regnskapsmodeller. I slutten av kapitlet skal vi se på hvordan disse ulike regnskapsdimensjonene henger sammen.

3.1 Regnskapets funksjon i økonomistyringen

Som vi vet er alle organisasjoner i hele verden forpliktet til å utarbeide regnskap som en viktig informasjonskilde. Men da kan man stille for seg spørsmålet om hva regnskapsinformasjon skal brukes til. Monsen (1999) utleder to basismålsettinger ved regnskap:

1. Kontroll;
2. Beslutningstaking.

Dette betyr at regnskapsinformasjon skal brukes i kontroll- og beslutningsprosessen i en organisasjon. Når det gjelder regnskapets første funksjon, kontroll, er fokuset på den tilbakelagte regnskapsperioden. Vi vil se på hva som har skjedd i den perioden og kontrollere om ledelsen i en organisasjon har forholdt seg til vedtak fattet av eierne eller investorene. Den andre funksjonen refererer til kommende periode. Basert på regnskapsinformasjon for den tilbakelagte perioden, skal regnskapsbrukerne kunne bruke regnskapet til å fatte beslutninger om fremtiden. En hjelpeorganisasjon kan for eksempel bruke sitt regnskap for å finne ut hvor mye penger de har til rådighet for ulike bistandsprogrammer og hvor mye de fortsatt trenger i kommende budsjettår.

Disse to hovedmålsetningene bør ikke sees på isolert, men i sammenheng. Regnskapet for den tilbakelagte perioden skal ikke bare gi regnskapsmottakeren muligheter til å stille kontroll, men det skal også gi regnskapsmottakeren et bedre datagrunnlag for økonomiske beslutninger for kommende periode. Følgelig bidrar de to sammen til å forbedre økonomistyringen i en organisasjon.

I økonomistyringen har man imidlertid ikke bare behov for finansielle data (inn- og utbetalinger, inntekter og kostnader, utgifter), men også behov for informasjon om produktprising, kostnadsdrivere, kapasitetsutnyttelse osv. Derfor skiller man mellom to hovedgrupper i regnskapsfaget: finansregnskap og driftsregnskap. Begge hovedgruppene bidrar til forbedret økonomistyring, men i denne utredningen er det av interesse å fokusere på finansregnskap.

Finansregnskapet er det som enhver organisasjon er forpliktet til å utarbeide til eksternt bruk – bruk fra andre interesserte utenfor organisasjonen. Av den grunn og med sikte på å gjøre det sammenlignbart, er finansregnskapet veldig formalisert og bør utarbeides i samsvar med spesielle lover og regler (se omtalen i kapittel 4). Derfor snakker man her om regnskapsplikt. Ser vi nærmere på begrepet regnskapsplikt, så handler det egentlig om to forhold: plikten til redegjørelse for ressursforvaltning og plikten til revisjonskontroll (Monsen 1999).

I følge Mellempvik et al. (1988) og andre forfattere i regnskapslitteraturen, bør regnskap studeres i sin organisatoriske sammenheng. Derfor vil vi nå fokusere på organisasjon og regnskap. Først vil vi omtale typer organisasjoner og så skal vi komme tilbake til regnskapets funksjon i enhver type organisasjon.

3.1.1 Typer organisasjoner

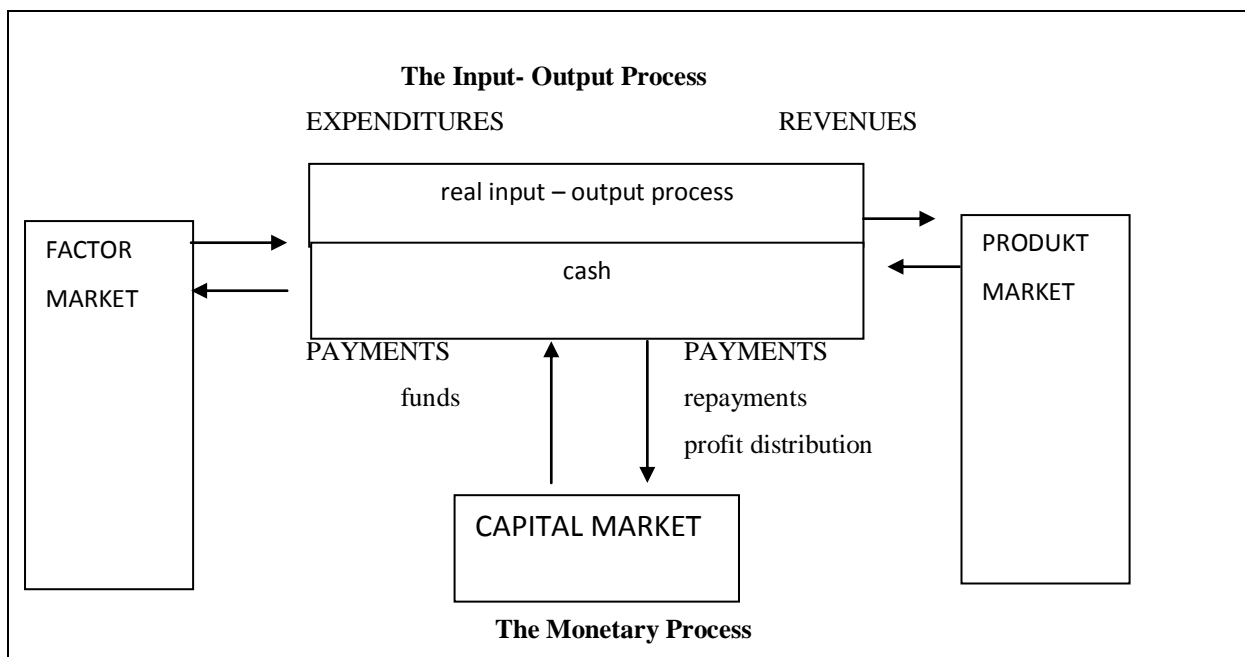
Nedenfor vil vi presentere to måter vi kan gruppere organisasjoner på. Den første er jamfør deres interaksjon med omgivelsene og hvordan de anskaffer seg ressurser. Den andre er gruppering jamfør deres økonomiske formål.

3.1.1.1 Interaksjon med omgivelsene og hvordan organisasjonen anskaffer seg ressurser

En organisasjon anskaffer finansielle ressurser gjennom interaksjon med omgivelsene (Monsen, 2007a). Etersom ulike organisasjoner interagerer med sine omgivelser på forskjellige måter, skaffer de seg finansielle ressurser på ulike måter.

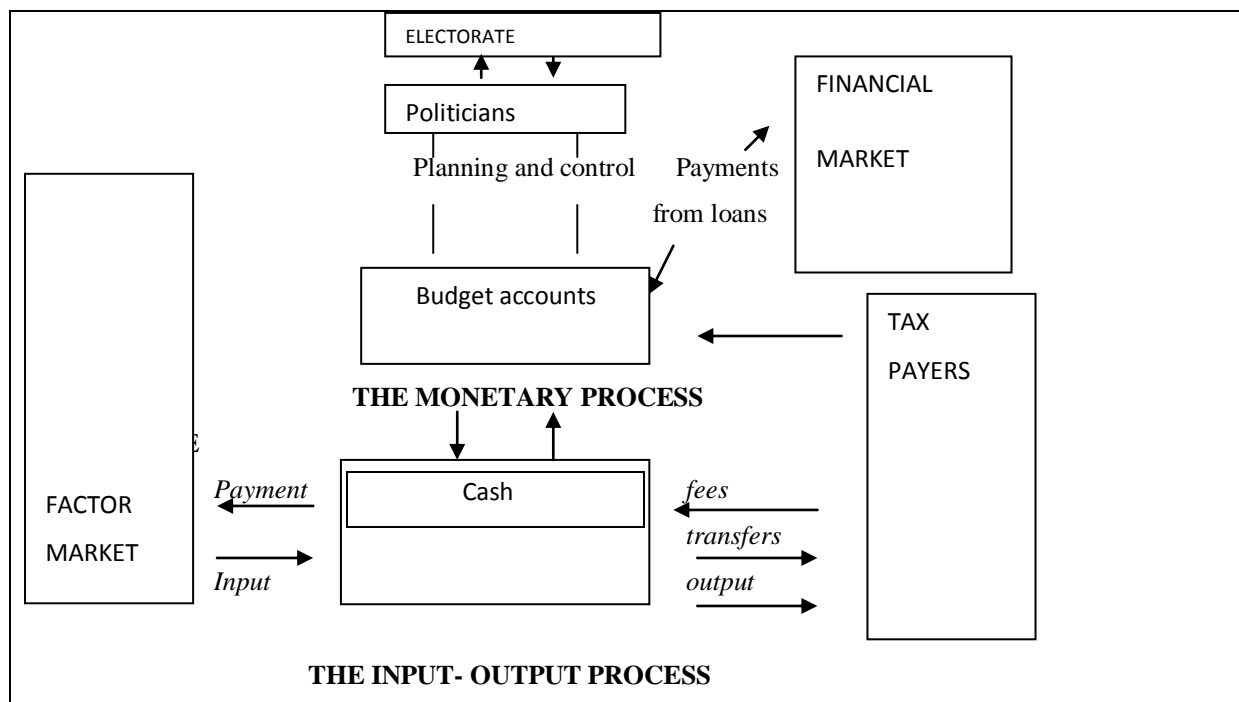
Monsen (2007a) tar utgangspunkt i denne interaksjonen mellom organisasjon og omgivelse og skiller mellom to typer organisasjoner: markedskoplete organisasjoner og budsjettkoplete organisasjoner.

Markedskoplete organisasjoner har interaksjon med tre forskjellige markeder: 1) faktormarkedet, 2) produktmarkedet og 3) kapitalmarkedet (se figur 3.1). Disse organisasjonene kjøper produksjonsfaktorer fra og overfører penger til faktormarkedet; selger ferdigprodukter til og mottar penger fra produktmarkedet (kundene); og de låner også penger fra kapitalmarkedet. Med andre ord skaffer de seg finansielle ressurser fra kjøp/produksjon og salg av varer/ tjenester i form av markedstransaksjoner.

Figur 3.1: The Capital Circulation Model of the Firm (Kilde: Monsen 2007a, figure 1, side 5).

Budsjettkoplete organisasjoner og deres omgivelse er vist i figur 3.2.

Figur 3.2: The Economic Process Model of Government (Kilde: Monsen 2007a, figure 1, s.6).

Som fremgår av figur 3.2 er produksjonsprosessen i budsjettkoplete organisasjoner svært lik input-output prosessen i markedskoplete organisasjoner: innsatsfaktorer omdannes til tjenester som leveres til mottakerne. Samme likhet er synlig også når det gjelder transaksjoner med kapitalmarkedet. Den finansielle transaksjonsprosessen er derimot mer komplisert i budsjettkoplete organisasjoner enn tilsvarende prosess i markedskoplete organisasjoner. Grunnen til dette er todelt. For det første omfatter den finansielle transaksjonsprosessen ikke bare betaling for produksjonsfaktorer og produkter (noe som er lik tilsvarende prosess i figur 2), men den omfatter også skatter, offentlige overføringer og andre pengetransaksjoner. Når organisasjonen mottar de sistnevnte, gir den ingen motytelse for dem. Det er m.a.o. enveis pengestrøm. For det andre er pengetransaksjonsprosessen nær forbundet med budsjett. Det spiller en hovedrolle i allokeringen av de mottatte ressursene. Disse distribueres videre til andre mottakere ved bruk av budsjettet (altså budsjettkontroll).

3.1.1.2 Organisasjonens formål

Monsen og Solbakken (2007) ser på organisasjonenes formål og deler organisasjoner i to hovedtyper: gevinstorienterte organisasjoner og ikke-gevinstorienterte organisasjoner.

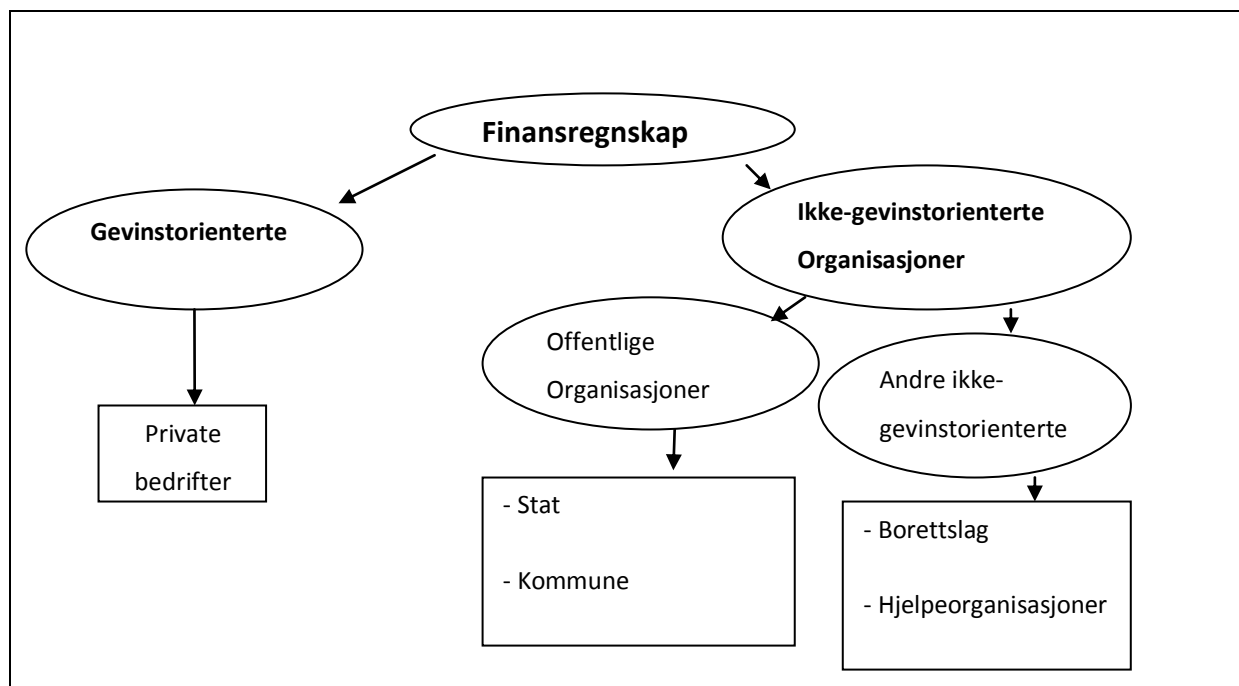
Gevinstorienterte organisasjoner har overskuddsgenerering som hovedformål. De kjøper innsatsfaktorer og selger ferdigprodukter og tjenester. I denne prosessen ønsker de å få inn mer penger enn de bruker (overskudd). Deres målsetting er hovedsakelig å maksimere overskuddet.

Ikke-gevinstorienterte organisasjoner har derimot ikke som grunnleggende målsetting å generere overskudd. Deres hovedformål er å yte tjenester til samfunnet. Ikke-gevinstorienterte organisasjoner må også dekke sine utgifter med inntekter, men det er ikke direkte sammenheng mellom inntektene og utgiftene som går med i produksjonen av produktene/tjenestene. Pengene de får inn kommer delvis ved å selge produkter eller tjenester, men mesteparten av pengene kommer fra innskytere av kapital som ikke får noe tilbake for sine innskutte midler (enveis pengestrøm). Utfordringen for disse organisasjonene er å bruke ressursene som de har så effektivt som mulig.

Monsen og Solbakken (2007) redegjør at vi kan bruke begrepene gevinstorientert - markedskoplet og ikke-gevinstorientert – budsjettkoplet omvekslende. Det er mulig fordi i hvert par er det felles fokus: i det første er det fokus på pengemessig informasjon mens i det andre er fokuset på lønnsomhetsmessig informasjon. Derfor kan vi konkludere med at vi står overfor to hovedtyper organisasjoner: Gevinstorienterte organisasjoner og ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Det er disse begrepene som vi bruker videre i oppgaven.

Etter at vi har sett på hovedforskjellen mellom gevinstorienterte (markedskoplete) og ikke-gevinstorienterte (budsjettkoplete) organisasjoner, vil vi videre diskutere hvilke organisasjoner som tilhører hvilken av de to gruppene.

Solbakken (2007) inkluderer private bedrifter i gruppen gevinstorienterte organisasjoner (se figur 3.3). Den andre gruppen ikke-gevinstorienterte organisasjoner deles i to mindre grupper: offentlige organisasjoner og andre ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Den første undergruppen omfatter følgende: stat, kommuner, statlige bedrifter, kommunale bedrifter osv. Den andre undergruppen omfatter: borettslag, hjelpeorganisasjoner, stiftelser, idrettslag osv.

Figur 3.3: Finansregnskap for ulike typer organisasjoner (Kilde: Solbakken, 2007, figur 3.1, s.21).

Det fremkommer av figur 3.3 at offentlige organisasjoner og hjelpeorganisasjoner (som vi er spesielt interesserte i) har samme økonomiske formål, dvs. å yte tjenester til samfunnet og bruke sine ressurser så effektivt som mulig.

Som nevnt utarbeider alle organisasjoner (både gevinstorienterte og ikke-gevinstorienterte) finansregnskap. Vi kan imidlertid forvente med bakgrunn i omtalen ovenfor, at de har forskjellige mål med regnskap. Gevinstorienterte organisasjoner vil ha behov for regnskapsinformasjon som viser om ledelsen har generert overskudd. Bidragsgiverne i ikke-gevinstorienterte organisasjoner vil derimot vite om ressursene har blitt brukt på en effektiv måte. Før vi går dypere inn i regnskapsforskjellene i de to hovedtypene organisasjoner, vil vi gi en redegjørelse for visse hovedbegreper innenfor regnskap. Disse begrepene kommer til nytte for den videre presentasjonen av teorien.

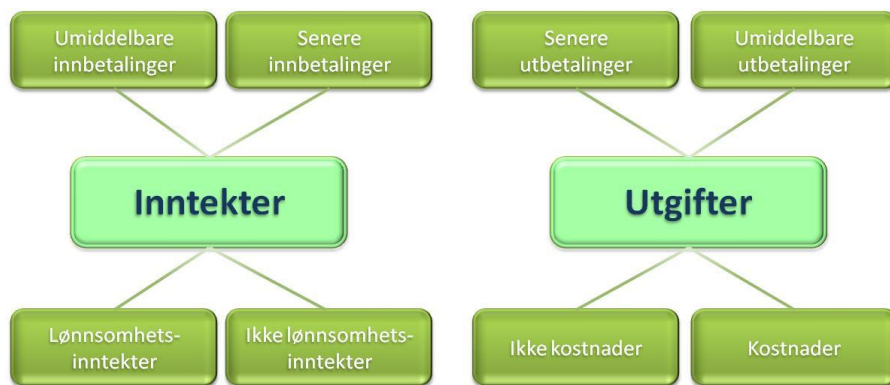
3.2 Regnskapsbegreper – inntekter og utgifter

Innen finansregnskap benyttes to hovedbegrep: inntekter og utgifter. Vi bruker disse til å illustrere forskjellen mellom et finansielt regnskap og et lønnsomhetsregnskap. Derfor kan det være nyttig å presisere disse begrepene og deres betydning nærmere før vi går inn på de ulike

typer regnskap senere i kapittelet. Inntektene representerer krav på innbetalinger enten umiddelbare eller senere, mens utgiftene representerer forpliktelser til utbetalinger enten umiddelbare eller senere (Monsen, 2007a). Umiddelbare innbetalinger og utbetalinger resulterer i økning i kasse/bankkontoen eller i reduksjon i samme kontoen. Senere innbetalinger og utbetalinger gir økning i fordringer eller økning i gjeld.

Inntekter og utgifter vil alltid ha en finansiell virkning, både i gevinstorienterte og i ikke-gevinstorienterte organisasjoner, og alle organisasjoner behøver til enhver tid kontanter til å betale forefallende krav. I tillegg til denne finansielle virkningen, vil inntektene og utgiftene også ha en lønnsomhetsresultatmessig virkning for organisasjoner hvor det er av interesse å fokusere på lønnsomhet. Dette gjelder først og fremst private bedrifter. Den finansielle virkningen og lønnsomhetsvirkningen illustreres nærmere i Figur 3.4 (Monsen, 2007a).

Figur 3.4: Inntektenes og utgiftenes regnskapsmessige karakter. (Kilde: Monsen 2007a, figur 3, s.7)

Som det fremgår av øverste delen av figur 3.4 har inntektene og utgiftene en umiddelbar virkning på pengebeholdningen når de tidsmessig faller sammen med inn- og utbetalingene. I dette tilfellet snakker vi om pengetransaksjoner. På den annen side har vi ikke-pengetransaksjoner som medfører betalinger på et senere tidspunkt, og omtales som kreditt transaksjoner (Monsen, 2003).

Inntekter og utgifter påvirker ikke bare pengebeholdningen. Figur 3.4 viser at vi kan også dele inn inntektene og utgiftene i forhold til om de har lønnsomhetsmessig virkning eller ikke. Monsen (2003) påpeker at inntekter og utgifter har lønnsomhetsresultatmessig virkning når de påvirker regnskapsperiodens lønnsomhetsresultat i form av kostnader eller

lønnsomhetsinntekter. Vi finner en slik virkning bare i gevinstorienterte organisasjoner hvor det er en årsakssammenheng mellom inntektene og utgiftene. I denne situasjon, er vi interessert i lønnsomhetseffekten av inntektene og utgiftene på organisasjonens egenkapital. Videre, skriver samme forfatter at inntektene og utgiftene ikke har lønnsomhetsresultatmessig virkning når de ikke påvirker periodens lønnsomhetsresultat. De vil derimot påvirke formuen og/eller dens finansiering (Monsen, 2007a).

Fra omtalen ovenfor kan vi oppsummere at inntektene og utgiftene har to regnskapsmessige virkninger i en organisasjon – finansiell virkning på pengebeholdningen (fremkommer av øverste del av figur 3.4), og eventuelt også virkning på periodens lønnsomhetsresultat (fremkommer av nedre del av figur 3.4). Dette fører oss fram til argumentasjonen om at vi står overfor to hovedtyper av regnskap – nemlig finansielt regnskap hvor det tas i bruk et finansielt periodiseringsprinsipp og lønnsomhetsregnskap som tar i bruk et lønnsomhetsmessig periodiseringsprinsipp (Monsen, 2007a). Vi ser nærmere på disse to regnskapene i neste del av kapittelet.

3.3 Finansielt regnskap versus lønnsomhetsregnskap

I følge regnskapsteori (se for eksempel Monsen, 2007a) står vi overfor to hovedtyper regnskap: finansielt regnskap og lønnsomhetsregnskap. Hovedforskjellen mellom de to typene tar utgangspunkt i inntektenes og utgiftenes regnskapsmessige karakter (se tabell 3.4).

Finansielt regnskap inndeler inntektene og utgiftene etter et finansielt periodiseringsprinsipp. Det betyr at fokuset settes på inntektenes og utgiftenes finansielle (pengemessige) virkning. Vi er interessert i om inntektene og utgiftene påvirker kassebeholdningen i regnskapsperioden (umiddelbart) eller i en senere periode. Av den grunn deles transaksjonene i pengetransaksjoner (dvs. umiddelbare inn- og utbetalinger) eller/og kreditt transaksjoner (fordringer og forpliktelser). Differansen mellom de slikt definerte inntektene og utgiftene viser et finansielt resultat. Det kan være endring i arbeidskapital dersom fokuset er på både umiddelbare og senere inn- og utbetalinger; eller endring i likvide midler hvis fokuset er kun på umiddelbare inn- og utbetalinger. Kommuneregnskapet i Norge er et eksempel på finansielt regnskap som fokuserer på de totale inntektene og utgiftene i perioden (både umiddelbare og senere inn- og utbetalinger). Statsregnskapet er derimot et eksempel på finansielt regnskap som har fokus på periodens umiddelbare inn- og utbetalinger.

Kameralregnskapet som vi vil omtale i kapittel 3.7.2 tilhører også denne hovedtypen regnskap.

Lønnsomhetsregnskapet fokuserer imidlertid på inntektenes og utgiftenes lønnsomhetsmessige virkning (lønnsomhetsmessig periodiseringsprinsipp). Dette betyr at vi registrerer i resultatregnskapet kun lønnsomhetsinntekter og kostnader. Hvis for eksempel det har skjedd innbetaling av inntekt i regnskapsperioden som ikke er opptjent, registreres den ikke i resultatregnskapet. Transaksjonene deles følgelig i transaksjoner med lønnsomhetsresultatmessig virkning og transaksjoner som ikke har denne virkningen. De førstnevnte transaksjonene påvirker egenkapitalen i organisasjonene. Resultatregnskapet, der de opptjente inntektene sammenstilles med kostnadene, viser til slutt et lønnsomhetsresultat, dvs. overskudd eller underskudd. Det typiske lønnsomhetsorienterte regnskapet er forretningsregnskapet som vi omtaler i kapittel 3.7.1.

Forskjellene mellom de to hovedtypene regnskap kan oppsummeres i følgende tabell:

Dimensjoner	Finansielt regnskap	Lønnsomhetsregnskap
Resultatregnskapet inneholder:	Umiddelbare og/eller senere inn- og utbetalinger	Opptjente inntekter og kostnader
Transaksjonene inndeles i:	Penge- og kredittransaksjoner	Transaksjoner med eller uten lønnsomhetsmessig virkning
Resultatet er:	Finansielt resultat: endring i arbeidskapital eller endring i likvide midler	Lønnsomhetsresultat: overskudd/ underskudd

Tabel 3.1: Finansielt regnskap vs. lønnsomhetsregnskap

I kapittel 3.1.1 så vi at det finansielle fokuset er fremtredende i ikke-gevinstorienterte organisasjoner, mens i gevinstorienterte organisasjoner er fokus rettet mot lønnsomhet. Det er derfor fordelaktig for de første å bruke finansielt regnskap, mens for de andre vil det være mer fordelaktig å fokusere på lønnsomhetsregnskap. Når det gjelder ideelle organisasjoner, har disse ikke lønnsomhetsopptjenning som sitt hovedformål. Deres virksomhet innebærer at de formidler penger og deres oppgave blir da å forvalte pengene, med andre ord har disse organisasjonene rent finansielt fokus. Derfor setter vi fokus på behovet for finansiell

informasjon videre i utredningen. Vi argumenterer for at disse organisasjonene bør gå utenfor rammen til forretningsregnskapet og at de bør bruke en regnskapsmodell som er bedre tilpasset den informasjonen man ønsker å rapportere i hjelpeorganisasjoner.

Etter at vi har gjennomgått regnskapsterminologien og forklart forskjellen mellom et finansielt regnskap og lønnsomhetsregnskap går vi videre til omtalen av de ulike regnskapsmodeller og bokføringsmetoder. Siden vi ønsker å sette søkelyset på behovet for mer finansiell informasjon i hjelpeorganisasjonen, er det naturlig å presentere regnskapsmodeller som har finansielt hovedfokus (f. eks. kameralregnskapet) i tillegg til forretningsregnskapet som fokuserer på lønnsomhet.

Før vi beskriver ulike regnskapsmodeller vil vi først gi en forklarende oversikt over de ulike bokføringsmetoder som regnskapsmodellene bruker. Vi mener at det er viktig med en slik oversikt i oppgaven fordi de ulike regnskapene tar i bruk ulike bokføringsmetoder.

3.4 Ulike bokføringsmetoder

Vi kan gruppere de ulike bokføringsmetoder i to hovedkategorier: kjøpmannens bokføring og kameralistens bokføring. Begge to hovedgruppene har gjennomgått en historisk utvikling som medfører at vi i dag har ulike bokføringsmetoder under begge kategoriene. **Kjøpmannens bokføring** inkluderer tre bokføringsmetoder. Den første er *enkel bokføring* som var opprinnelig ment for finansielt regnskap. Den andre er *systematisk enkel bokføring* som danner grunnlaget for et modifisert finansielt regnskap med innslag av lønnsomhetsresultat. Den tredje er *dobbel bokføring* som er spesielt utviklet for bruk i lønnsomhetsregnskap. Forretningsregnskapet som er et lønnsomhetsregnskap, bygger på kjøpmannens dobbelte bokføring.

Den andre hovedgruppen, **kameralistens bokføring**, har også utviklet seg fra en enkel bokføringsmetode for bruk i finansielt regnskap, til bokføringsmetoder som i tillegg setter fokus på lønnsomhet. Utviklingen har gått gjennom fire faser som vi beskriver i delkapittel 3.6. Men i delkapittel 3.5, som følger, vil vi først gjøre rede for kjøpmannens tre bokføringsmetoder.

3.5 Kjøpmannes bokføringsmetoder

3.5.1 Enkel bokføring

Opprinnelig bestod regnskapsføringen i private bedrifter i bokføring av innbetalinger og utbetalinger i samsvar med det enkle bokholderis prinsipp (Monsen, 2008a). Kjøpmannens enkle bokføring baseres på bokføring av realiserte inn- og utbetalinger på kassekontoen, det vil si kun pengetransaksjoner. Systematikken består i at realiserte inn- og utbetalinger bokføres én gang på henholdsvis kassekontoens debetside eller kredittside. På denne måten blir endring i kassebeholdningen rapportert i løpet av perioden. Siden fokus er på inn- og utbetalingene er denne bokføringen grunnlaget for utarbeidelse av et finansielt regnskap.

3.5.2 Systematisk enkel bokføring

En utvidet form av enkel bokføring omtales som systematisk enkel bokføring. Dette er en bokføringsmetode som baseres på det enkle bokholderis prinsipp, men nå kan en transaksjon bli registrert mer enn én gang (Monsen, 2003). Her skiller man mellom to typer pengetransaksjoner – de som har lønnsomhetsvirkning og som ikke har slik virkning. Det som er karakteristisk for systematisk enkel bokføring er at lønnsomhetsresultatvirksomme transaksjoner (for eksempel lønn, renteinntekter, renteutgifter) registreres kun én gang på kassekontoen. Disse enkle bokføringene har både en pengemessig virkning og en lønnsomhetsresultatmessig virkning, altså dobbelt virkning. Ikke-lønnsomhetsresultatvirksomme pengetransaksjoner (for eksempel lån, avdrag på lån) registreres to ganger på to forskjellige konti. Den første bokføringen er på kassekontoen og den har både pengemessig og lønnsomhetsresultatmessig virkning. Den andre bokføringen registreres på motsatt side av en annen konto enn kassekontoen slik at denne registreringen opphever den lønnsomhetsmessige virkning, men ikke den pengemessige virkning. I tillegg snakker vi også om ikke-pengemessige transaksjoner som har lønnsomhetsmessig virkning. Disse bokføres kun én gang på en annen konto enn kassekontoen. Disse bokføringene har kun lønnsomhetsmessig virkning og ikke pengemessig virkning, siden kassekontoen ikke blir påvirket.

Skillet mellom transaksjoner med og uten lønnsomhetsvirkning gjør det mulig å rapportere et lønnsomhetsresultat som differansen mellom lønnsomhetsinntekter og kostnader.

Rapporteringen av lønnsomhetsresultatet skjer kun via betalingssiden (balanseregnskapet).

Det enkle bokholderis prinsipp er i utgangspunktet et prinsipp for utarbeidelse av finansielle

regnskap. Her brukes dette prinsippet på en systematisk måte, slik at systematisk enkel bokføring kan omtales som en bokføringsmetode som danner grunnlaget for et modifisert finansielt regnskap med innslag av et lønnsomhetsresultat (Monsen, 2008a).

3.5.3 Dobbel bokføring

Kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode er den metoden som brukes i forretningsregnskapet i dag. Det er derfor et viktig kjennetegn ved denne regnskapsmodellen. Metoden ble utviklet for bruk av kjøpmenn ved utarbeidelse av lønnsomhetsregnskap for sine forretningsforetak (Monsen, 2008a). Kjøpmannens dobbelte bokføring er en videre utvikling av systematisk enkel bokføring, slik at bruk av det dobbelte bokholderis prinsipp har erstattet den systematiske bruken av det enkle bokholderis prinsipp. Denne bokføringsmetoden kjennetegnes ved følgende trekk:

Prinsippet er uløselig knyttet til bruken av T-konti med debet og kreditt sider, det vil si metoden medfører at det alltid må foretas to bokføringer og at det alltid benyttes (minst to ulike konti). Det gjøres da alltid en føring til debet og en føring til kredit, men bare en føring per konto. En debetbokføring på en konto må således alltid følges av en kredittbokføring på en likelydende beløp på en annen konto slik at det i en transaksjon til sammen alltid er ført like mye til debet som til kreditt.

Ved bruk av denne metoden inndeles kontoene i to grupper: ytelseskonti (lønnsomhetsresultat regnskapskonti) og betalingskonti (balanseregnskapskonti).

Fordelen med kjøpmannens dobbelte bokføring er at periodens resultat alltid vil vises dobbelt: i balanseregnskapet og i resultatregnskapet. I resultatregnskapet fremkommer dette som differansen mellom periodens lønnsomhetsinntekter og kostnader. I balansen fremkommer dette som endringen i egenkapitalen. På denne måten rapporteres lønnsomhetsresultatet dobbelt – via ytelsessiden og via betalingssiden, noe som er viktig fremskritt i forhold til systematisk enkel bokføring hvor lønnsomhetsresultatet fremkommer kun via betalingssiden. Resultatet er det samme som man kommer frem til ved bruk av systematisk enkel bokføring, men innenfor kjøpmannens dobbelte bokføring fremkommer imidlertid lønnsomhetsresultatet på en mer informativ måte (Monsen, 2008a).

På den annen side fremhever Monsen (2003) at det er også en annen viktig egenskap ved dobbel bokføring, nemlig at enhver økning er kausalrelatert til en reduksjon, og at en bedrifts finansielle situasjon fremkommer fullt ut ved hjelp av bokføringen av tidligere hendelser, som er fanget opp i egenkapitalkontiene. Ansvarsrapportering er derfor kjernen i det dobbelte bokholderis prinsipp (Monsen, 2003). Denne fokuseringen finner vi blant annet i anglosaksisk litteratur.

Disse to fokuseringene representerer en fordel ved dobbel bokføring sammenlignet med enkel bokføring vurdert med utgangspunkt i et lønnsomhetsperspektiv (Monsen, 2003). I tillegg til denne doble lønnsomhetsrapporteringen, utarbeides det ved kjøpmannens dobbelte bokføring fullstendig balanseregnskap i samsvar med kongruensprinsippet som gir uttrykk for den direkte koblingen mellom resultatregnskapet og balanseregnskapet.

Med utgangspunkt i disse karakteristiske trekk ved kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode, er det omtalt at denne metoden danner grunnlaget for et lønnsomhetsregnskap (Monsen, 2008a). Derfor er det en klar fordel å bruke denne metoden fremfor systematisk enkel bokføringsmetode ved utarbeidelse av lønnsomhetsregnskap. Men som vi kommer til å argumentere senere i utredningen er det ikke alltid en fordel å bruke dobbel bokføring. For eksempel, når man skal utarbeide finansielle regnskap er det mer hensiktsmessig å ta i bruk enkel bokføring fordi dette er en bokføringsmetode som er egnet til bokføring av pengetransaksjoner (Monsen, 2008a).

Vi har sett nærmere på de tre bokføringsmetodene innenfor kjøpmannens bokføring. Forklaringen kommer til nytte ved presentasjonen av regnskapsmodellene i neste delkapittel. Der kommer vi til å se at det alltid bør være en sammenheng mellom valg av regnskapsmodell og bokføringsmetode.

3.6 Kameralistens bokføring

Kameralistens bokføringsmetode ble utviklet i det 16. århundre og fremover (Monsen, 2008a). Målet var å bidra til økt kontroll av (skatte)inntekter i den offentlige kjerneforvaltningen. Som tidligere påpekt har kameralistens bokføring utviklet seg over tid og vi kan identifisere fire utviklingsfaser. Vi omtaler enhver fase nedenfor.

Fase I. Kameralistens enkle bokføring:

I denne fasen bokførte man kun pengetransaksjoner – realiserte inn- og utbetalinger. Dette ble gjort kun én gang. Kameralistens enkle bokføring atskiller seg fra kjøpmannens enkle bokføring ved at den bruker en spesiell konto som kalles for kameralkonto. Kameralkontoen har utviklet seg parallelt med utviklingen av kameralistens bokføring.

I denne første fasen bestod kontoen av to sider, inntektside og utgiftsside, og det var bare en kolonne på hver side. Denne kolonnen heter *Virkelig utfall* eller forkortet V-kolonne. De umiddelbare innbetalingene ble registrert i V-kolonnen på inntektssiden, mens de umiddelbare utbetalingene gikk inn i V-kolonnen på utgiftssiden. Den kameralistiske kontoen i denne fasen er illustrert nedenfor:

	Inntekter	Utgifter
	Virkelig utfal	Virkelig utfal
Bokføringssted	(V)	(V)

Tabell 3.2: Den kameralistiske kontoen i fase I

Fase II. Forvaltningskameralistisk bokføring:

Denne bokføringsmetoden representerer en videreutviklet variant av kjøpmannens enkle bokføring. Forskjellen mellom de to metodene ligger i at forvaltningskameralistikken viser ikke bare umiddelbare innbetalinger og utbetalinger men også senere. Dette kalles for anordningsprinsipp. Anordningsprinsippet angir hva som skal betales for de respektive formålene, likegyldig om betalingen skjer straks eller senere. Regnskapsføringen gjennomføres så snart en inntekt eller utgift oppstår. Anordningen sammenstilles med betalingsbeløpet, slik at den gjennomførte betalingen korrigerer anordningen. Hvis betalingen enda ikke er gjennomført, oppstår en rest. Enhver anordning må etter hvert bli utlignet av et tilsvarende betalingsbeløp (Monsen, 2008a).

Den kameralistiske kontoen i denne fasen utviklet seg til å inkludere fire kolonner under hver side og denne formen av kontoen ble senere bestemmende for den kameralistiske regnskapsføringen (Monsen, 2008a). Vi presenterer kontoens struktur i tabell 3.3.

	Inntekter				Utgifter			
	Rester brakt frem	Anordning	Virkelig utfall	Rester overført	Rester brakt frem	Anordning	Virkelig utfall	Rester overført
Bokføringssted	(RF)	(A)	(V)	(R)	(RF)	(A)	(V)	(R)

Tabell 3.3: Den kameralistiske kontoen i fase II

På samme måte som i fase I er en transaksjon her bokført enten på inntektssiden eller utgiftssiden. Det som er forskjellig er at enhver side inneholder nå fire kolonner: RF – rester brakt frem; AO – anordnet inntekter eller utgifter; V – virkelig utfall; og R – rester overført. Før vi forklarer innholdet i enhver kolonne vil vi redegjøre for to grunnregler som bokføringen må alltid oppfylle.

De to grunnreglene er:

- 1) ingen transaksjoner kan bokføres i V-kolonnen uten en tidligere eller samtidig bokføring i AO-kolonnen.
Denne regelen muliggjør betalingskontroll som vi skal se senere i kapittelet.
- 2) Den kameralistiske balanselikningen:

$$R = RF + AO - V$$
Rester overført = Rester brakt frem + Årets anordning – Virkelig utfall
Den kameralistiske balanselikningen gjelder separat både på inntektssiden og på utgiftssiden. Den regulerer sammenlikningen mellom de fire kolonnene i den kameralistiske kontoen.

Disse to bokføringsreglene gjelder også i de senere fasene av kameralistikkens utviklingen. De har en viktig rolle i hva slags informasjon blir rapportert i kameralregnskapet.

Når vi nå har forklart bokføringsreglene vil det være lett å forstå innholdet i enhver kolonne.

RF kolonnen. Kolonnen RF viser beløp som bringes frem fra tidligere perioder. På inntektssiden vises utestående fordringer og på utgiftssiden vises forpliktelser som ennå ikke er betalte. Innenfor FKAM rapporteres kun fordringer og forpliktelser, som det er gitt betalingsinstruksjoner for, men som ikke er betalte.

AO kolonnen. Denne kolonnen viser nye fordringer (på inntektssiden) og nye forpliktelser (på utgiftssiden), som det er gitt betalingsinstruksjoner for. AO- kolonnen representerer

ytelsessiden og danner dermed grunnlaget for utarbeidelse av et finansielt resultatregnskap (inntekter minus utgifter) innenfor FKAM.

V. kolonnen. Kolonnen Virkelig utfall (V) har en dobbel funksjon innenfor FKAM: For det første er den en oppgjørskolonne for de anordnede beløp (for RF) og Årets anordning (AO) ved at kolonnen viser hvor mye av de anordnede beløp som i perioden er realisert i form av inn- eller utbetalinger. For det andre viser kolonnen, når vi studerer den loddrett, periodens innbetalinger (på inntektssiden) og utbetalinger (på utgiftssiden). Denne kolonnen tilsvarer derfor de kontoene innenfor kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode som viser pengetransaksjonene, dvs. kassekontoen og bank.

R- kolonnen. Denne kolonnen viser innenfor forvaltningskameralistikken, utestående beløp i form av fordringer (på inntektssiden) og forpliktelser (på utgiftssiden) ved slutten av perioden, og utgjør på således utgående balansekolonne hvor beløpene herfra overføres til FR kolonnen i kommende periode.

Vi skal komme tilbake til den kameralistiske kontoen i kapittel 6 når vi analyserer kameralregnskapets sterke og svake sider som regnskapsmodell for bruk i hjelpeorganisasjoner. Videre vil vi fortsette med omtale av to andre utviklingsfaser i kameralistens bokføring.

Fase III. Videre inndeling av kameralregnskapet:

I denne fasen ble det lagt vekt på å forklare hvordan man skulle bokføre inntektene og utgiftene med hensyn til om de hadde lønnsomhetsmessig virkning eller ikke. Ved hjelp av denne inndelingen ble det banet vei for utarbeidelse av et lønnsomhetsregnskap i samsvar med bedriftsøkonomisk teknikk (Monsen 2008a).

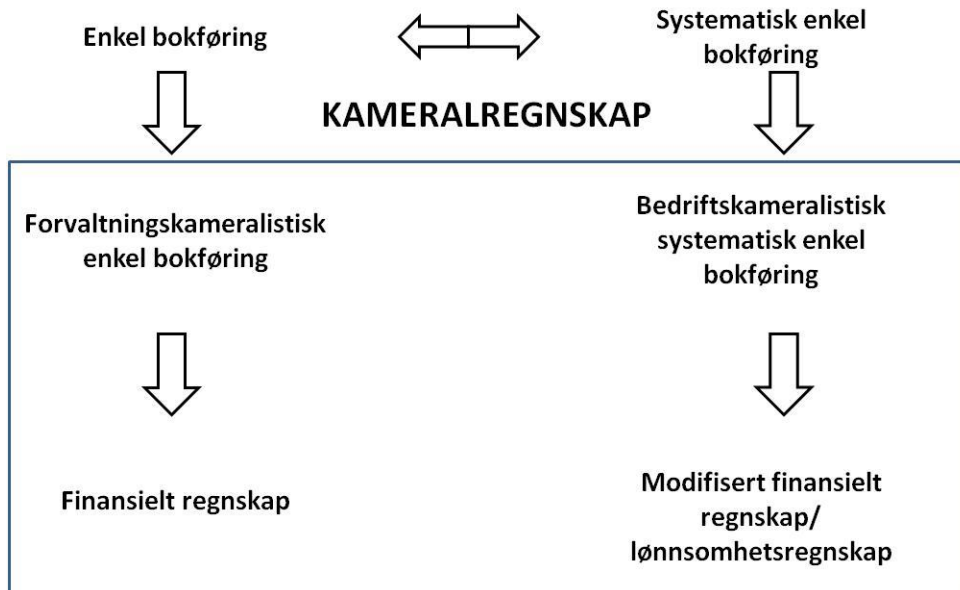
Fase IV. Bedriftskameralistisk systematisk enkel bokføring

Bedriftskameralistikk ble utviklet for bruk i offentlige bedrifter på grunn av det økende behovet for å kartlegge lønnsomhetsutviklingen. I bedriftskameralistikken suppleres derfor pengefokuset med et lønnsomhetsfokus. Metoden skiller seg fra kjøpmannens systematisk enkle bokføring ved at den rapporterer lønnsomhetsresultat ikke bare via betalingssiden, men også via ytelsessiden. Monsen (2008a) fremhever at formålet med denne formen for kameralistikk er å gjøre det mulig å utarbeide nøyaktig samme type regnskapsinformasjon som den som blir utarbeidet ved bruk av kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode, det vil si utarbeidelse av et lønnsomhetsresultatregnskap og tilhørende fullstendig balanseregnskap.

Den kameralistiske kontoen i denne siste fasen beholder de fire kolonnene under både inntektssiden og utgiftssiden, men deres innhold blir utvidet samtidig slik at kontoen viser

både balanseregnskap og lønnsomhetsresultatregnskap. Dette er en meget interessant kontostruktur men vi vil ikke presentere den i detaljer i denne utredningen. Grunnen til dette er at denne kontostrukturen er ment til bruk i offentlige bedrifter, mens vi fokuserer i vår utredning på hjelpeorganisasjoner som ikke er en offentlig bedrift.

Utviklingen av kameralistikkens bokføring under de fire fasene kan oppsummeres i følgende figur:

Figur 3.5: Kameralistens bokføring (kilde: Monsen 2008a, figur 2.1, s.19)

Det som fremgår av figur 3.5 er at forvaltningskameralistisk enkel bokføring har videreutviklet kjøpmannens enkle bokføring og danner grunnlaget for finansielt regnskap som viser totale inntekter og utgifter/ umiddelbare og senere inn- og utbetalinger.

På den annen side har bedriftskameralistisk systematisk enkel bokføring videreutviklet kjøpmannens systematiske enkle bokføring samt at gjennom den rapporteres lønnsomhetsresultatet både via betalingssiden og via ytelsessiden. Derfor danner bedriftskameralistisk systematisk enkel bokføring grunnlaget for et modifisert finansielt regnskap (lønnsomhetsregnskap) (Monsen, 2008a).

Monsen (2008b) påpeker at historisk har det vært forsøk på å erstatte kameralistens bokføringsmetode med kjøpmannes dobbelte bokføringsmetode i den offentlige forvaltningen,

men slike forsøk har alltid mislyktes. Vi vil komme tilbake til grunnene for dette i analysedelen i kapittel 6.

3.7 Regnskapsmodeller

I dette delkapittelet tar vi for oss to ulike regnskapsmodeller, forretningsregnskap og forvaltningskammeralistikk. Formålet med dette er å gi økt teoretisk forståelse for disse modellene, som vi får nytte av i analysedelen av utredningen.

3.7.1 Forretningsregnskapet

Begrepet ”forretningsregnskap” brukes når det refereres til finansregnskap utarbeidet av private bedrifter som er involvert i forretningsvirksomhet med profitt som målsetting (Monsen og Solbakken, 2007). Forretningsregnskapet er det mest kjente regnskapet i Norge. Det har vært brukt blant annet i private bedrifter, men det har også påvirket til en viss grad andre typer organisasjoner. Denne modellen gjør det mulig å regne ut et lønnsomhetsresultat, men fokuserer ikke på det finansielle.

Det tradisjonelle forretningsregnskapet består av to delregnskaper: resultatregnskapet og balansen. Mens balansen beskriver stillingen på et bestemt tidspunkt (årsoppgjørstidspunktet), beskriver resultatregnskapet hva som har skjedd mellom to tidspunkter.

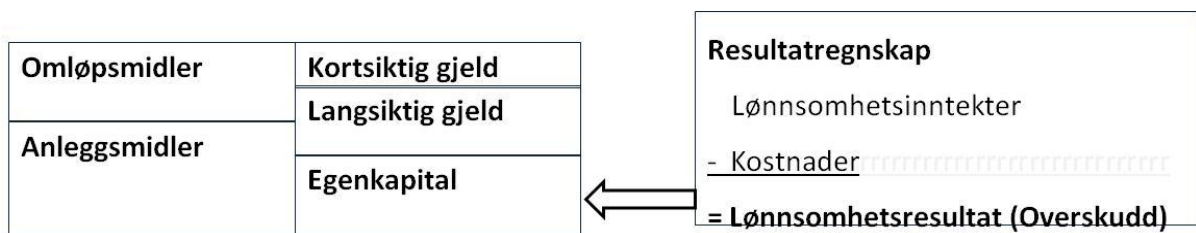
Begrepene kostnad og lønnsomhetsinntekt står sentralt innenfor forretningsregnskapet. Kostnadene er den delen av utgiftene som er medgått, mens lønnsomhetsinntektene er den delen av inntektene som er opptjent. Denne inndelingen er knyttet til den perioden regnskapet skal utarbeides for, vanligvis lik kalenderåret (årsregnskap), men det kan også være snakk om kvartalsregnskap, tertialregnskap, eller halvårsregnskap.

Resultatregnskapet sammenstiller periodens lønnsomhetsinntekter med deres tilhørende kostnader, slik at periodens lønnsomhet (overskudd eller underskudd) kan rapporteres, det vil si regnskapsmessige resultatet er forskjellen mellom lønnsomhetsinntekter og kostnader i en periode.

Balansen avspeiler resultatet av betalingstransaksjonene (inngående og utgående betalinger). Den viser hvilke eiendeler foretaket forvalter og hvordan de er blitt finansiert – med egenkapital eller gjeld. Periodens resultat kan rapporteres ved å sammenstille inngående og utgående betalinger som tilsvarer periodens inntekter og kostnader (Monsen, 2000). I tillegg rapporteres i balanseregnskapet ikke-resultatvirksomme transaksjoner (for eksempel opptak av nytt lån og avdrag på lån), slik at samlede eiendeler, gjeld og egenkapital ved slutten av regnskapsperioden fremkommer. Eiendelene deles i omløps- og anleggsmidler, mens gjelden deles i kort- og langsiktig.

Forretningsregnskapet viser altså hvordan forvaltningen av bedriftens ressurser har vært gjennom en periode (resultatregnskapet), samt status ved inngangen og utgangen av perioden (balansen).

I figur 3.5 har vi oppsummert koblingen mellom resultatregnskap og balanse.

Figur 3.5: Kobling mellom resultatregnskap og balanse

Med unntak av eventuell ny kapitaltilgang eller tilbakebetaling av kapital, forklares endringen i egenkapitalen i balansen med lønnsomhetsresultatet i resultatregnskapet. Denne sammenheng mellom resultatregnskapet og balansen omtales ofte som kongruensprinsippet (Monsen, 1999).

Vi har sett at i forretningsregnskapet sammenstilles det periodens lønnsomhetsinntekter og kostnader i resultatregnskapet. Denne periodiseringen av inntektene og utgiftene muliggjøres ved hjelp av det dobbelte bokholderis prinsipp. I forretningsregnskapet er det viktig at regnskapsresultatet synliggjør periodens lønnsomhetsutvikling. Derfor tas det i bruk et periodiseringsprinsipp som fokuserer på den lønnsomhetsresultatmessige virkning av inntekter og utgifter. Dette kommer til uttrykk i de to grunnleggende prinsipper – opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet. Det førstnevnte prinsippet betyr at

inntekter skal resultatføres når de er opptjent, mens det andre prinsippet betyr at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

3.7.1.1 Behov for kontantstrømoppstilling

Ettersom pengerapportering er fraværende i forretningsregnskapet, er det nødvendig med en ekstra oppstilling. Den kalles for kontantstrømoppstilling og utarbeides som en del av årsregnskapet i store private bedrifter (NOU, 1995:30). Kontantstrømoppstillingen er definert i Regnskapsloven § 6-4:

”Kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer”.

Fra definisjonen fremkommer det at denne oppstillingen fokuserer kun på realiserte inn- og utbetalinger. Kredittransaksjoner vises derimot ikke i kontantstrømoppstillingen. Dens finansielle fokus er følgelig begrenset. Vi diskuterer denne typen oppstilling nøye i kapittel 5.

I neste kapittel tar vi for oss en annen type regnskapsmodell – Forvaltningskameralistikk som er et finansielt regnskap.

3.7.2 Forvaltningskameralistikk

Forvaltningskameralistikken har sin opprinnelse i de tysktalende land der den var utviklet for bruk i den offentlige budsjettkoblede kjerneforvaltningen. Hovedformålet med dens utvikling var å bidra til kontroll av offentlig inntekter innenfor de finansielle rammene av et politisk vedtatt budsjett (Monsen, 2008a). Forvaltningskameralistikken har påvirket sterkt den historiske utviklingen av offentlig regnskapsrapportering i disse landene og i andre kontinentaleuropeiske land. Derfor har dette regnskapet blitt brukt og fortsatt brukes i større eller mindre grad i offentlig sektor i mange land (Monsen, 2004a).

Fra omtalen i kapittel 3.6 ble det klart at denne formen for kameralregnskap bruker en videreutviklet variant av kjøpmannens enkle bokføring. I likhet med sistnevnte regnskapsmetode relaterer forvaltningskameralistikken seg til en organisasjons finansielle utvikling. Regnskapet rapporterer derfor et finansielt resultat og ikke et lønnsomhetsresultat (Monsen, 2008a). Til forskjell fra kjøpmannens enkle bokføring, fokuserer FKAM ikke bare på umiddelbare inntekter og utgifter, men også på de fremtidige inntektene og utgiftene

(anordningsregnskap). FKAM danner dermed grunnlaget for et **finansielt regnskap som viser totale inntekter og utgifter**. Ved bruk av kjøpmannens enkle bokføring fremkommer det et finansielt resultat som viser kasseendring. FKAM rapporterer også kasseendring (V-inntekter minus V-utgifter), men i tillegg får vi et finansielt resultat som viser forskjellen mellom totale inntekter og utgifter (AO-inntekter minus AO-utgifter). Fordringer og gjeld rapporteres også, men kun fordringer og gjeld som det er gitt betalingsanvisning for. Derfor er FKAM kjennetegnet ved en *ufullstendig balanse*.

Forvaltningskameralistikken har tre hovedformål som er gitt nedenfor (Monsen, 2008b). Oppfyllelsen av disse målene er mulig på grunn av den kameralistiske kontoens struktur.

1) Pengekontroll:

Forvaltningskameralistikken legger spesielt vekt på å oppfylle oppgaven med å kontrollere kassebevegelsene, dvs. innbetalingene og utbetalingene. Regnskapsbøkene skal til enhver tid gjøre det mulig å fastslå kassebeholdningen (Monsen, 2008b). Et av formålene med regnskapet er altså å holde oversikt over kassetransaksjonene.

2) Budsjettkontroll:

Regnskapet skal vise tallmessig overensstemmelser eller avvik mellom plan og utførelse for forvaltningen (Monsen, 2008b). Man sammenligner da budsjetterte og virkelige inntekter og utgifter (AO-kolonnene) og/ eller budsjetterte og virkelige innbetalinger og utbetalinger (V-kolonnene).

3) Betalingskontroll

Dette målet går ut på at det skal være overensstemmelse mellom de innbetalinger og de utbetalinger som er anordnet av forvaltningen og de som er utført av kassekontoen (Monsen, 2008b). Den separate registreringen av anordnede betalinger (AO-kolonnene) og utførte betalinger (V-kolonnene) sørger for at ingen betaling skjer uten samtidig eller tidligere betalingsanvisning.

Forvaltningskameralistikkens fokus på totale inntekter og utgifter samt dens tre hovedformål viser at denne modellen er et rent finansielt regnskap. Det er ingen årsakssammenheng mellom inntektene og utgiftene. Resultatet som fremkommer med FKAM er altså ikke lønnsomhetsresultat, dvs. overskudd eller underskudd. Det dreier seg heller om å vise i

hvilken grad inntektene dekker utgiftene samlet sett eller for ulike aktiviteter (Monsen, 2008b).

3.8 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet presentert referanserammen for utredningen. I denne inngår formålet med regnskap, en klargjøring av ulike typer organisasjoner og av ulike regnskapsbegreper, samt en presentasjon av ulike bokføringsmetoder. Vi lagt vekt også på å forklare to regnskapsmodeller som skal stå sentralt i vår analyse senere i utredningen. I neste kapittel vil vi presentere de regnskapsreglene som gjelder for den typen organisasjoner vår utredning dreier seg om, nemlig hjelpeorganisasjoner.

4 REGNSKAPSREGLER FOR IDEELLE ORGANISASJONER

4.1 Ideelle organisasjoner

Ideelle organisasjoner er definert i NRS (F) *God regnskapskikk for ideelle organisasjoner*. Vi omtaler denne standarden i delkapittel 4.2.2. I følge standarden omfatter ideelle organisasjoner de regnskapspliktige som er nevnt i regnskapsloven § 1-2 nr.9,10 og 11. Dette er stiftelser, ikke-økonomiske foreninger og ikke-økonomiske enkeltpersonforetak. I tillegg presiserer standarden (§2.1) at veldedige og allmenntilnyttige organisasjoner, som ofte betegnes som frivillige organisasjoner, er en undergruppe av ideelle organisasjoner. Eksempler på frivillige organisasjoner er idrettslag, hjelpeorganisasjoner og kulturinstitusjoner. Hjelpeorganisasjoner, som er av spesiell interesse i vår utredning, faller følgelig under definisjonen på ideelle organisasjoner og de bør utarbeide regnskap ifølge de regnskapsreglene som gjelder for sistnevnte organisasjoner.

Skillet mellom økonomiske og ikke-økonomiske formål er essensielt for klassifisering av en organisasjon som en ideell organisasjon. Det er et ubetinget krav at **ideelle organisasjoner ikke kan ha økonomisk vinning som formål** (NRS F, 2006). Deres formål er isteden å gjennomføre ulike aktiviteter som realiserer deres ideelle formål.

Skatteloven § 2-32 første ledd presiserer at organisasjoner som ikke har økonomisk tjening som formål er fritatt for formues- og inntektsskatt (NRS F, 2006).

Etter at vi nå kort har beskrevet innholdet i begrepet ideelle organisasjoner, vil vi videre i delkapittel 4.2 ta for oss regelverket som gjelder for disse organisasjonene.

4.2 Regelverk

For de ideelle organisasjonenes regnskap i Norge er hovedregelen Regnskapsloven (RL). Men jamfør regnskapsloven § 4-1 tredje ledd og § 6-3 tredje ledd er det tillatt for disse organisasjonene å fravike de grunnleggende regnskapsprinsippene og oppstillingsplanen fastslått i RL. Reglene som avviker fra regnskapslovens prinsipper, dvs. prinsippene om transaksjon, opptjening og sammenstilling, er samlet i en ny standard utarbeidet av Norsk RegnskapsStiftelse. Denne standarden kalles for NRS F *God regnskapskikk for ideelle organisasjoner* og kan anvendes allerede fra regnskapsåret 2006. Ideelle organisasjoner kan

dermed velge hvilke regler de skal følge ved utarbeidelse av regnskap, dvs. de kan følge enten RL eller standarden. Medlemmer av Innsamlingskontrollen (omtalt i kapittel 1.1) er imidlertid pålagt å følge standarden. Videre vil vi drøfte de to regelverkene og deres konsekvenser for hjelpeorganisasjonenes regnskap.

4.2.1 Regnskapsloven

Regnskapsplikten var til og med regnskapsåret 1998 knyttet til næringsvirksomhet. Foreninger og stiftelser som ikke ble ansett som næringsdrivende, hadde ikke lovpålagt regnskapsplikt. Ideelle organisasjoner var derfor ikke bundet av krav til regnskapsprinsipper, vurderingsregler og utarbeidelse av årsregnskap, men kunne presentere sine regnskap ut fra egne behov og tilpasse regnskapene til interessentenes behov (Sulen et al., 2007).

Med den nye regnskapsloven i 1998 ble det innført regnskapsplikt for flere organisasjoner. Regnskapsloven fikk særskilte regler for små virksomheter, men det ble ikke tatt hensyn til ideelle organisasjoners behov og ønsker. Derfor måtte ideelle organisasjoner utarbeide sitt årsregnskap i samsvar med følgende grunnleggende regnskapsprinsipper (RL§ 4-1):

- 1) *Transaksjonsprinsippet* – transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet.
- 2) *Opptjeningsprinsippet* – inntekt skal resultatføres når den er opptjent.
- 3) *Sammenstillingsprinsippet* – utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.
- 4) *Forsiktighetsprinsippet* - urealisert tap skal resultatføres.

Regnskapsloven periodiserer dermed inntektene og utgiftene etter et lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp, dvs. inndeling av inntektene i lønnsomhets inntekter og utsatte inntekter, og inndeling av utgiftene i kostnader og ikke-kostnader. RL er følgelig tilpasset spesielt til forretningsregnskapet og dobbel bokføring (jf. tidligere diskusjon i kapittel 3.5 og 3.7.1). Innføring av RL for ideelle organisasjoner medførte at man blant annet periodiserte innsamlede midler i forhold til når disse ble benyttet. Inntektene blir på denne måten utsatt og fremgår som en avsetning i regnskapet. For ideelle organisasjoner eksisterer imidlertid ikke den samme sammenhengen mellom inntekter og kostnader som for regnskapspliktige med økonomisk formål.

I tillegg stilte regnskapsloven krav til ideelle organisasjoner om å utarbeide tre oppstillinger: resultatregnskap (RL § 6-1), balanse (RL § 6-2) og kontantstrømmoppstilling (RL § 6-4). Under forberedelsen av årsregnskapet måtte disse organisasjonene også følge oppstillingsplanene angitt i loven.

Sulen et al.(2007) mener at innføringen av RL for ideelle organisasjoner førte til at deres offisielle regnskap ble mindre informativt, fordi de måtte begynne å rapportere etter art. Regnskap etter art ga mindre informasjon om organisasjonens aktivitet og formåloppnåelse. Erfaringer viste at det var behov for særlige regler og tilpasninger for å gi regnskapsbrukerne av ideelle organisasjoners regnskap bedre og mer relevant informasjon. Dette var bakgrunnen for at arbeidet med å utvikle en egen regnskapsstandard for ideelle organisasjoner kunne begynnes.

Med virkning fra og med regnskapsår påbegynt 01. januar 2005 eller senere er regnskapsloven endret, slik at visse regnskapspliktige uten økonomisk vinning som formål kan fravike enkelte bestemmelser i regnskapsloven når det er samsvar med god regnskapsskikk (Monsen og Solbakken, 2007).

4.2.2 NRS F God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner

NRS(F) *God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner*, kan anvendes allerede fra regnskapsåret 2006. Ideelle organisasjoner som er medlemmer av Innsamlingskontrollen (se kapittel 1.1) er pålagt å følge denne standarden.

Formålet med den nye standarden er å beskrive hva som er god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner som er regnskapspliktige (NRS(F), 2006). Det er to hensyn som er tillagt størst vekt ved utformning av standarden. For det første skal regnskapene til de ideelle organisasjonene gi best mulig informasjon om oppfyllelse av deres ideelle formål og om hvordan midlene blir anskaffet og benyttet. I tillegg skal regnskapene gi best mulig grunnlag for kontroll av ledelsen og forvaltningen av midlene (NRS(F), 2006).

Norsk Regnskapsstiftelse begrunner innføringen av standarden for ideelle organisasjoner i deres særlige formål. Ettersom slike organisasjoner har ideelle formål som ikke alltid er lett målbare, bør deres regnskap vise tydelig: 1) hvordan organisasjonens formål søkes oppnådd;

2) hvilke aktiviteter som gjennomføres; 3) hvilke midler som tilføres; og 4) hvordan midlene blir brukt. Med et slikt utgangspunkt er det naturlig at regnskapet for slike organisasjoner utarbeides annerledes enn for organisasjoner som har økonomisk formål.

Hovedforskjellene mellom standarden og regnskapsloven går ut på hvordan de grunnleggende regnskapsprinsippene fortolkes og hvilke oppstillinger og oppstillingsplaner som er obligatorisk. Standardens retningslinjer presiserer at innsamlingsorganisasjoner registrert i Innsamlingskontrollen skal avlegge aktivitetsregnskap som: 1) benytter bruttoføring av inntekter og utgifter; og 2) fordeler inntekter og kostnader på en rimelig, pålitelig og konsistent måte. Når det gjelder regnskapets oppstillinger skal det benyttes aktivitetsbasert oppstillingsplan. Vi omtaler de nye kravene nedenfor.

4.2.2.1 Prinsippanvendelse og fortolkning

Som nevnt gir regnskapslovens § 4-1, tredje ledd ideelle organisasjoner anledning til å fravike regnskapslovens grunnleggende prinsipper – opptjeningsprinsippet, transaksjonsprinsippet, sammenstillingsprinsippet. Likevel er standarden basert på disse grunnleggende prinsippene. Argumentasjonen for dette er at standarden tillegger prinsippene en annerledes tolkning. Nedenfor vil vi prøve å angi standardens fortolkning av to av de grunnleggende prinsippene for bokføring av inntekter og utgifter, nemlig opptjenings- og sammenstillingsprinsippet.

1. Fortolkning av opptjeningsprinsippet

Løsningen som standarden anbefaler er å periodisere inntektene i forhold til den aktivitet som er utført for å anskaffe midlene. Dette tilsier et periodiseringsprinsipp som tar utgangspunkt i periodens aktivitet. Periodens regnskap bør da reflektere den økonomiske ressursbruken som er knyttet til periodens aktivitet. Prinsippet beskrives slik i standarden:

For en ideell organisasjon blir det riktigere å sammenstille inntektene med de tilhørende inntektsgenererende aktivitetene og sammenstille kostnadene med de tilhørende kostnadsgenererende aktivitetene som er gjennomført. Det som er interessant for regnskapsbrukeren, er hvilke aktiviteter organisasjonen har gjennomført for å fremme organisasjonens formål (NRS(F), 2006).

Ifølge standarden er opptjeningsprinsippet det samme for ideelle organisasjoner som for regnskapspliktige med økonomisk formål. Videre, står det at inntekter skal resultatføres når de er opptjent, det vil si når betingelsene for å motta inntektene er oppfylt:

1. organisasjonen må ha juridisk rett til inntekten
2. det må være rimelig sikkert at inntekten vil bli mottatt
3. inntektene må kunne måles med tilstrekkelig pålitelighet

I tillegg deler standarden inntektene i to grupper:

Gruppe 1: Inntekter som forplikter organisasjonen til en ekstern motytelse – medlemsinntekter, sponsorinntekter, osv. Disse inntektene skal periodiseres på samme måte som for organisasjoner med økonomisk formål, det vil si bokføring skjer med bakgrunn i lønnsomhetsperspektivet.

Gruppe 2: Inntekter uten direkte motytelse – gaver, osv. For disse inntektene forstås opptjeningsprinsippet noe annerledes, nemlig det blir riktigere å sammenstille inntektene med de tilhørende inntektsgenererende aktivitetene enn med de tilhørende kostnader. Dette er på grunn av at det er mer interessant for regnskapsbrukeren å se hvilke aktiviteter organisasjonen har gjennomført for å fremme organisasjonens formål.

På den måten hevder standarden at et aktivitetsbasert regnskap rapporterer organisasjonens totale inntektsstrømmer i en periode. Det vil si inntektene som er resultat av den inntektsgenererende aktiviteten som har foregått i regnskapsperioden.

NRS(F) 2006 skiller mellom de følgende typer inntekter:

1. Medlemsinntekter
2. Tilskudd
3. Innsamlede midler
4. Opptjente inntekter fra operasjonelle aktiviteter
5. Finans- og investeringsinntekter

1. Medlemsinntekter

Hvis organisasjonen er forpliktet til å yte visse tjenester, eller hvis medlemmene i en periode får spesielle fordeler, skal medlemsinntektene periodiseres og inntektsføres i den perioden innbetalingene gjelder for. Årsaken til dette er at juridisk rett till inntekten først oppnås når motytelsen er oppfylt (NRS(F), 2006). Her ser vi at standarden anvender lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp, noe som er i samsvar med de generelle kriteriene for inntektsføring beskrevet tidligere i standarden. Hvis det derimot ikke er noen motytelse, skal medlemsinntektene inntektsføres på mottakstidspunktet, for eksempel hvis medlemsinntekten har form av en gave. Det brukes følgelig et finansielt periodiseringsprinsipp.

2. Tilskudd

Tilskudd er en overføring av et økonomisk gode mot oppfyllelse av visse betingelser (NRS (F), 2006). Overføring uten betingelser er gaver og faller utenfor tilskuddsbegrepet.

Periodiseringen og føringen i aktivitetsregnskapet vil avhenge av om tilskuddene oppfyller kriteriene for inntektsføring (NRS(F) 2006). Tilskudd kan bli gitt for en bestemt periode der det er satt vilkår for hvilken periode tilskuddet kan brukes i. Har man mottatt tilskudd som ikke kan brukes før en senere periode, skal det føres opp som tilskudds gjeld i balansen. I slike tilfeller inntektsføres tilskuddet i den perioden det er ment for, uavhengig om tilskuddet er brukt opp eller ei, det vil si med bakgrunn i lønnsomhetsmessig bokføring. De samme reglene gjelder inntektsføring av tilskudd til en investering. Når kriteriene for inntektsføring er oppfylt, skal tilskuddet inntektsføres i sin helhet og ikke fordeles over investeringens levetid, noe som er i henhold til finansielt periodiseringsprinsipp. Dette er for at organisasjonen skal kunne vise sum anskaffede midler for hver regnskapsperiode. Hvis det eksisterer ikke-benyttede tilskudd ved slutten av regnskapsåret, må en tilsvarende andel av egenkapitalen føres opp som egenkapital med restriksjoner inntil den totale investeringen er gjennomført. Begge periodiseringsprinsippene blir da anvendt ved bokføring av tilskudd.

3. Innsamlede midler

Innsamlede midler er inntekter fra innsamlingsaksjoner og de kan være til et generelt eller bestemt formål. Innsamlede midler skal etter standarden inntektsføres når de tre kriteriene for inntektsføring er oppfylt. Vanligvis vil det være på innsamlingstidspunktet hvis organisasjonen har juridisk rett til midlene på mottakstidspunktet. Hvis dette er tilfelle sammenfaller finansiell og lønnsomhetsmessig bokføring. Øremerkede midler som ikke er brukt ved regnskapsperiodens utgang vil fremkomme som egenkapital i balansen bundet opp til gitte formål. Målet med dette er å vise sum midler som er innkommet i hver periode.

4. Opptjente inntekter fra operasjonelle aktiviteter

Disse kan være inntekter fra varesalg eller levering av tjenester, som ikke faller innunder definisjonen av medlemsinntekter, innsamlede midler, tilskudd, gaver og inntekter fra finans og investeringsaktiviteter. Det skilles mellom aktiviteter som oppfyller formålet og aktiviteter som skaper inntekter. De førstnevnte (gaver etc.) periodiseres i samsvar med aktiviteter for formåloppnåelse (innsamlingsaksjoner). De opptjente inntektene derimot periodiseres i

samsvar med de operasjonelle aktiviteter. Det vil si at de sistnevnte bokføres etter et lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp.

5. Finans- og investeringsinntekter

Investeringsinntekter omfatter inntekter fra investeringer, utbytte, avkastning og renter. Deres inntektsføring bør skje i det året midlene vedtas utdelt, såfremt de tre kriteriene for inntektsføring er oppfylt. Vanlige renteinntekter på bankinnskudd skal også føres opp under denne hovedlinjen. Bokføring av denne gruppen inntekter skjer følgelig også etter lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp.

Konklusjon: Det fremkommer fra omtalen ovenfor at standarden innfører et nytt og ukjent periodiseringsprinsipp, nemlig aktivitetsperiodisering. I følge denne periodiseringen blir inntektene ført i regnskapet i perioden når en aktivitet skjer. Standarden er imidlertid uklar om hvilken aktivitet som skal tas i bruk. Er det snakk om den inntektsgenererende aktiviteten, som for eksempel en innsamlingsaksjon; eller den operasjonelle aktiviteten, som for eksempel et arbeidsprosjekt i Kenya? En annen ting man kan merke seg er at hvis inntektsføringen skjer samtidig med den operasjonelle aktiviteten, er periodiseringen lik regnskapslovens opptjeningsprinsipp. I tillegg ser standarden ut til å ta i bruk opptjeningsprinsippet hver gang det er snakk om motytelse. Vi kan følgelig konkludere med at standarden flere steder tar utgangspunkt i lønnsomhetsperspektivet for inntektsføring. I andre tilfeller er det imidlertid det finansielle perspektivet som er ledende, for eksempel ved bokføring av gaver, investerings tilskudd, medlemsinntekter uten motytelse osv. Dette viser at det ikke er helt klare regler for inntektsføring, og at det er behov for videreutvikling og presisering av regnskapsstandarden.

2. Fortolkning av sammenstilingsprinsippet

Det første vi merker oss ved standardens anbefalinger for utgiftsføring er at begrepet *kostnader* er brukt i stor utstrekning. Etersom bruk av dette begrepet er særskilt for forretningsregnskapet, antyder dette at det er et lønnsomhetsmessig fokus i bokføringen. I tillegg er det påpekt at betalingstidspunktet er uten betydning for regnskapsføringen. Kostnadene skal regnskapsføres når de er påløpt, uavhengig av om det er mottatt faktura for dem eller om de faktisk er betalt (NRS(F), 2006). Altså er behandlingen av utgifter i standarden svært lik regnskapslovens bestemmelser.

Standardens fortolkning av sammenstillingsprinsippet er imidlertid annerledes angående utgangspunktet for sammenstilling:

- 1) I de tilfeller der det er en sammenheng mellom inntekt og kostnad, anvendes sammenstillingsprinsippet på samme måte som i regnskapsloven. For eksempel ekstern motytelse som organisasjonen er forpliktet til som følge av medlemsinntekt.
- 2) Kostnader som ikke er forbundet med en inntekt, sammenstilles derimot med aktivitetens formål. I så fall fordeles kostnadene i tre hovedgrupper: 1) kostnader til anskaffelse; 2) formålskostnader; og 3) administrasjonskostnader.

Videre presiserer standarden at hvis det finnes kostnader som ikke kan forbindes med en inntekt, og som heller ikke kan henføres til bestemte aktiviteter, skal disse inngå gruppen administrasjonskostnader. Bokføring av utgifter etter standardens regler kan dermed være svært komplisert og vanskelig å forstå.

Konklusjon: Overstående eksempler viser at standardens tolkning av sammenstillingsprinsippet også er svært uklar. Så fremt det er mulig benytter man en lønnsomhetsperiodisering. På den annen side er fordelingen av kostnadene på aktiviteter svært forvirrende. Av den grunn mener vi at det også er behov for presisering av standardens tolkning av sammenstillingsprinsippet.

4.2.2.2 Oppstillingsplaner

I likhet med regnskapsloven består standardens oppstillingsplaner av regnskapsoppstilling, balanse og kontantstrømoppstilling. Det som imidlertid er særskilt for standarden er at den anbefaler aktivitetsregnskap, dvs. inntekts- og kostnadsføring etter aktivitet. Det foreslåtte aktivitetsregnskapet ivaretar ifølge standarden best informasjonsbehovene for ideelle organisasjoner. Grunnen til dette er at regnskapslovens artsinndelte og funksjonsinndelte oppstillingsplaner er utarbeidet for å dekke informasjonsbehovet ut fra et investorperspektiv. De er dermed ikke godt egnet for ideelle organisasjoner. Inndeling etter aktivitet skal derimot kunne gi brukeren et bedre grunnlag for å vurdere organisasjonens evne til å oppfylle sitt ideelle formål.

1. Aktivitetsregnskapet

Hovedformålene med aktivitetsregnskapet er ifølge standarden å vise 1) hvordan organisasjonen har anskaffet sine midler i en periode; 2) hvordan midlene er anvendt til det ideelle formålet; og 3) hvor store kostnader har påløpt til å anskaffe midlene.

Den anbefalte oppstillingsplanen av standarden fremgår nedenfor:

Aktivitetsregnskap

1) Anskaffede midler

- a) Medlemsinntekter
- b) Tilskudd
  - i) Offentlige
  - ii) Andre
- c) Innsamlede midler, gaver mv.
- d) Opptjente inntekter fra operasjonelle aktiviteter fordelt på:
  - i) aktiviteter som oppfyller organisasjonens formål
  - ii) aktiviteter som skaper inntekter
- e) Finans- og investeringsinntekter
- f) Andre inntekter (som gevinst ved salg av driftsmidler)

2) Forbrukte midler

- a) Kostnader til anskaffelse av midler
- b) Kostnader til organisasjonens formål
  - i) gaver, tilskudd, bevilgninger til oppfyllelse av organisasjonens formål
  - ii) kostnader til aktiviteter som oppfyller formålet
- c) Administrasjonskostnader

3) Årets aktivitetsresultat

4) Tillegg/reduksjon egenkapital

- a) Grunnkapital
- b) Egenkapital med lovpålagte restriksjoner
- c) Egenkapital med selvpålagte restriksjoner
- d) Annen egenkapital

Aktivitetsregnskapet inneholder inntekter og kostnader klassifisert under anskaffede midler og forbrukte midler henholdsvis. Hvilken type inntekter skal inngå i aktivitetsregnskapet presiserer imidlertid ikke standarden. Ut ifra vår diskusjon i forrige delkapittel kan det virke som om anskaffede midler i oppstillingen er en blanding av lønnsomhetsinntekter og innbetaliner. Innholdet i forbrukte midler er heller ikke presisert. Differansen mellom anskaffede midler og forbrukte midler kalles for et aktivitetsresultat. Det mangler imidlertid en nærmere forklaring på dette begrepet i standarden. Ettersom aktivitetsresultatet fremkommer som differansen mellom inntekter og utgifter med forskjellig periodisering, blir

selve resultatet uklart. Det er dermed vanskelig å konstatere at aktivitetsresultatet er et rent lønnsomhetsresultat eller et rent finansielt resultat.

2. Balanse

Med unntak av noen små justeringer er standardens balanse lik regnskapslovens oppstillingsplan. Det er anbefalt at balansen skal utarbeides i samsvar med RL 6-2, selv om bare de følgende hovedpostene er listet i standarden:

Balansen

Eiendeler

A. Anleggsmidler

- I. Immaterielle eiendeler
- II. Bevaringsverdige eiendeler
- III. Andre driftsmidler
- IV. Finansielle anleggsmidler

B. Omløpsmidler

- I. Beholdninger
- II. Fordringer
- III. Investeringer
- IV. Bankinnskudd, kontanter og lignende

Egenkapital og gjeld

C. Egenkapital

- a) Grunnkapital
- b) Egenkapital med lovpålagte restriksjoner
- c) Egenkapital med eksternt pålagte restriksjoner
- d) Egenkapital med selvpålagte restriksjoner
- e) Annen egenkapital

D. Gjeld

- I. Avsetning for forpliktelser
- II. Annen langsiktig gjeld
- III. Kortsiktig gjeld

Sammenlignet med regnskapslovens oppstillingsplan, inneholder standardens balanse en mer detaljert spesifisering av egenkapitalen. Dette argumenteres i standarden med at egenkapitalen er et sentralt element i vurderingen av organisasjonens evne til å møte fremtiden. Det understrekkes også at det ikke er forenelig med organisasjonens ideelle formål å bygge opp store egenkapitalavsetninger uten at dette begrunnes i framtidig planlagt anvendelse. Det er følgelig også av kontrollhensyn mer interessant å spesifisere innholdet av egenkapitalen.

3. Kontantstrømoppstilling

I standarden er det ikke gitt noe unntak fra plikten til å utarbeide kontantstrømoppstilling for ideelle organisasjoner ut over regnskapslovens unntak som gjelder små foretak. Det hevdes imidlertid i standarden at en kontantstrømoppstilling gir lite tilleggsinformasjon for ideelle organisasjoner. Grunnen til dette ligger i at slike organisasjoner ikke har som formål å generere kontantstrømmer for eierne. I tillegg påpeker standarden at organisasjoner som utarbeider aktivitetsregnskap har i stor grad sammenfall mellom regnskapsresultater og kontantstrømmer. Denne påstanden er imidlertid vanskelig å tolke. Det kan bety enten at standarden ikke skiller mellom lønnsomhetsinntekter og kostnader, og innbetalinger og utbetaling, eller at aktivitetsresultatet er et rent finansielt resultat. Slik det fremkom av vår presentasjon av aktivitetsregnskapet er det siste ikke tilfelle.

4.3 Konklusjoner til kapittel 4

Vi har i dette kapittelet sett at regnskapsstandarden tillater regnskapspliktige uten økonomisk formål å fravike noen av de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapsloven. I tillegg er det åpnet for å fravike lovens oppstillingsplan for resultat og balanse. Bakgrunnen for dette er gitt i brukernes informasjonsbehov og formålet med regnskapet. Regnskapsreglene i regnskapsloven er utformet for regnskapspliktige med økonomisk formål, noe som medfører at reglene ikke alltid er like godt egnet for regnskapspliktige uten økonomisk formål. For ideelle organisasjoner er det viktigste at det ideelle formålet oppfylles, og det er også det som regnskapsbrukerne primært ønsker informasjon om. På den annen side så vi også at den nye standarden tar i bruk hovedsakelig lønnsomhetsmessig periodisering både for inntektsføring (med noen unntak) og for bokføring av utgifter. I tillegg er standarden flere steder uklar og ukonsekvent i presentasjonen av sine regler. Dette gjelder spesielt for inntektsføring der vi kan finne en slags blanding mellom finansielt og lønnsomhetsmessig periodiseringsperspektiv. Konsekvensene er at aktivitetsresultatet blir vanskelig å tolke. Ettersom standarden ikke er konsekvent i sin bruk av periodiseringsprinsipp, er det svært uklart om regnskapet viser et finansielt eller et lønnsomhets resultat. Disse uklarhetene tyder på at det er behov for videre presisering av standardens regler.

Kommentarene til regelverket vi har gjort i dette kapitlet er viktig å ha med seg når vi i kapittel 5 nærmere vil beskrive regnskapet til en utvalgt ideell organisasjon, hjelpeorganisasjonen Kirkens Nødhjelp.

5 EMPIRI

I dette kapittelet vil vi innledningsvis kort presentere Kirkens Nødhjelp, før vi gir en generell beskrivelse av organisasjonens årsrapport og regnskapsdokumenter. Deretter vil vi presentere en ny regnskapsoppstilling, dvs. finansieringsanalyse og kommentere den finansieringsanalysen som vi har utarbeidet for Kirkens Nødhjelp. Når vi ser på organisasjonens årsregnskap gjør vi dette for årene 2005 og 2006. Vi kunne ønske å se på årsregnskapet for 2007, men det var ikke utarbeidet da denne utredningen ble skrevet.

5.1 Om Organisasjonen

5.1.1 Generell beskrivelse og historie

Kirkens Nødhjelp har sine røtter i 1947, bare to år etter at det første internasjonale utviklingshjelpprogrammet FN ble etablert. Denne perioden er preget av starten av en internasjonal aksjon (Marshallhjelpen) for å gjenreise Europa etter andre verdenskrig. I denne nye tiden bestemte kirken i Norge (Menighetspleiens Landsforbund) at de skulle sette i gang en aksjon for nødlidende mennesker i Tyskland. Denne hjelpeaksjonen fikk navnet Kirkens Nødhjelp. Navnet er altså opprinnelig et aksjonsnavn. Men Kirkens Nødhjelp ble en egen organisasjon med egne statutter i 1953. I organisasjonens misjon står det at Kirkens Nødhjelp skal være en frivillig, felleskirkelig organisasjon som arbeider for menneskers grunnleggende rettigheter. I begynnelsen var organisasjonen hovedsakelig opptatt av hjelpearbeid i Europa. Men gradvis vokste Kirkens Nødhjelp fra å være et europeisk hjelpearbeid til å bli en verdensomspennende hjelpeorganisasjon. Dens motto er å hjelpe den som er glemt av andre.

5.1.2 Hovedaktivitetsområder og strategi

Siden Kirkens Nødhjelps opprettelse har hjelp til folk i utviklingsland vært den mest sentrale delen av organisasjonens arbeidsfelt (www.nca.no). I dag arbeider organisasjonen i tre hovedområder:

1. katastrofehjelp - å redde og beskytte liv;
2. langsiktig utviklingsarbeid - utvikle bærekraftlige levekår;
3. beskyttelse av rettferdigheter for ungdom, kvinner og undertrykte.

Kirkens Nødhjelps strategi fokuserer på samarbeid med kirkelige og andre organisasjoner og partnere både på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. I dag har Kirkens Nødhjelp prosjekter eller samarbeid om prosjekter i fire verdensdeler i rundt 70 land. Dette utgjør 563 lokale prosjekter. For å oppnå varige resultater samarbeider Kirkens Nødhjelp internasjonalt i nettverket "Action of Churches Together" (ACT). Den sistnevnte er en sammenslåing av katastrofearbeidet til Kirkenes Verdensråd, Det Lutherske Verdensfond og Kirkens Nødhjelps søsterkirker. Ledelsen mener at dette internasjonale kirkelige nettverket gir en forsterket kraft til å være tilstede med lokalkunnskap ikke minst når noe drastisk skjer (www.nca.no).

Vi leser i Organisasjonens årsmelding for 2006 at Kirkens Nødhjelps bistandsstrategi skal utvikle seg videre. I de årene som kommer skal problemstillingene Hiv/Aids, ungdom, vold og vann inngå blant de prioriterte arbeidsområdene for organisasjonen.

Den presenterte strategien viser at Kirkens Nødhjelp har omfattende aktivitetsområder som nødvendiggjør ekstensivt samarbeid med andre organisasjoner både lokalt og internasjonalt. Denne strategien setter også utfordringer for informasjonssystemene i organisasjonen.

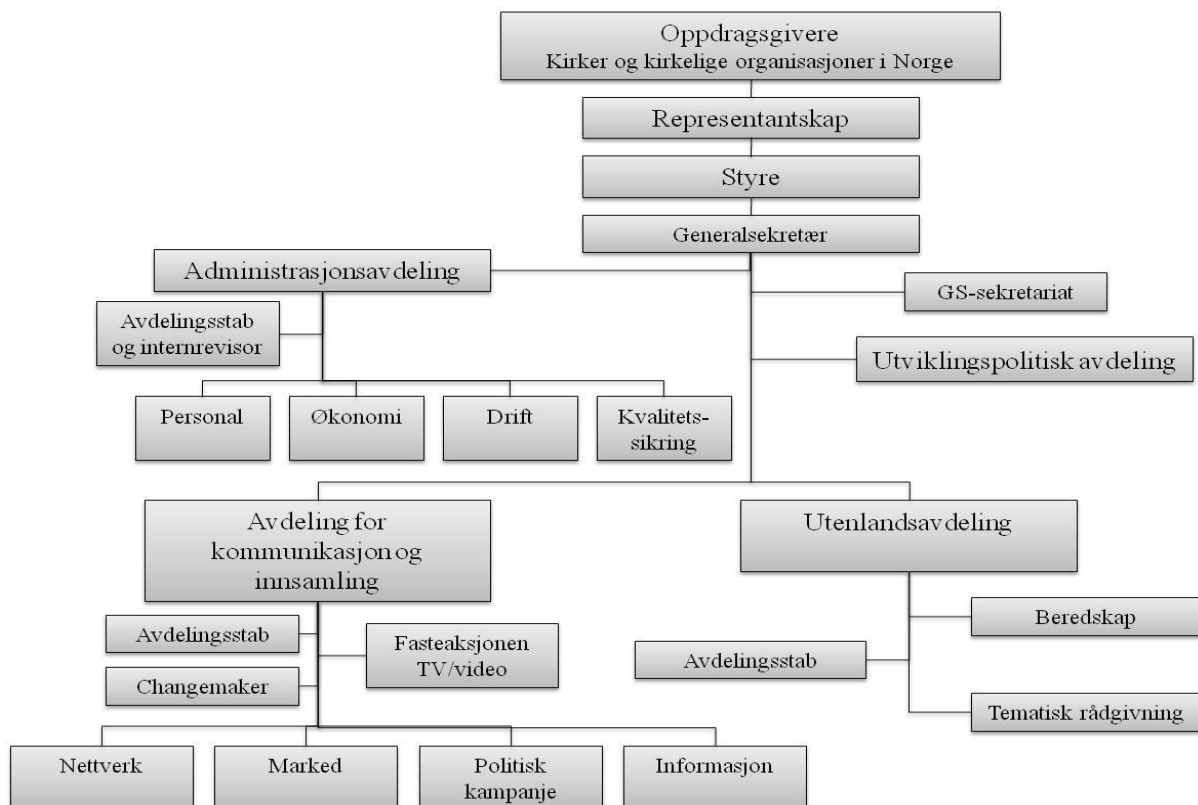
5.1.3 Organisasjonsstruktur

Organisasjonens struktur er presentert i figur 5.1 nedenfor. Kirkens Nødhjelp har norske kirkesamfunn og menigheter som sine oppdragsgivere. Representantskapet er Kirkens Nødhjelps øverste organ. Det velges for en periode av fire år og består av utsendinger fra: Den norske kirke, Den Evangelisk-lutherske Frikirke, De Fire Evangeliske Forsamlinger, Det Norske Baptistsamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Frelsesarmeen, Metodistkirken i Norge og Pinsebevegelsen i Norge.

Representantskapet velger de ti medlemmene som skal sitte i organisasjonens styre. På Representantskapsmøtet blir det også utnevnt styreleder med embetsperiode 3 år.

Det er fire hovedavdelinger i Organisasjonen:

1. Administrasjons avdeling
2. Utviklingspolitisk avdeling
3. Avdeling for kommunikasjon og innsamling (i Norge)
4. Utenlandsavdeling

Figur 5.1: Kirkens Nødhjelps organisasjon (Kilde: Årsrapport 2006, s. 39)

Rundt 120 mennesker er ansatt ved hovedkontoret i Oslo, samt regionskonsulenter i distriktene i Norge, i Kirkens Nødhjelps ungdomsbevegelse, og ved utekontorene. I tillegg kommer også rundt 60 beredskapsarbeidere som ofte reiser ut for å gjøre en innsats i katastrofesituasjoner.

Økonomi- og internrevisoravdelingene i organisasjonen tilhører Administrasjonsavdelingen. Det er 2 internrevisorer ansatt i Revisorsseksjonen og fem regnskapskonsulenter som jobber i Økonomiseksjonen. De rapporterer til Administrasjonsavdelingens sjef som selv viderefører informasjonen til Generalsekretæren og Styret. Det virker litt påfallende at en stor organisasjon, med så omfattende aktivitet, har så få ansatte innen sin regnskapsavdeling.

Strukturen viser at Kirkens Nødhjelp er en stor organisasjon med kompliserte forhold mellom de ulike kontorene i Norge og i utlandet. Dette tyder på at det kan oppstå problemer med kontrollen og rapporteringen i organisasjonen. I årsmeldingen 2006 nevner styret at de er oppmerksomme på behovet for å sikre kvalitet og kapasitet til å håndtere de økte midlene og aktivitetene i organisasjonen.

5.1.4 Hovedkilder for Kirkens Nødhjelps midler

Organisasjonen får økonomisk støtte fra 1) private bidragsgivere, 2) Norad og 3)

Utenriksdepartementet (www.nca.no).

1. Det årlige bidrag fra private givere er på rundt 140 millioner kroner. Rundt 20 % av disse kommer inn i forbindelse med initiativer og aksjoner foretatt av organisasjonen. De største aksjonene foreløpig er Nettbutikkaksjonen og Fasteaksjonen.

- Nettbutikk er en elektronisk ”gavebutikk” der en kan bestille en symbolsk gave på internett og betale det beløpet som gaven koster i Kirkens Nødhjelps bistandsarbeid.

- Fasteaksjon er en innsamlingsaksjon som begynte i 2001. Kirkens Nødhjelp avholder hvert år en landsomfattende aksjon siste tirsdag før palmesøndag.

2. Kirkens Nødhjelp får årlig rundt 150 millioner kroner fra Norad til utviklingsprosjekter over hele verden.

3. Utenriksdepartementet bidrar med cirka 450 millioner kroner årlig.

Som det fremkommer fra informasjonen ovenfor får Kirkens Nødhjelp sine ressurser primært fra staten, dvs. offentlig sektor. Dette innebærer at organisasjonens aktivitet er sterkt avhengig av politiske beslutninger og interesser. Dessuten er Kirkens Nødhjelp en av fem store bistandsorganisasjoner i Norge (Norges Røde Kors, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Flyktninghjelpen og Kirkens Nødhjelp), noe som betyr at det er sterk konkurranse mellom disse organisasjonene for statens bistand.

5.1.5 utfordringer

5.1.5.1 Rapporteringsproblemer

Kirkens Nødhjelp samarbeider i dag med over 500 organisasjoner av ulike størrelse og med ulik kompetanse. Organisasjoner i Sudan, Afghanistan, Burma og Russland har hatt store problemer og vansker med å rapportere godt nok (www.nca.no). Styret har derfor besluttet at det er behov for forbedret rapporteringssystem, særlig i samarbeidet med disse landene.

5.1.5.2 Forvaltning av økonomiske resurser

Norske myndigheter stiller stadig strengere krav til organisasjonens evne til å forvalte midler (jf. kapittel 1.1). Kirkens Nødhjelp arbeider i land med stor fattigdom, og fristelsen til å underslå kan bli stor når man med begrenset inntekt håndterer store penger innenfor svake

organisasjoner (www.nca). Det antyder at organisasjonen bør ha stram kontroll over de forvaltede økonomiske ressurser, både på nasjonalt og internasjonalt nivå.

For å møte disse utfordringene med suksess må Kirkens Nødhjelp, i følge ledelsen, fokusere på å forbedre informasjons- og kommunikasjonssystemene i organisasjonen (www.nca.no). Vi vil legge til at det bør være konsekvenser også for regnskapssystemene i organisasjonen. Vi så i kapittel 3 at regnskapet er et viktig kontrollverktøy og som slikt er Kirkens Nødhjelps regnskap relatert til de to nevnte problemene: rapportering og forvaltning av ressurser.

5.2 Organisasjonens årsrapport

Vi nevnte i kapittel 2 at i denne utredningen benytter vi hovedsakelig offisielt perspektiv ved innsamling av data for analyse av vår valgte organisasjon. Derfor vil vi her dele vår erfaring med arbeidet med organisasjonens publiserte årsrapport. En slik beskrivelse kan også fortelle hvordan årsrapportens innhold omfattes av eksterne brukere, som vi er. Vi har benyttet årsrapportene for 2005 og 2006, som publisert på organisasjonens nettside. Av spesiell interesse for oss er årsrapporten for år 2006 grunnet innføringen av den nye regnskapsstandarden. Årsrapporten for 2007 var ikke offentliggjort innen vi skrev utredningen.

Innledningsvis passer det å gjøre oppmerksom på at det i rapportens tittel brukes betegnelsen årsmelding. Vi vil imidlertid benytte betegnelsen årsrapport i det følgende.

Årsrapportene vi har studert har lik struktur. De er bygget opp etter samme prinsipp, med hovedvekt på verbale fremstillinger. Innholdet viser formål- strategi- og aktivitetsbeskrivelse, samt utdrag av årsregnskapet som består av resultatregnskap, balanseoppstilling og fordeling av midlene på bistandsland. Videre inngår det i årsrapportene en presentasjon av organisasjonsstrukturen, antall ansatte, samt oversikt over Kirkens Nødhjelps fokusland og prioriterte land. Det ser ut til at hovedfokus i årsrapportene er på presentasjon av strategi og formåloppnåelse, samt presentasjon av aktuelle problemstillinger og Kirkens Nødhjelps arbeid i forbindelse med dem. Det rettes mindre fokus på finansiell utvikling, økonomisk resultat og regnskapsmessig rapportering. Dette er til en viss grad forståelig siden Kirkens Nødhjelp er en ideell organisasjon og dermed ikke har lønnsomhet og profitt som sitt formål. Vi synes imidlertid at det hadde vært en fordel om organisasjonen hadde publisert mer

detaljerte regnskapsoppstillinger. Dette ville vært av interesse både for de ulike interessentene (norske myndigheter, samfunnet, partnere, internasjonale institusjoner) og for bidragsyterne. En slik presentasjon vil skape større klarhet og oversiktighet over organisasjonens regnskap og vil også styrke tilliten til organisasjonen.

Videre, kan vi bemerke oss at verken revisors beretning eller underskrift er tatt med. Årsrapporten inneholder derfor ingen bekreftelse på at regnskapstallene som årsrapporten bygger på, er revidert, noe som er av stor betydning med tanke på de store pengebeløpene organisasjonen forvalter hvert år. Vi regner med at den publiserte årsrapporten representerer et utdrag av den fullstendige årsrapporten, og at regnskapet er revidert av en statsautorisert revisor. Vi er av den oppfatning at revisors uttalelse inntatt i årsrapporten ville øke dens legitimitet.

5.3 Offisielt årsregnskap

Selv om en ideell organisasjon ikke har lønnsomhet og oppnåelse av størst mulig avkastning som sine formål, er det viktig at den publiserer detaljerte regnskap. Grunnen til dette er at slike organisasjoner er avhengige av omverdenens tillit og av eksterne finansielle midler for å drive sin virksomhet. Derfor bør årsregnskapet ha sentral plassering i årsrapporten.

Alle årsrapporter som er offentliggjort på nettsiden til Kirkens Nødhjelp inneholder årsregnskap slik at interessenter kan lett finne viktig økonomisk informasjon om organisasjonen. Regnskapsoppstillingene vi finner er aktivitets/resultatregnskap og balanse. De inneholder to kolonner; åretstall samt sammenligningstall fra fjorårets regnskap. Årsregnskapet har ingen noter. Det er ikke lagt vekt på å forklare innholdet av de forskjellige begrepene i aktivitetsregnskapet.

Vi analyserer Kirkens Nødhjelps regnskap i følgende dimensjoner. Først ser vi på hvilken retningslinje ligger til grunn ved utarbeidelsen av regnskapet. Deretter analyserer vi innholdet i aktivitetsregnskapet og balansen. I tillegg ser vi på bokføringsmetoden. Til slutt vurderer vi hvilken regnskapsmessig hovedtype Kirkens Nødhjelp fører, lønnsomhetsregnskap eller finansielt regnskap.

5.3.1 Anvendelse av Retningslinje

Vi leser i begge årsrapportene, dvs. for 2006 og for 2005, at Kirkens Nødhjelp utarbeider regnskap i samsvar med retningslinjene anbefalt av Innsamlingskontrollen. Siden Innsamlingskontrollen brukte Regnskapsloven til år 2005, men byttet til standarden fra begynnelsen av 2006, er dette med på at Kirkens Nødhjelps årsregnskap i 2005 bør følge Regnskapsloven, mens årsregnskapet i 2006 bør følge standarden. Vi finner imidlertid i årsrapporten 2005 bruk av begrepet Aktivitetsregnskap, noe som er særskilt for standarden. Dessuten er det likhet mellom regnskapstallene i årsrapporten for 2005 og de tallene som tas med for sammenligning under kolonnen 2005 i årsrapporten 2006. Det så påfallende ut fra første øyeblikk siden standarden gikk ut i september 2006 og følgelig kunne ikke anvendes i 2005. Vår foreslåtte løsning på denne gåten er at Kirkens Nødhjelp har omarbeidet den publiserte årsrapporten for 2005 slik at årsregnskapet følger de nye retningslinjene kanskje for sammenlignings skyld.

5.3.2 Resultat/aktivitetsregnskap

Kirkens Nødhjelp fører i 2005 og i 2006 et aktivitetsregnskap slik som oppgitt i regnskapsstandarden (se vedlegg 2). Oppstillingen av aktivitetsregnskapet for begge årene viser:

1. Oversikt over driftsinntekter og driftskostnader, samt driftsresultat som differansen av disse to
2. Oversikt over finansinntekter og finanskostnader, samt differanse finansposter
3. Årsresultat før til/fra øremerket egenkapital som summen av driftsresultat og finansresultat
4. Årsresultat etter til/fra øremerket egenkapital som representerer årsresultatet etter overføring til eller fra egenkapital

Selv om Kirkens Nødhjelp følger standardens regler om utarbeidelse av aktivitetsregnskapet, er begrepsbruken i årsregnskapet til organisasjonen på enkelte steder uklar opp mot standardens begreper. Et eksempel er bruket av begrepet "resultat" på resultatoppstillingen. I seksjonen "Økonomi" står det at organisasjonen utarbeider aktivitetsregnskap, men i selve oppstillingen bruker man imidlertid begrepet "resultat" som overskrift på oppstillingen. Videre, ifølge et aktivitetsregnskap skal det settes opp en oversikt over anskaffede midler og forbrukte midler. Sammenstillingen av disse gir årets aktivitetsregnskap jamfør begrepsbruk som følger av standarden. I sin resultatoppstilling bruker imidlertid Kirkens Nødhjelp begrepene driftsinntekter, driftskostnader og driftsresultat, noe som er i større samsvar med

regnskapslovens oppstillingsplan, nemlig resultatregnskap. Dette tyder på at Kirkens Nødhjelp utarbeider et blandingsregnskap hvor det er sterkt fokus på lønnsomhetsregnskap og begrepsbruken er også sterkt preget av det.

Hvor sterkt regnskapet er påvirket av forretningsregnskapet, kan vi sjekke ved å undersøke om aktivitetsresultatet kan forklare endringene i egenkapitalen i balansen (se omtalen i kapittel 3). Det som kjennetegner lønnsomhetsregnskapet er at lønnsomhetsresultatet, slik det fremkommer i resultatregnskapet (som differansen mellom periodens lønnsomhetsinntekter og kostnader), forklarer egenkapitalendringen i balansen (Monsen, 2008a). På denne måten blir det mulig å rapportere lønnsomhetsresultatet på to måter (via ytelsessiden og via betalingssiden). Vi kan sjekke om dette er tilfelle i Kirkens Nødhjelps regnskap:

	<u>2005</u>	<u>2006</u>
Inngående egenkapital	180 996	195 095
+ Aktivitetsresultat	8 100	-3 367
= Utgående egenkapital	195 095	191 729

I begge årene får vi en differanse på 1 i forhold til beløpet som er oppført i balansen. Denne differansen er neglisjerbar. Disse resultatene viser at aktivitetsresultatet kan fullt ut forklare endringen i egenkapitalen, noe som er i samsvar med lønnsomhetsregnskapet og dobbel bokføring. Dette bekrefter igjen at Kirkens Nødhjelps regnskap er sterkt preget av forretningsregnskapet, selv om de har brukt standardens regler ved regnskapets utarbeidelse. Vi kan likevel ikke komme frem til at Kirkens Nødhjelp har ført et rent lønnsomhetsregnskap. Resultatene i begge årene indikerer at aktivitetsresultatet er et rent lønnsomhetsresultat, men samtidig samsvarer ikke dette med regnskapsstandardens regler. Disse medfører ikke et rent lønnsomhetsregnskap, siden standarden tar i bruk både et lønnsomhetsmessig og et finansielt perspektiv.

5.3.3 Balanse

Årsregnskapet til Kirkens Nødhjelp inneholder også balanseoppstilling (vedlegg 3). Balansen viser organisasjonens bokførte eiendeler, gjeld og egenkapital per 31. desember og følger regnskapsstandardens oppstillingsplan. Både balansen for 2005 og for 2006 er utarbeidet etter

samme oppstillingsstruktur som følger av retningslinjene i standarden. På denne måten blir det lett å oppnå sammenlignbarhet mellom de to årene. Egenkapitalen er oppdelt i grunnkapital, egenkapital med eksternt pålagte restriksjoner, egenkapital med selvpålagte restriksjoner og annen egenkapital. Denne oppdelingen er bra med hensyn til kontrollfunksjonen, som er meget viktig i denne typen organisasjoner.

5.3.4 Budsjett og avviksanalyse

Ved å presentere budsjett og avviksanalyse oppfyller årsrapporten kravet til en ansvarsrapport på en ryddig måte. Avviksanalysen gir dessuten en mulighet til å diskutere årsaken til hva som har hendt. En avviksanalyse bør inneholde opplysninger om budsjett, regnskap og avvik mellom budsjett og regnskap. Avvik bør kommenteres.

Kirkens Nødhjelp har ikke presentert budsjettall i sine årsrapporter. Dermed har ingen av årsrapportene med noen avviksanalyser. For ideelle organisasjoner, og for offentlig sektor generelt, er det av stor betydning at både budsjett og regnskap er styringsverktøy i økonomistyringen (se omtalen i kapittel 3). Budsjettet vil nemlig være en naturlig del av regnskapet i et finansielt regnskap. Dette bekrefter igjen at det lønnsomhetsmessige perspektivet ligger ganske sterkt forankret i organisasjonens regnskap, noe vi allerede kom frem til tidligere i dette kapitlet.

5.3.5 Bokføring

For å finne ut metoden som vår valgte organisasjon bokfører transaksjoner på, foretok vi bokføring på T-konti for 2005 og 2006. For dette formålet har vi benyttet organisasjonens aktivitetsregnskap og balanse. Selve bokføringen av transaksjonene i 2006 som vi utarbeidet er vist i vedlegg 4.

Under arbeidet med bokføringen på T-konti har vi møtt vanskeligheter med å tolke noen av postene i regnskapsoppstillingene. Siden det manglet noter, har vi tatt til hjelp opplysningene gitt av organisasjonen under overskriften "Økonomi" i årsrapporten. Det er gitt forklaringer på hvor mye enkelte av utgiftene og inntektene har økt med og hva som skyldes disse økningene eller nedgangene. Det er ikke oppgitt nærmere forklaringer på hvordan enkelte inntekter og utgifter er blitt bokført. Det kunne ha vært av stor interesse å få vite hvordan organisasjonen selv forklarer bokføringen av inntekter som medlemsinntekter, tilskudd,

fadderinntekter, gaver. For disse størrelsene åpner standarden for flere alternativer, jf. kapittel 4.

På grunn av manglende opplysninger har vi tatt utgangspunkt i lønnsomhetsmessig periodiseringsprinsipp i samsvar med kjøpsmannens dobbelte bokføring. Dette har vi gjort primært på grunn av den betydelige uklarheten rundt periodiseringsprinsipp som følge av standardens regler. Når standarden er uklar i sin formulering, sier det seg selv at regnskapspraksis som følger denne også er uklar.

Vår bokføring med bruk av et rent lønnsomhetsmessig periodiseringsprinsipp viste lønnsomhetsresultat lik resultatet i aktivitetsregnskapet. Dette var tilfellet for begge årene selv om organisasjonen har fulgt standardens regler. Situasjonen har gjort regnskapstallsanalysen vanskelig å gjennomføre og enda vanskeligere å tolke.

5.3.6 Konklusjoner om Kirkens Nødhjelps regnskap

Vi har diskutert i foregående kapittel at standarden er uklar i sine definisjoner av bokføring av inntekter – en del av inntektene periodiseres i samsvar med et lønnsomhetsmessig periodiseringsprinsipp, mens andre inntekter periodiseres i samsvar med et finansielt perspektiv. Denne behandlingen fører til at regnskapet blir et blandingsregnskap i den forstand at det er en blanding av et lønnsomhetsregnskap og et finansielt regnskap.

Det samme ser ut til å være tilfelle for regnskapet til Kirkens Nødhjelp. Omtalen av regnskapsoppstillingen i 5.3.1 viste at organisasjonen utarbeider et aktivitetsregnskap hvor det er sterkt lønnsomhetsfokus. Begrepsbruken var også sterkt preget av det. For å kontrollere i hvor stor grad årsregnskapet er påvirket av forretningsregnskapet foretok vi også bokføring på T-konti med utgangspunkt i kjøpsmannens dobbelte bokføring og lønnsomhetsperiodisering. Lønnsomhetsresultatet som fremkom i vårt resultatregnskap var lik resultatet i det offentliggjorte aktivitetsregnskapet. Det at organisasjonen selv påpeker i årsrapportene at den følger standarden, hindrer oss derimot fra å fastslå at årsregnskapet er rent lønnsomhetsregnskap. Disse er imidlertid gode nok grunner for å konkludere med at typen regnskap som Kirkens Nødhjelp utarbeider er nok heller et modifisert forretningsregnskap og ikke et finansielt regnskap.

5.4 Behov for en ny regnskapsoppstilling

Som nevnt tidligere er det svært viktig å ta hensyn til hvem regnskapsbrukerne er ved utarbeidelse av regnskapet. Når det gjelder Kirkens Nødhjelp er regnskapsbrukerne ledelsen, innsamlingskontrollen, bidragsgiverne, Norad, allmennheten, med flere. Dette er en svært lang rekke av interesserte med kanskje lite kunnskap om regnskap. Det er derfor viktig at regnskapet rapporterer informasjon som er relevant for brukerne og lett å forstå. Det er dessverre ikke tilfellet i Kirkens Nødhjelp. Strømmen (2007) påpeker at Utenriksdepartementet mistenker Kirkens Nødhjelp i korrupsjon og mislighold. Bakgrunnen for anklagen er penger som Kirkens Nødhjelps ledelse har vanskelig å gjøre rede for. Organisasjonens forsvar er at problemet ikke er korrupsjon, men snarere bruken av dagens regnskapssystem.

Analysen som vi utførte i det foregående delkapittelet viste også at Kirkens Nødhjelp har et svært komplisert regnskap, en blanding av lønnsomhets- og pengefokus som ikke hjelper brukeren til å se hva pengene har blitt brukt til. Derfor ønsker vi i dette kapittelet presentere en ny regnskapsoppstilling som adresserer akkurat dette problemet. Den kalles for finansieringsanalyse og gir en systematisk oversikt over hvordan en organisasjon i løpet av en periode er tilført finansielle midler og hvordan disse midlene er anvendt.

5.4.1 Presentasjon av finansieringsanalysen

Kravet om at store bedrifter skal utarbeide en finansieringsanalyse ble innført for første gang ved aksjeloven av 1976 (NOU, 1995:30). En generelt akseptert definisjon på en finansieringsanalyse er:

”Med en finansieringsanalysemodell menes enhver oppstilling som viser hvordan en organisasjon har anskaffet og anvendt finansielle midler i en periode”.

Mens det er enighet om definisjonen på finansieringsanalyse, har det ofte vært debatter i regnskapslitteraturen i forhold til både navn og format (Monsen, 1999). På engelsk har man brukt bl.a. følgende benevnelse: *fund statement*, *statement of changes in financial position* og *cash flow statement*. På norsk finner vi benevnelsene: *finansieringsanalyse*, *kontantstrømanalyse* osv. Valget av format har vært påvirket blant annet av hvordan man definerer finansielle midler: som likvide midler (kontanter) eller som arbeidskapital (omløpsmidler minus kortsiktig gjeld). Debatten om navn og format skyldes i stor grad at det mangler normativ enighet for hvordan den bør se ut. Både Norske Finansanalytikerens

Forening (NFF) og Norges Statsautoriserte Revisorers Forening (NSRF) har bidratt med ulike anbefalinger, men uten noen prioritering av alternativene. Altså har både privat og offentlig sektor vært fri i valg av presentasjonsformat (Monsen, 1999).

Monsen (1999) har forsøkt å løse denne uklare situasjonen ved et forslag til begrepsapparat for gruppering av finansieringsanalysemodellene som følger:

1. Tradisjonelle Finansieringsanalyse Modeller (TFM)
2. Kontantstrøm Orienterte Modeller (KOM)
3. Rendyrkede Kontantstrøm Modeller (RKM)

Denne grupperingen hjelper å få frem de prinsipielle forskjellene mellom modellene.

Som vist i Figur 5.1 varierer disse modellene langs to dimensjoner: start begrep og definisjon av finansielle midler.

		Startbegrep		
		Resultat	Arbeidskapital	Likvide midler
fin. midler	Arbeidskapital	TFM		
	Likvide midler		KOM	RKM

Figur 5.1: Finansieringsanalysemodeller (Kilde: Monsen 1999, Figur 3, s.)

Tradisjonelle Finansieringsanalyse Modeller

TFM definerer finansielle midler som arbeidskapital, og er strukturert i to deler: tilgang på og bruk av finansielle midler. TFM starter med resultatet (overskudd/ underskudd) som korrigeres med to typer korreksjoner. Disse er illustrert nedenfor:

Type 1 korreksjoner er ikke-betalbare kostnader og inntekter (for eksempel avskrivninger). Resultatet korrigert med Type 1 korreksjoner gir endring i arbeidskapital.

Type 2 korreksjoner er endring i andre omløpsmidler enn kasse/bank og endring i kortsiktig gjeld fra driften. Type 2 korrigeringsene foretas for å vise overgangen fra endring i arbeidskapital til endring i likvide midler.

Kontantstrøm Orienterte Modeller

Bergensmodellen⁴ er et eksempel på en kontantstrømorientert modell. Modellen viser ikke inntekter og kostnader som i TFM, men inntekter og utgifter. Den starter med endring i arbeidskapitalen. Deretter dekomponeres arbeidskapitalen for å vise endringen i likvide midler. Dekomponeringen skjer via Type 2 korrigeringer. De enkelte linjene i denne modellen er derfor ikke rendyrkede kontantstrømmer (inn- og utbetalinger). Dette betyr at modellen heller ikke er en rendyrket kontantstrømmodell, men en kontantstrømorientert modell.

Rendyrkede Kontantstrøm Modeller

Denne modellen presenterer innbetalinger og utbetalinger på hver linje, derfor er den en rendyrket kontantstrømmodell.

Etter at vi har presentert disse modellene står vi overfor spørsmålet: Hvilken av disse modellene er best egnet til å tilfredsstille de økonomiske behovene som oppstår i hjelpeorganisasjoner som Kirkens Nødhjelp. Som tidligere diskutert er det pengekontroll og budsjettkontroll som ligger til grunn i økonomistyringen i en hjelpeorganisasjon. Siden RKM presenterer rene innbetalinger og utbetalinger, tilfredsstiller den kanskje best målet på pengekontroll. Men den er svak på linje av budsjettkontroll siden tallene ikke er sammenlignbare. Dette skjer fordi RKM inneholder inn- og utbetalinger, mens budsjettet inneholder inntekter og utgifter. Én modell som muliggjør sammenligningen av budsjett og regnskapstall (og samtidig viser endring i likvide midler) er KOM. Den viser avviket mellom regnskap og budsjett så vi kan konkludere med at den ligger godt til rette for bruk i økonomistyringen i Kirkens Nødhjelp.

---

⁴ Bergensmodellen er den første finansieringsanalysemodellen i kommunal sektor utarbeidet av en forskningsgruppe ved NHH på 1980-tallet. Bergensmodellen er beskrevet av Norvald Monsen i hans bok: ”Regnskap i politikken”, 1993.

5.4.2 Kommentar på vår utarbeidede finansieringsanalyse

Den finansieringsanalysen som vi har utarbeidet er av typen KOM. Den kalles for Bergensmodellen og er foreslått av Monsen (1993). Vi gir begrunnelse for vårt valg i avsnittet nedenfor.

Bergensmodellen viser inntekter og utgifter som er inndelt i følgende tre hovedgrupper: løpende virksomhet, investeringsvirksomhet og finansieringsvirksomhet. Modellen bruker som startbegrep arbeidskapitalen, og inneholder noen transaksjoner (korreksjoner av Type 2) som enda ikke er omgjort til kontantstrømmer. Den har dermed fokus på både umiddelbare og senere inn- og utbetalinger. I tillegg til regnskapstall inneholder Bergensmodellen også budsjettall, noe som er i samsvar med behovet hos brukerne av regnskap i Kirkens Nødhjelp (pengekontroll og budsjettkontroll). Det er hensiktsmessig å sammenligne virkelige regnskapstall med budsjetterte tall slik at man kan vurdere om det har vært mer eller mindre forbruk av økonomiske ressurser i forhold til de planlagte.

Monsen (1993) anbefaler bruk av regnskapstall for mer enn ett år, slik at man kan sammenligne dem og se en eventuell utvikling i organisasjonens økonomi over tid.

En annen fordel av Bergensmodellen er at den muliggjør utarbeidelse av oversikt over hovedtall (f.eks. reell vekst i utgifter, forhold mellom inntekter og utgifter, selvfinansieringsgrad og arbeidskapital) som forenkler den finansielle analysen. Finansieringsanalysen som vi utarbeidet for Kirkens Nødhjelp er vist nedenfor.

Regnskap		Budsjett	Avvik
2005	2006	2006	Regnskap-Budsjett
			LØPENDE VIRKSOMHET
			<u>Inntekter</u>
128015	141582		Innsamlede midler
57599	7092		Øremerkede innsamlingsaksjoner
172959	145604		Bidrag fra ander organisasjoner
16773	18332		Materielle gaver
377582	437326		Offentlige bidrag
24777	28353		Administrasjonsbidrag
2186	2774		Andre inntekter
			<u>Utgifter</u>
677163	684576		Bistandsamarbeid
35256	34348		Arbeid i Norge
62311	67907		Administrasjon
2336	4435		Utstyr
2825	-10203		A. LØPENDE VIRKSOMHET NETTO
			INVESTERINGER
			<u>Investeringsinntekter</u>
2000	0		Salg av obligasjonseiendeler
			<u>Investeringsutgifter</u>
34698	6110		Kjøp av nytt utstyr
21084	269		Kjøp av nye aksjer
-53782	-6379		B. INVESTERINGER NETTO
			FINANSIERINGSVIRKSOMHET
			<u>Innlåning</u>
5273	6837		Finansinntekter
	1050		Avdrag på innlåning/Lån med fast rente
	1050		Avdrag på innlåning/Lån med flytende rente
21000			Nytt lån - fast rente
21000			Nytt lån - flytende rente
			<u>Utlåning</u>
	756		Avdrag utlån/Reduksjon av Langsiktige fordringer
47273	5493		C. FINANSIERING NETTO
-3684	-11089		(A + B +C)
53782	6379		<i>Korrigerer for kjøp av utstyr ført direkte inn i balansen</i>
-52493			<i>Andre korrigeringer (skyldes endring i regelverket)</i>
-2395	-4710		ENDRING I ARBEIDSKAPITAL
			ENDRING I LIKVIDE MIDLER
			<u>Korreksjoner av type 2</u>
-2395	-4700		Endring i arbeidskapital
-19520	-30327		Endring i diverse omløpsmidler
21851	26970		Endring i kortsiktig gjeld
38976	52597		ENDRING I LIKVIDE MIDLER

Figur 5.2: Finansieringsanalyse for Kirkens Nødhjelp

Arbeidet med finansieringsanalysen bød på noen vanskeligheter som stammet fra at aktivitetsregnskapet inneholder en blanding av to forskjellige typer regnskap. For eksempel oppsto det avvik for 2006 mellom arbeidskapitalen beregnet ut i fra finansieringsanalysen og arbeidskapital som fremkommer fra balansen. Avviket skyldtes at kjøp av utstyr og aksjer har blitt ført direkte inn i balansen. Dette er årsaken til at det ble nødvendig å korrigere med dette beløpet.

Det oppsto også avvik i beregningene for 2005. Avviket skyldes endring i regnskapsreglene i 2006 som påvirket regnskapsoppstillingene for 2005, men ikke for 2004. Da ble det vanskelig å beregne endring i arbeidskapital for 2005 via balansetallene som måtte sammenlignes med endringen i arbeidskapitalen fra finansieringsanalysen.

5.5 Oppsummering

Ut fra ovenstående vurdering av årsregnskapet ser vi et stort forbedringspotensial. Selv om årsrapporten gir et godt bilde av organisasjonens virksomhet i løpet av året, er det noen vesentlige svakheter ved den. Den største svakheten er fraværet av informasjon fra organisasjonens regnskapsfolk om bruk av periodiseringsprinsipp, spesielt når det gjelder bokføring av inntekter. Videre savner vi en tydeligere redegjørelse for den finansielle (penge)utviklingen i organisasjonen, ettersom det er et av årsrapportens hovedbudskap. I tillegg ser vi at det mangler budsjettall og avviksanalyse selv om budsjettet bør stå sentralt i en ikke-gevinstorientert organisasjon (jf. teori presentert i kapittel 3).

Med sikte på å øke brukervennligheten til Kirkens Nødhjelps regnskap, anbefalte vi i kapittel 5.4 bruk av en ny oppstilling, finansieringsanalyse. Det er flere modeller av oppstillingen, men den som har særlig relevans for vår valgte organisasjon er Bergensmodellen (en type KOM modell). Blant fordelene med finansieringsanalysen er følgende:

1. Den viser totale (både umiddelbare og senere) inntekter og utgifter som er inndelt i følgende tre hovedgrupper: løpende virksomhet, investeringsvirksomhet og finansieringsvirksomhet
2. Det fremkommer i oppstillingen et rent finansielt resultat, dvs. endring i arbeidskapital (se omtalen om finansielt regnskap i kapittel 3)
3. I tillegg til regnskapstall, inneholder Bergensmodellen også budsjettall, noe som muliggjør pengekontroll og budsjettkontroll i Kirkens Nødhjelp

Vårt forsøk på å utarbeide finansieringsanalysen for Kirkens Nødhjelp var preget av vanskeligheter. De oppsto fordi vi tok utgangspunkt i det eksisterende regnskapet - aktivitetsregnskap og balanse. Siden aktivitetsregnskapet inneholder inntekter og utgifter etter to forskjellige periodiseringsprinsipper, var det vanskelig å finne størrelsen på de totale inntektene og utgiftene.

6 TEORETISK ANALYSE

I forrige kapittel kom det frem at standarden som regulerer regnskapet for hjelpeorganisasjoner tar utgangspunkt i forretningsregnskapet. Disse organisasjonene utarbeider altså foreløpig et regnskap som mest ligner på lønnsomhetsregnskap.

I dette kapitlet vil vi vurdere om det nåværende regnskapet er det som er mest hensiktsmessig for bruk i hjelpeorganisasjoner. Med dette som formål, tar vi for oss en teoretisk analyse av bruk av to alternative regnskapsmodeller. Den ene modellen er det ovennevnte forretningsregnskapet, som foreløpig ligger til grunn i regnskapsreglene for hjelpeorganisasjoner. Den andre modellen er forvaltningskameralistikk som er et rent finansielt regnskap. Vi vil fremheve argumenter for og mot bruk av enhver modell i slike organisasjoner. I konklusjonen til kapitlet vil vi ta standpunkt til hvilken modell som er bedre egnet til kontrollformålene i slike organisasjoner og derfor bør ligge til grunn i regnskapsreglene.

6.1 Analyse av kontrollformålene i hjelpeorganisasjoner

Diskusjonen om hovedtyper av organisasjoner i kapittel 3 trakk frem at hjelpeorganisasjoner tilhører hovedgruppen ikke-gevinstorienterte organisasjoner (jf. figur 3.3). Dvs. at de ikke har økonomiske mål, men ideelle.

Vi kan illustrere den grunnleggende forskjellen mellom organisasjoner med økonomiske mål som vinning og hjelpeorganisasjoner i tabellen nedenfor. Tabellen viser sammenhengen mellom en organisasjons mål og virkemidlene som benyttes for å nå målet.

	Mål	Middel
Næringslivet	Penger	Aktivitet
Hjelpe-organisasjoner	Aktivitet	Penger

Tabell 4.1: Grunnleggende forskjell mellom organisasjoner med ulike økonomiske mål.

Mens organisasjoner i næringslivet har som mål å skape størst mulig avkastning for eiere og investorer gjennom sine aktiviteter, har hjelpeorganisasjoner som formål å gjennomføre ulike aktiviteter som realiserer deres ideelle formål. For å drive med dette, er de avhengige av

omverdenens tillit og finansielle bidrag. Formålet til en hjelpeorganisasjon er å skape mest mulig nytteverdi for målgruppen. Aktiviteten som bidrar til måloppnåelse er i seg selv et mål, midlet er økonomiske ressurser.

Det er derfor viktig for slike organisasjoner at de økonomiske ressursene blir forvaltet i samsvar med deres mål. Med andre ord er det behov for å kontrollere alle penger som kommer inn og alle penger som går ut (*pengekontroll*). Det legges også vekt på kontroll over hvordan ledelsen forvalter ressursene (*betalingskontroll*). Dessuten, ettersom både budsjett og regnskap er viktig for slike organisasjoner bør regnskapet muliggjøre sammenligning mellom regnskapstall og budsjettall (*budsjettkontroll*). Disse tre typene kontroll faller innunder begrepet finansiell kontroll i motsetning til lønnsomhetskontroll.

Omtalen av relevant teori i kapittel 3 viste at en av regnskapets hovedfunksjoner er akkurat kontroll. Det er imidlertid forskjellige regnskapsmodeller som er brukt for forskjellige typer kontrollformål. Vi er derfor ute etter regnskapsmodellen som best mulig tilfredsstillende de finansielle kontrollformålene som oppstår i hjelpeorganisasjoner, nemlig: pengekontroll, betalingskontroll og budsjettkontroll.

6.2 Bruk av forretningsregnskapet i hjelpeorganisasjoner

Vi presenterte forretningsregnskapet som en type regnskapsmodell i kapittel 3. Der påpekte vi at forretningsregnskapet bruker kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode som kjennetegnes ved at:

1. Hver transaksjon alltid blir registrert to ganger – en debetbokføring og en kreditbokføring
2. Det benyttes alltid to forskjellige konti – debet på en konto, kreditt på den andre

Videre presiserte vi at kjøpmannens dobbelte bokføring har både balansekonti og resultatregnskapskonti. Balansekontiene viser transaksjonenes betalingsside, mens resultatregnskapskontiene representerer transaksjonenes ytelsesside. Via betalingssiden (balansen) fremkommer lønnsomhetsresultatet ved å finne differansen mellom debetsiden på alle kontiene og creditsiden på alle kontiene. Lønnsomhetsresultatet fremkommer også via ytelsessiden (resultatregnskapet) som differansen mellom summen av lønnsomhetsinntekter og (periodiserte) kostnader. Dette gjør det mulig ved bruk av kjøpmannens dobbelte bokføring

å rapportere periodens resultat både via betalingssiden (balansen) og ytelsessiden (resultatregnskapet).

Forretningsregnskapet består følgelig av to delregnskaper: balansen og resultatregnskapet. Balansen viser en organisasjons eiendeler og forpliktelser (gjeld og egenkapital) på et bestemt tidspunkt. På den annen side sammenstiller regnskapet periodens lønnsomhetsinntekter og kostnader slik at vi kan beregne periodens lønnsomhetsresultat. Det er en direkte kobling mellom balansen og resultatregnskapet gjennom to kanaler. Den første er kongruensprinsippet som tilsier at opptjente inntekter og kostnader skal resultatføres slik at endring i egenkapitalen i balansen forklares med lønnsomhetsresultatet i resultatregnskapet. Den andre er bruken av kjøpmannens dobbelte bokføring som gjør det mulig å rapportere lønnsomhetsresultatet både i resultatregnskapet og i balansen (jf. diskusjonen ovenfor).

Vi forklarte i kapittel 3 at i forretningsregnskapet er det viktig at regnskapet gir et riktigst mulig bilde av resultatet for en periode. Periodiseringsprinsippet som derfor tas i bruk, er det prinsippet som fokuserer på den lønnsomhetsmessige virkningen av inntekter og utgifter – opptjente inntekter og kostnader. Dette betyr altså at den opptjente inntekten og den tilhørende kostnaden skal registreres i samme periode. Av den grunn konkluderte vi i kapittel 3 med at forretningsregnskapet tilhører hovedtypen finansregnskap som kalles for **lønnsomhetsregnskap** og ikke finansielt regnskap.

Med utgangspunkt i omtalen ovenfor kan vi nå analysere forretningsregnskapets bruk i hjelpeorganisasjoner. Analysen er presentert nedenfor. Som vi snart skal se, finner vi fire sterke sider i forretningsregnskapet generelt, men bare ett virkelig argument for dets bruk som regnskapsmodell i disse organisasjonene.

Sterke sider

1. God ansvarsrapportering.

Monsen (2007b) gjør oppmerksom på at forretningsregnskapet har en fordel som kommer fra bruk av kjøpmannens dobbelte bokføring. Det er nemlig slik at ved å alltid kreditere en konto og debitere en annen konto samtidig, blir enhver økning kausalrelatert til en reduksjon. Slik fremkommer organisasjonens finansielle situasjon fullt ut ved hjelp av bokføringen av tidligere hendelser.

Alle tidligere hendelser, hvis regnskapsført riktig, blir vist som en oppsummering i egenkapitalkontiene. Derfor, hvis man vil vite organisasjonens aktuelle situasjon, er det nok å se på endringen i egenkapitalen (med forutsetning at det ikke er tilbakebetaling av kapital eller innskudd av ny kapital). Dette er en klar fordel sammenlignet med f.eks. systematisk enkel bokføring som kan vise dagens situasjon bare ved utarbeidelse av en oversikt over eiendeler og gjeld, dvs. bare på én måte. (Forklaring: lønnsomhetsresultatet fremkommer som saldoen på bevegelsesbalansen og på forandringsbalansen). Av den grunn mener Monsen (2007b) at ansvarsrapportering er kjernen i det dobbelte bokholderis prinsipp.

Vi er enige om at potensialet til ansvarsrapportering gjør det dobbelte bokholderis prinsipp og forretningsregnskapet bedre enn de andre regnskapsmodellene sett fra et lønnsomhetsperspektiv. Men som vi diskuterte i kapittel 3, har regnskapet i ikke-gevinstorienterte organisasjoner et finansielt perspektiv og ikke lønnsomhetsperspektiv. Hjelporganisasjoner tilhører hovedtypen ikke-gevinstorienterte organisasjoner, jf. figur 3.3 i kapittel 3. Derfor mener vi at denne fordelene med forretningsregnskapet er lite relevant i vår analyse om valg av regnskapsmodell i hjelpeorganisasjoner (se også diskusjonen i neste punkt).

2. Fullstendig balanse

Ved bruk av forretningsregnskapet fremkommer en systematisk oppstilling av eiendeler og forpliktelser gjennom balansen. Med andre ord gir balansen en mer systematisk og mer fullstendig oversikt over organisasjonens eiendeler og forpliktelser enn det som fremkommer ved bruk av for eksempel forvaltningskameralistikken og enkel bokføring.

Presentasjonen av slik merinformasjon ved bruk av forretningsregnskapet er mulig på grunn av periodiseringsprinsippet og det dobbelte bokholderis prinsipp. Dette kan forklares med et enkelt eksempel: kjøp av råvarer. Ved bruk av forretningsregnskapet ville vi bokføre transaksjonen ved å debitere konto Varelager og kreditere konto Leverandørgjeld (under forutsetning at kjøpet ikke er betalt kontant). På den måten viser vi i balansen både den nylig anskaffede eiendelen og den nye forpliktelsen. Ved bruk av kjøpmannens enkle bokføring ville vi imidlertid ikke registrere noe i balansen fordi kjøpmannens enkle bokføring baseres på rapportering av kun realiserte innbetalinger og utbetalinger på kassekontoen.

Vi vurderer at denne merinformasjonen har verdi for hjelpeorganisasjoner fordi det alltid er ønskelig å ha en bedre oversikt over en organisasjons eiendeler og forpliktelser, uansett hvilken type organisasjon det gjelder. Det er imidlertid viktig at denne informasjonen kommer som et supplement til den finansielle informasjonen (som er viktigst i disse organisasjonene) og at den ikke går på bekostning av rapportering av inntektene og utgiftene. Hvis derimot den systematiske oppstillingen av eiendelene og forpliktelsene gjennom balansen reduserer tilgangen til rapportering av totale inntekter og utgifter, er merinformasjonen av lite verdi for en hjelpeorganisasjon.

I forretningsregnskapet fremkommer dessverre den fullstendige balansen på bekostning av rapporteringen av finansiell informasjon. Dette kan illustreres med et eksempel: kjøp av nye anleggsmidler med kontant betaling. I dette tilfellet, jf. forretningsregnskapets teori, ville vi registrere det nye anleggsmiddelet i balansen (debet Anleggsmidler) og vise reduksjonen på kontantbeholdningen ved å kreditere konto Kasse. Følgelig blir utgiften (kjøpsprisen) ikke registret i Resultatregnskapet fordi det er bare kostnader og lønnsomhetsinntekter som inngår der. Derfor mangler vi informasjon om utgiften i perioden. Vi er nødt til å utarbeide en kontantstrømoppstilling for å finne utgiften (i dette tilfellet utbetalingen). I motsetning til dette ville vi, ved bruk av forvaltningskameralistikken, registrere utgiften både på AO-kolonnen (under forutsetning at det er gitt betalingsanvisning for kjøpet i perioden) og i V-kolonnen på utgiftssiden. Derfor vil anleggsmiddelet ikke fremkomme i kameralkontoen, men det som er viktigere er at utgiften (utbetalingen) er lett å finne i V-kolonnen. Dessuten kan utbetalingen direkte sammenlignes med beløpet som er lov å utbetales (AO-kolonnen), slik at det blir lett å utføre betalingskontroll. Derfor kan vi her konkludere med at selv om en fullstendig representasjon av eiendeler og forpliktelser ville være interessant for hjelpeorganisasjoner, er den ikke ønskelig hvis den går utover rapporteringen av finansiell informasjon.

3. Bedre informasjon om forbruk av ressurser

Som vi forklarte ovenfor er forretningsregnskapet en type lønnsomhetsregnskap. Dette innebærer at det er kostnader og opptjente inntekter som registreres. Regnskapet viser derfor forbruket av ressurser (arbeidskraft, kapital mv.) i den enkelte perioden, uavhengig av når betalingen skjer. Forbruket av ressurser i perioden kan da sammenstilles med de opptjente inntektene i perioden. Siden det er slik informasjon som fremkommer, har følgelig forretningsregnskapet økt fokus på effektiviteten i en organisasjon. Man får et bedre grunnlag

for en vurdering av ressursinnsatsen på ulike områder og aktiviteter. Slik fokus kan ikke oppnås ved bruk av enkel bokføring og forvaltningskameralistikk. Også på grunn av den brede bruken av forretningsregnskapet i privat sektor vil dets anvendelse i hjelpeorganisasjoner muliggjøre en sammenligning mellom effektivitet i profitorienterte bedrifter og effektivitet i hjelpeorganisasjoner.

Når vi vurderer denne fordelene med forretningsregnskap og dobbel bokføring, bør vi også ta hensyn til hvor viktig det er for en hjelpeorganisasjon å forbedre sin effektivitet. På samme måte som vi argumenterte med at det er av lite verdi for disse organisasjonene å ha en fullstendig balanse, kan vi også argumentere at det ikke er så viktig for en slik organisasjon å sammenstille sine opptjente inntekter med de forbrukte ressursene i en periode. Grunnen til dette ligger i at denne nye informasjonen skifter fokuset fra rapportering av utgiftsinformasjon som er viktig, til rapportering av kostnadsinformasjon som er mindre viktig for hjelpeorganisasjonene.

4. Forretningsregnskapet og dobbel bokføring er velkjente.

Både forretningsregnskapet og kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode er velkjente rundt om i verden og i Norge. Det private forretningsregnskapet betraktes som det tradisjonelle finansregnskapet og har detaljerte regler som står nedfelt i regnskapsloven av 17. juli 1998. Dessuten pågår det en harmonisering av regelverket internasjonalt i form av IAS (International Accounting Standards på engelsk). Det eksisterende og velutformede regelverket samt det at forretningsregnskapet ofte er den eneste typen regnskap som undervises på universitet gjør det lett for en å tilegne seg kunnskap om bruk av forretningsregnskap.

Oppsummering: Fra analysen så langt kan vi oppsummere at forretningsregnskapet har fire sterke sider sett fra et lønnsomhetsperspektiv. Disse er nemlig at forretningsregnskapet muliggjør: 1) god ansvarsrapportering; 2) utarbeidelse av en fullstendig balanse; 3) god informasjon om forbruk av ressurser; og 4) lett tilegnelse av kunnskap om dets bruk. Når det gjelder regnskapsbehovene i hjelpeorganisasjoner blir de første tre lite relevante. Dette fordi i disse organisasjonene bør den finansielle situasjon vurderes fra et finansielt perspektiv (inntekter og utgifter) i motsetning til lønnsomhetsperspektivet (opptjente inntekter og kostnader) som er hovedfokuset i forretningsregnskapet. Derfor kan vi konkludere diskusjonen så langt med at det bare er **ett virkelig argument** for bruk av forretningsregnskap

i hjelpeorganisasjoner. Dette er at forretningsregnskapet er velkjent, vel regulert og mest brukt, noe som gjør det lett for en å tilegne seg kunnskap om denne regnskapsmodellen og hvordan den brukes i praksis.

Videre vil vi diskutere noen svake sider med forretningsregnskapet og gi argumenter mot dets bruk som regnskapsmodell i hjelpeorganisasjoner. Som vi skal se nedenfor, oppstår svakhetene når forretningsregnskapet vurderes fra et finansielt perspektiv.

Svake sider

1. Økt lønnsomhetsfokus på bekostning av finansielt fokus

I tillegg til utarbeidelse av balanse og resultatregnskap ved bruk av forretningsregnskapet er det også krav om utarbeidelse av en kontantstrømoppstilling som en del av årsregnskapet (jf. Regnskapsloven §3-2). Siden forretningsregnskapets fokus ligger på lønnsomhetsresultatet og ikke på det finansielle resultatet, er det nødvendig med en ekstra oppstilling for å vise den finansielle utviklingen i organisasjonen. Kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendring (Regnskapsloven §6-4). Vi får med dette en oversikt over hvordan organisasjonen har anskaffet finansielle midler og hvordan disse er anvendt, altså pengekontroll. Det at forretningsregnskapet nødvendigvis gjør utarbeidelse av kontantstrømoppstilling for å vise det finansielle resultatet er en svakhet med dette regnskapet sammenlignet med forvaltningskameralistikken. I forvaltningskameralistikken fremkommer denne informasjonen direkte ved å følge V- kolonnen (virkelig utfall som viser umiddelbare innbetalinger og utbetalinger) på inntektssiden og på utgiftssiden. Derfor er det vanskelig å utføre pengekontroll med forretningsregnskapet enn med forvaltningskameralistikken.

2. Vanskelig sammenligning mellom regnskapstall og budsjettall.

Som tidligere påpekt er budsjettering og budsjettkontroll svært viktig i hjelpeorganisasjoner. Budsjettet betraktes som et hovedinstrument i deres økonomistyring. Det er budsjettet som skal styre hjelpeorganisasjonens pengeforvaltning og ikke en lønnsomhetsvurdering av aktiviteten.

Historisk har det imidlertid aldri vært en sterk kobling mellom budsjett og regnskap i forretningsregnskapet. Budsjettering i private organisasjoner begynte ikke før rundt år 1900 i

USA (Monsen, 2007b). Dette er ganske sent sammenlignet med budsjettering i offentlig sektor som har sin opprinnelse i forvaltningskameralistikken på 1500-tallet. I følge Monsen (2004b) er det nettopp på 1500-tallet at FKAM ble utviklet, blant annet for å oppfylle målsettingen om budsjettkontroll. Det har følgelig alltid vært en svært sterk kobling mellom regnskap og budsjett innenfor kameralregnskapsteorie, noe som har ført til at man ofte omtaler kameralregnskap som budsjettregnskap (Monsen 2007b).

Blant andre komplikasjoner, er sammenligningen mellom budsjett og regnskap i forretningsregnskapet vanskelig fordi de fokuserer på to forskjellige dimensjoner til inntektene og utgiftene. Som forklart ovenfor er lønnsomhetsinntekter og kostnader som ligger i fokus i forretningsregnskapet. Budsjettet i hjelpeorganisasjonene fokuserer imidlertid på finansiell informasjon, nemlig totale (eller umiddelbare) inntekter og utgifter. Derfor mener vi at bruk av forretningsregnskapet i ikke-gevinstorienterte organisasjoner vil svekke regnskapets funksjon som et instrument for budsjettkontroll.

3. Manglende potensial for utførelse av betalingskontroll

Som vi skal gjøre oppmerksom på i analysen av FKAM senere i dette kapittelet, er den kameralistiske kontoen spesielt utviklet for å bidra til betalingskontroll (med egne kolonner for henholdsvis betalingsanvisning og betalingsutførelse). I motsetning til dette, mangler forretningsregnskapet et slikt system for rapportering av betalingsanordning og virkelig inn- eller utbetaling. Dessuten er fokuset, som vi så, på lønnsomhetsinformasjon heller enn på finansiell informasjon. Manglende potensial for betalingskontroll er følgelig en annen svakhet ved bruk av forretningsregnskapet.

4. Teknisk sett vanskelig å bruke.

Hvert beløp må alltid registreres på to forskjellige konti: debet på den ene og kreditt på den andre. Dette er teknisk sett mer komplisert sammenlignet med bruk av forvaltningskameralistikkenes enkle bokføring der man registrerer beløpet enten på inntekstsiden eller på utgiftssiden, bare med en post.

5. Forretningsregnskapet gjør det vanskelig å utarbeide finansieringsanalyse.

Finansieringsanalysen (FA) ble presentert som en ny regnskapsoppstilling i kapittel 5.4. Der forklarte vi oppstillingens struktur og funksjon.

Vi nevnte at det finnes to typer FA: Den første typen FA fokuserer på innbetalinger og utbetalinger og viser således endring i likvide midler. Den andre typen fokuserer på totale (både umiddelbare og senere) inntekter og utgifter og viser dermed endring i arbeidskapital. Vi fremhevet også at for hjelpeorganisasjoner er det av særlig interesse å utarbeide finansieringsanalyse som fokuserer på endring i arbeidskapital. Dette er på grunn av fokuset på totale inntekter og utgifter. Finansieringsanalysen muliggjør følgelig en direkte sammenligning mellom inntektene og utgiftene (regnskapstall) i oppstillingen og i budsjettet (altså budsjettkontroll).

Vi så imidlertid i kapittel 5 at det er vanskelig å utarbeide en finansieringsanalyse med fokus på arbeidskapitalen når regnskapet tar utgangspunkt i forretningsregnskap. Komplikasjonene oppstår på grunn av at resultatregnskapet inneholder lønnsomhetsinntekter og -kostnader. Størrelsen på de totale inntektene og utgiftene er følgelig vanskelig å beregne. Derfor kan vi konkludere med at forretningsregnskapet ikke er egnet til utarbeidelse av en slik finansieringsanalyse.

Oppsummering: Vår analyse av bruk av forretningsregnskapet i hjelpeorganisasjoner har vist fem argumenter mot anvendelse av denne regnskapsmodellen i disse organisasjonene. Det er nemlig vanskelig å utføre: 1) pengekontroll; 2) budsjettkontroll; 3) betalingskontroll. Dessuten virker 4) bokføringsteknikken mer komplisert enn enkel bokføring og 5) utarbeidelsen av finansierings-analysen er vanskelig. Alle disse svakhetene skyldes at vi analyserer forretningsregnskapet fra et finansielt perspektiv.

Vi kan oppsummere analysen ved at forretningsregnskapet har sterke sider sammenlignet med FKAM og enkel bokføring når vi tar et lønnsomhetsperspektiv. Derimot viser denne modellen vesentlige svakheter når vi ser på dens potensial å tilfredsstille behov for finansiell informasjon. Siden informasjonsbehovene for styring i hjelpeorganisasjoner er av pengemessig karakter, bør vi legge mer vekt på svakhetene og derfor akseptere at denne modellen ikke er egnet for bruk i disse organisasjonene.

Videre i dette kapittelet vil vi gjennomføre den samme analysen for en annen regnskapsmodell, nemlig FKAM. Vi vil gå frem på samme måte som i analysen av forretningsregnskapet. Først ser vi på de sterke og svake sidene i forvaltningskammeralistikken som

regnskapsmodell. Deretter gir vi argumenter for og mot dens bruk i hjelpeorganisasjoner. Når analysen er gjennomført på den måten blir det lett å trekke konklusjoner i slutten av kapitlet.

6.3 Bruk av FKAM i hjelpeorganisasjoner

Vi presenterte FKAM i kapittel 3. Her vil vi kort beskrive hva som kjennetegner modellen. Den bruker den kameralistiske kontoen vist i figur 3.3 i kapittel 3 og forvaltningskammeralistisk enkel bokføring. Denne bokføringsmetoden representerer en videreutviklet variant av kjøpmannes enkle bokføring. Forskjellen mellom de to metodene ligger i at forvaltningskammeralistikken rapporterer ikke bare umiddelbare innbetalinger og utbetalinger, men også senere.

Den andre fasen i utvikling av kameralregnskapet heter forvaltningskammeralistikk (jf. kapittel 3). I denne fasen ble kameralregnskapet videreutviklet slik at det ikke bare inneholdt kasseregnskap (umiddelbare inn og utbetalinger), men også anordningsregnskap (totale inntekter og utgifter). På den måten ble kameralistikken egnet for to andre kameralistiske formål i tillegg til pengekontroll. Ved å vise totale inntekter og utgifter kunne FKAM også bidra til budsjettkontroll, dvs. kontroll av pengeforvaltningen innenfor de finansielle rammene i et politisk vedtatt budsjett. I tillegg kunne FKAM muliggjøre betalingskontroll - kontrollen av at ingen penger mottas eller betales ut av en person, uten at det først er gitt en betalingsinstruksjon av en annen person som har myndighet til dette. Balanseregnskapet ble utvidet også ved at det ikke bare viste kassekontoen, men også fordringer og forpliktelser. Oppsummert tilhører FKAM hovedtypen finansielt regnskap ifølge regnskapsteori.

Sterke sider

1. Kameralkontoens struktur tillater mangfoldig utforming av kameralkontiene

I den kameralistiske kontoen er transaksjoner bokført enten på Inntektssiden eller Utgiftssiden og i denne sammenhengen er KAM kontoen ensidig. Dette er en sterk side sammenlignet med bokføringsteknikken i forretningsregnskapet der hvert beløp må registreres på to forskjellige konti.

Videre forklarte vi i kapittel 3 at på enhver side i den kameralistiske kontoen er det fire kolonner: RF – rester brakt frem; AO – anordnet inntekter eller utgifter; V – virkelig utfall; og

R – rester overført. Monsen (2007b) kaller denne strukturen regnskapsstruktur fordi den omfatter forskjellige typer konti. Med andre ord i kameralkontoen kan man rapportere ikke bare pengetransaksjoner (innbetalinger og utbetalinger), men også kredittransaksjoner, resultattransaksjoner, inngående og utgående balanser og balanseendringer. Derfor har bokføringen av inntekter og utgifter forskjellig betydning avhengig av hvor de er plassert i kontoen. For eksempel hvis et beløp befinner seg i V-kolonnen på Inntektssiden, er dette rapportering av umiddelbare innbetalinger i FKAM. Hvis et beløp registreres likevel i AO-kolonnen, viser det nye fordringer (på inntektssiden) eller nye forpliktelser (på utgiftssiden), som det er gitt betalingsinstruksjoner for. FR-kolonnen representerer balansekolonner ved begynnelsen av perioden. R-kolonnen viser på den annen side balansekolonner ved slutten av perioden. Innholdet til enhver kolonne er gitt i detalj i kapittel 3.

I tillegg påpekte vi i kapittel 3 at utviklingen av KAM under de fire fasene foregikk uten at det ble nødvendig å endre den kameralistiske kontoen. Regnskapet utviklet seg gradvis fra et rent pengemessig fokus (fase I), til et fullt lønnsomhetsfokus supplert med pengemessig fokus (fase IV). Bokføringen av transaksjonene skjedde imidlertid alltid på den samme kameralistiske kontoen.

Det at dens konto kan tilpasse seg forandringer i informasjonsrapporteringen er en klar fordel for FKAM også når det gjelder hjelpeorganisasjoner.

2. FKAM er egnet til informasjonsbehovene i hjelpeorganisasjoner

Som påpekt ovenfor er FKAM en videreutvikling av kameralregnskapet, slik at den inneholder både kasseregnskap og anordningsregnskap. Siden AO-kolonnene viser totale inntekter og utgifter og budsjettet inneholder samme type informasjon blir det mulig å sammenligne virkelige (regnskapstall) med planlagte (budsjetterte) tall, dvs. budsjett kontroll.

V-kolonnen, på den annen side, viser når vi studerer den loddrett, periodens innbetalinger (på inntektssiden) og utbetalinger (på utgiftssiden). Derfor muliggjør V-kontoen på en enkel og hensiktsmessig måte å finne ut kildene til innbetalingene og utbetalingene, og å planlegge visse utgifter (pengeforvaltning). Den tillater også sammenligning mellom virkelige innbetalinger og utbetalinger og budsjetterte inn- og utbetalinger (budsjettkontroll). I tillegg viser V-kolonnen, når den studeres horisontalt, hvor mye av det anordnede beløpet som i perioden er realisert i form av inn- eller utbetalinger. Dette, kombinert med en av de to

grunnleggende bokføringsreglene (se kapittel 3) som ikke tillater bokføring i V-kolonnen uten en tidligere eller samtidig bokføring i AO-kolonnen, muliggjør betalingskontroll.

Vi kan altså konkludere med at FKAM har fokus på 1) pengeforvaltning, 2) budsjett-kontroll og 3) betalingskontroll. Som omtalt i kapittel 3 er det akkurat disse tre som representerer hovedformålene med regnskapet i hjelpeorganisasjoner. Det er følgelig sammenfallende informasjons fokus mellom FKAM og økonomistyringen i disse organisasjonene.

3. FKAM forenkler utarbeidelsen av finansieringsanalysen

Finansieringsanalysen ble presentert som ny regnskapsoppstilling i kapittel 5. Der forklarte vi oppstillingens struktur og funksjon. Når vi sammenligner finansieringsanalysen med FKAM, finner vi de følgende likhetene: 1) pengeforvaltning og 2) budsjettkontroll.

Hovedfokuset både i FA og i FKAM er pengeforvaltning siden begge to viser inntekter og utgifter. I tillegg kan begge brukes for budsjettkontroll fordi de ikke bare inneholder regnskapstall, men også budsjetterte tall. Til slutt er både FA og FKAM supplert av en ufullstendig balanse – i FA inneholder balansen hovedsakelig finansielle poster og bare noen anleggsmidler, det samme gjelder FKAM.

Med henvisning til den kameralistiske kontoen i kapittel 3.6, ser vi at AO-kolonnen på inntektssiden og på utgiftssiden, viser akkurat totale inntekter og utgifter henholdsvis. Dessuten viser V-kolonnen på inntektssiden og på utgiftssiden henholdsvis umiddelbare inn- og utbetalinger. Bruker vi AO-kolonnene blir det dermed lett å utarbeide en finansieringsanalyse som viser endring i arbeidskapital, og tar vi for oss V-kolonnene kan vi utarbeide en finansieringsanalyse som viser endring i likvide midler. Det er akkurat denne prosedyren vi brukte da vi utarbeidet FA for Kirkens Nødhjelp. Vi tok utgangspunktet i inntekter og utgifter som var rapporterte på kontiene, og derfra grupperte vi dem i driftsaktiviteter, investeringsaktiviteter og finansieringsaktiviteter. Vi kan således konkludere med at FKAM passer godt med FA både når det gjelder tall i de to modellene (inntekter og utgifter) og når det gjelder utarbeidelse (ved å fokusere direkte på inntekter og utgifter og ved å klassifisere dem i driftsaktiviteter, investeringsaktiviteter og finansieringsaktiviteter).

Oppsummering: Analysen så langt har vist tre argumenter for bruk av kameralregnskap i hjelpeorganisasjoner. Kort oppsummert er disse: 1) den kameralistiske kontoen er vel utviklet til å tilfredsstille forskjellige informasjonsbehov; 2) FKAM har sammenfallende hovedformål med styringsformålene i hjelpeorganisasjoner; og 3) FKAM forenkler utarbeidelsen av finansieringsanalysen.

Videre fortsetter vi analysen med fokus på forvaltningskameralistikkens svake sider.

Svake sider

1. Med FKAM fremkommer det en ufullstendig balanse

Balanskontiene innenfor FKAM vises i R-kolonnene. Balansen fremkommer ved å følge en av de to grunnleggende regnskapsreglene i FKAM: $R = RF + AO - A$. Mer informasjon om regelen finnes i kapittel 3. Ved anvendelse av denne regelen innenfor FKAM, rapporteres det i balansen pengemessige fordringer (på inntektssiden) og forpliktelser (på utgiftssiden). Ikke-pengemessige transaksjoner fremkommer ikke i balansen, derfor er dette en ufullstendig balanse. Det er altså ingen direkte kobling mellom balansen og resultatregnskapet. I forretningsregnskapet eksisterer derimot denne koblingen av de to oppstillingene. Dette kan ses på som argument mot FKAM. Vi stiller oss imidlertid spørrende til om det virkelig er behov for en slik kobling mellom balanse og resultatregnskap i hjelpeorganisasjoner. Den økonomiske situasjonen i en hjelpeorganisasjon kan ikke vurderes med utgangspunkt i lønnsomhetsresultatet (lønnsomhetsinntekter minus kostnader). Som vi diskuterte ovenfor er det av interesse i disse organisasjonene å fokusere på finansiell informasjon for hovedformålene: pengeforvaltning, betalingskontroll og budsjettkontroll. Derfor mener vi at denne svakheten til FKAM ikke er relevant for vår diskusjon om dets bruk i hjelpeorganisasjoner.

2. FKAM er ikke offisielt regulert

Mens det finnes offisielle regler for forretningsregnskapet i form av lover, standarder (også internasjonale standarder) og god regnskapsskikk, er det ingen regler (til vår kjennskap) som systematiserer utarbeidelsen av regnskap ved bruk av FKAM. Etter sin opprinnelse har FKAM utviklet seg ved bruk i praksis. Men på den annen side vil vi fremheve at FKAM bruker kameralistikkens enkle bokføringsmetode som har ganske klare regler (de omtalte to

hovedreglene). Av den grunn mener vi at det ville være lett å harmonisere anvendelsen av metoden i et offisielt regelverk både lokalt og internasjonalt.

3. Kameralkontoens struktur kan være forvirrende for regnskapsbrukere.

Det kan virkelig være vanskelig å få oversikt over organisasjonens økonomiske utvikling når man ser på fire forskjellige kolonner både på inntektssiden og utgiftssiden. Men akkurat her kommer finansieringsanalysen til nytte. Ved slutten av regnskapsperioden kan vi utarbeide FA som gir oversikt over de viktigste dimensjonene, dvs. regnskaps- og budsjetterte inntekter og utgifter. Slik kan finansieringsanalysen inkluderes i årsrapporten. Å supplere FKAM med en finansieringsanalyse er dermed en måte å videreutvikle FKAM på.

4. FKAM bruker en ukjent bokføringsmetode

Som omtalt i kapittel 3 har FKAM siden sin opprinnelse i Tyskland vært brukt i få land: primært i kontinentale Europa – Østerrike, Tyskland og Sveits (Monsen, 2007b). Av den grunn er modellen rimelig ukjent i mange land. Det er dessuten bare få universiteter som underviser kameralregnskap. Følgelig kan det ses som en ulempe hos FKAM at det er få regnskapsbrukere med tilstrekkelig kunnskap om denne modellen. Vi mener derimot at det bare vil være en slik mangel på kort sikt. Ettersom det allerede er et velutviklet teoretisk rammeverk for FKAM, vil det være lett å arrangere opplæring for de som trenger den.

Oppsummering: Analysen av de svake sidene ved bruk av kameralregnskapet som regnskapsmodell i hjelpeorganisasjoner viser at det bare oppstår overkommelige hindrer ved bruk av FKAM i disse organisasjonene. Svakheterne er primært relatert til at FKAM er lite kjent for både de som utarbeider regnskap og de som bruker regnskap. Men som vi forklarte ovenfor, er det lett å finne en løsning på disse problemene. De vil dermed bare eksistere på kort sikt, noe som gjør bruk av FKAM i hjelpeorganisasjoner hensiktsmessig på lang sikt.

6.4 Konklusjoner til Kapittel 6

Som vi forklarte i kapittel 3 brukes regnskapsinformasjon for kontroll og beslutningstaking i økonomistyringen. Organisasjoner utarbeider finansregnskap for å gi regnskapsbrukerne informasjon som er av verdi når de skal fatte beslutninger. Det er altså viktig at en organisasjon velger regnskapsmodell som best mulig tilfredsstillende organisasjonens formål og brukernes informasjonsbehov.

Vi så også at regnskapsinformasjonen som ønskes i hjelpeorganisasjoner er svært forskjellig fra informasjonen som ønskes i gevinstorienterte organisasjoner. En gevinstorientert organisasjon ønsker å skape et høyest mulig overskudd og har derfor behov for informasjon som kan øke effektiviteten. I tillegg er det ønskelig der å ha en god oversikt over hva som er den finansielle situasjonen til enhver tid, dvs. hva organisasjonen eier (eiendeler) og hva den skylder i form av forpliktelser. Styringsformålene i en hjelpeorganisasjon er derimot å forvalte inntektene best mulig i forhold til organisasjonens ideelle formål. Der er det av interesse å finne ut finansiell informasjon som kan forklare hvordan finansielle midler er anskaffet og brukt. Dette innebærer at kontrollformålet med regnskapet er viktigere enn å vise overskuddet (lønnsomheten). Følgelig er hovedformålene med regnskap ulike i disse to typene organisasjoner og de bør velge ulike regnskapsmodeller.

I den teoretiske analysen i dette kapitlet så vi på to regnskapsmodeller: forretningsregnskap som tilhører hovedtypen lønnsomhetsregnskap og forvaltningskammeralistikk som tilhører den andre hovedtypen finansielt regnskap. Analysen fremhevet først modellenes sterke og svake sider i forhold til informasjonen som de rapporterer. Deretter analyserte vi deres sterke og svake sider med utgangspunkt i regnskapsformål i hjelpeorganisasjoner, nemlig pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll. Fra denne analysen trakk vi ut argumentene for og mot bruk av hver regnskapsmodell. Resultatene av analysen er oppsummert i tabellen nedenfor.

I forhold til rapportert informasjon	Sterke sider	Svake sider
Forretningsregnskapet	<ol style="list-style-type: none"> 1) ansvarsrapportering 2) fullstendig balanse 3) fokus på sammenstilling av forbruk av ressurser med opptjent inntekt 	<ol style="list-style-type: none"> 1) manglende informasjon for pengekontroll 2) manglende informasjon for budsjettkontroll 3) manglende informasjon for betalingskontroll 4) komplisert bokføring 5) vanskelig utarbeidelse av finansieringsanalyse
Kameralregnskap/ FKAM	<ol style="list-style-type: none"> 1) kameralkontoensstruktur 2) hovedformål: pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll 3) lett utarbeidelse av FA 	<ol style="list-style-type: none"> 1) ufullstendig balanse 2) manglende offisielt regelverk 3) forvirrende kontostruktur 4) ukjent modell og bokføringsmetode
I forhold til regnskapsformål i en hjelpeorganisasjon	Argument for	Argument mot
Forretningsregnskapet	<ol style="list-style-type: none"> 1) kjent modell, tilgjengelig kunnskap om bruk 	<ol style="list-style-type: none"> 1) manglende informasjon for pengekontroll 2) manglende informasjon for budsjettkontroll 3) manglende informasjon for betalingskontroll 4) komplisert bokføring 5) vanskelig utarbeidelse av finansieringsanalyse
Kameralregnskap/ FKAM	<ol style="list-style-type: none"> 1) kameralkontoensstruktur 2) regnskapets formål: pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll 3) lett utarbeidelse av FA 	<ol style="list-style-type: none"> 1) manglende offisielt regelverk 2) forvirrende kontostruktur 3) ukjent modell og bokføringsmetode

Tabell 6.1: Oppsummering av resultatene i den teoretiske analysen.

Som tabell 6.1 viser, fremkom det kun ett argument for bruk av forretningsregnskapet i ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Det er nemlig at modellen er velkjent og bredt undervist. Derfor er det lett for regnskapsbrukere og regnskapsførere å tilegne seg kunnskap om forretningsregnskap. Vi kom derimot fram med flere argumenter mot forretningsregnskapets bruk i denne typen organisasjoner. Blant de viktigste fremhever vi manglende fokus på

finansiell informasjon (for pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll). Nettopp dette gjør forretningsregnskapet svært ufordelaktig for bruk i hjelpeorganisasjoner der regnskapets kontrollfunksjon er viktigst.

På den annen side viste analysen at FKAM nøyaktig tilfredsstillter behovet for finansiell (penge)informasjon og kontroll i hjelpeorganisasjoner. De eneste argumentene mot FKAMs anvendelse i denne typen organisasjoner som vi kunne finne var at FKAM er ukjent, lite brukt og uregulert. Disse hindringene, som vi forklarte ovenfor, er likevel relativt enkle å gjøre noe med, og vil bare eksistere på kort sikt. Dermed kan vi konkludere analysen med at FKAM er den hensiktsmessige regnskapsmodellen for bruk i slike organisasjoner.

7 EMPIRISK ANALYSE

I kapittel 6 gjennomførte vi en teoretisk analyse som hadde som formål å finne ut hvilken type regnskapsmodell (forretningsregnskapet eller forvaltningskameralistikken) som er mest hensiktsmessig for bruk i hjelpeorganisasjoner. Konklusjonen i denne analysen fastslo at med forvaltningskameralistikken kan man trekke ut finansiell (penge)informasjon som er svært nyttig for økonomistyringen i slike organisasjoner, og derfor er denne modellen den rette for bruk i disse organisasjonene.

I dette kapittel vender vi tilbake til vår valgte organisasjon, Kirkens Nødhjelp, som er en hjelpeorganisasjon. Med utgangspunkt i dens informasjonsbehov for styring, vil vi analysere hvilken regnskapsmodell er mest egnet for Kirkens Nødhjelp.

7.1 Kirkens Nødhjelps behov for regnskapsinformasjon

Oversikten i kapittel 5 over Kirkens Nødhjelps struktur, aktivitet og strategi viste at den er en stor hjelpeorganisasjon med omfattende aktivitet og mangfoldige forhold mellom kontorene i Norge og i utlandet, og mellom organisasjonen og de ulike arbeidspartnere rundt i verden. Det er store pengebeløp som forvaltes fra organisasjonen til disse deltakerne i bistandsarbeidet. Mesteparten av de finansielle ressursene kommer fra staten, blir fordelt til forskjellige prosjekter, og deretter overført videre til de andre deltakerne i systemet. I denne prosessen kan Kirkens Nødhjelp ses på som en formidler av ressurser mellom staten og andre organisasjoner i bistandskjeden. Forvaltningen av ressursene er preget av enveis betalinger, dvs. staten overfører ressurser til Kirkens Nødhjelp uten at organisasjonen yter noe tilbake. På samme måte viderefører Kirkens Nødhjelp ressursene til andre organisasjoner uten å motta noe tilbake. Følgelig blir den viktigste funksjonen for Kirkens Nødhjelp å sørge for at pengebeløpene når målet (det som pengene er planlagt til), dvs. pengeforvaltning eller pengekontroll. Denne funksjonen er svært forskjellig fra hovedmålsettingene i profittorienterte bedrifter. De sistnevnte selger produkter eller yter tjenester som de mottar betaling for, og med disse aktivitetene ønsker de å skape størst mulig overskudd. Derfor er deres viktigste funksjon overskuddsgenerering. Hvor godt en bedrift har utført denne funksjonen i en periode måles med lønnsomhetsresultatet. Kirkens Nødhjelp har imidlertid ikke en tilsvarende målsetting og derfor har ikke behov for å måle lønnsomhetsresultat. Den har likevel flere mål ved siden av pengekontrollen som må oppfylles.

For det første må Kirkens Nødhjelp fordele sine ressurser til forskjellige prosjekter rundt i verden. Vi så at de er engasjert i 563 prosjekter i 70 land, og dessuten må de planlegge beløp i reserve for nødssituasjoner som kan inntreffe gjennom året. Denne oppgaven oppfyller organisasjonen ved utarbeidelse av et årlig budsjett. Vi fikk ikke tak i Kirkens Nødhjelps budsjett. Vi antar imidlertid at dens budsjett inneholder planlagte utgifter for året slik det bør. I tillegg må Kirkens Nødhjelp planlegge hvordan den skal skaffe seg de nødvendige ressursene for prosjektene, samt reserverressurser. Disse inngår også i budsjettet som inntekter. De mulige inntektskildene som vi så i kapittel 5 er Kirkens Nødhjelps egne innsamlingsaksjoner, private bedrifter, og staten som hovedkilden. For å få ressurser fra private bedrifter og staten må Kirkens Nødhjelp imidlertid konkurrere med de andre hjelpeorganisasjonene her i landet.

Mens konkurransen i profittorientert sektor i de fleste tilfeller dreier seg om kvalitet og pris på produktet / tjenesten, har konkurransen her andre dimensjoner. Prosjektets mål og hjelpeorganisasjonens løfte, at den skal bruke pengene for oppnåelse av målet og ikke for noe annet, er avgjørende når staten bestemmer hvilken hjelpeorganisasjon som skal få ressursene. Derfor er statens tillit til organisasjonens aktivitet et viktig konkurransefortrinn. Dette er enda mer aktuelt nå, siden staten har lagt til grunn i sin nye strategi å stramme inn kontrollen på pengeforvaltningen. Spørsmålet blir da *hvordan* Kirkens Nødhjelp kan øke statens tillit til sin aktivitet.

Vi mener at det er to viktige poeng organisasjonen bør forholde seg til. Det første er at den bør sørge for at ressursene virkelig blir utnyttet som planlagt, dvs. i samsvar med budsjettet. På den måten kan organisasjonen forsikre seg om at den holder sitt løfte til bistandsgiverne. I kapittel 3 ble det klargjort at organisasjonens virkelige aktiviteter i løpet av året bør være gjenspeilet i årsregnskapet. Mens budsjettet forteller hva som bør gjøres, forteller regnskapet hva som har blitt gjort. Følgelig ved å sammenligne tallene fra årsregnskapet med tallene fra budsjettet, kan Kirkens Nødhjelp vise at pengene blir fordelt i henhold til budsjettet. Denne sammenligningen, som vi omtalte i kapittel 3, kalles for budsjettkontroll.

Det andre viktige poenget følger direkte fra det første, nemlig at organisasjonen bør sørge for at regnskapet virkelig gjenspeiler fordelingen av ressursene i stedet for annen informasjon, som for eksempel lønnsomhet. Med andre ord betyr dette at Kirkens Nødhjelps regnskap bør fokusere på finansiell (penge)informasjon, dvs. totale inntekter og utgifter, istedenfor på

lønnsomhetsinformasjon som opptjente inntekter og utgifter. Pengekontrollen bør følgelig være hovedformålet med regnskapet i Kirkens Nødhjelp. De to nevnte poengene fremhever at både budsjett og regnskap bør være styringsverktøy i Kirkens Nødhjelps økonomistyring. I tillegg fremkommer det at hovedformålene i økonomistyringen bør være pengekontroll og budsjettkontroll.

Vi vil gjøre leseren oppmerksom på en type kontroll til som kan bidra til økt tillit i Kirkens Nødhjelp og som bør være med i økonomistyringsformålene: betalingskontroll. Vi skrev i kapittel 5 om problemene som Kirkens Nødhjelp møter i samarbeidet med noen organisasjoner i fattige land. Der påpekte vi at i disse landene kan store pengebeløp bli misbrukt fordi pengene er håndtert av organisasjoner med svak kontroll over pengebetalingene. Følgelig kan noen samarbeider med begrenset inntekt bli fristet til å bruke ressursene til egen vinnings hensikt. For å løse disse problemene bør Kirkens Nødhjelp innføre betalingskontroll, altså sikre seg at betalinger ikke skjer uten at den personen som har ansvaret for ressursene har gitt betalingsinstruksjon først. På den måten kan alle utbetalingene følges og det kan holdes en god oversikt over ressursene.

Fra omtalen så langt kan vi oppsummere at det er tre viktige økonomiske formål for styringen i Kirkens Nødhjelp, dvs. pengekontroll, budsjettkontroll og betalingskontroll, og to viktige styringsverktøy - budsjett og regnskap. Disse konklusjonene faller sammen med konklusjonene som vi nådd i kapittel 3 om formålene med økonomistyringen i ikke-gevinstorienterte organisasjoner. Det er imidlertid ikke et påfallende sammentreff. Som vi forklarte tidligere, tilhører hjelpeorganisasjoner som Kirkens Nødhjelp gruppen ikke-gevinstorienterte organisasjoner, derfor er de preget av samme økonomistyringsproblemer, formål og løsninger. Med løsninger mener vi rapportering av finansiell (penge)informasjon ved hjelp av finansielt regnskap og finansielt budsjett.

7.2 Informasjonsfokus i Kirkens Nødhjelps regnskap

Analysen av Kirkens Nødhjelps regnskap i kapittel 5 viste likevel at det ikke fokuseres på rapportering av pengeinformasjon. For det første følger regnskapet deres en uklar regnskapsstandard (jf. kapittel 4.2.2) som tillater en blanding mellom lønnsomhetsinntekter og kostnader og totale inntekter og utgifter i Aktivitetsregnskapet. For det andre fant vi et sterkt lønnsomhetsfokus i resultatregnskapet fordi aktivitetsresultatet kunne fullt ut forklare

endringen i egenkapitalen. Dette er i samsvar med lønnsomhetsregnskapet og dobbel bokføring.

Vi forklarte i kapittel 3, i omtalen av forretningsregnskapet som modell, at den eneste måten å rapportere finansiell informasjon med denne modellen er å utarbeide kontantstrømoppstilling. Kirkens Nødhjelps årsrapport inneholder imidlertid ikke kontantstrømoppstilling. Regnskapsstandardene som regulerer utarbeidelsen av hjelpeorganisasjonens regnskap, stiller heller ikke krav til utarbeidelse av en slik oppstilling. Vårt forsøk på å utarbeide finansieringsanalyse, (som er en type kontantstrømoppstilling jf. kapittel 5), viste at det var en vanskelig oppgave ettersom det oppsto komplikasjoner med å finne de totale inntektene og utgiftene.

Analysen i kapittel 5 bekreftet at Kirkens Nødhjelps regnskap er sterkt preget av forretningsregnskapet. Samtidig så vi at Kirkens Nødhjelp ikke har presentert budsjettall i sine årsrapporter, selv om budsjett bør være en naturlig del av regnskapet i et finansielt regnskap. Dermed har ingen av årsrapportene med noen budsjettavviksanalyser. Dette tyder på at Kirkens Nødhjelps regnskap ikke har tilstrekkelig finansielt (penge)fokus.

Denne påstanden ble forsterket av to andre argumenter. For det første viste bokføringen på T-konti for 2005 og 2006 (som vi utførte i kapittel 5) at Kirkens Nødhjelps regnskap ikke hjelper brukeren til å se hva pengene har blitt brukt til. Utgiftene kostnadsføres i aktivitetsregnskapet, dvs. de rapporteres i den perioden de har skapt inntekt. Hvis de skaper inntekt i flere perioder, blir utgiften fordelt over periodene slik at det alltid er en kausal sammenheng mellom inntekt og utgift. Følgelig er regnskapet ikke egnet til pengeforvaltning og kontroll. For det andre viste vårt forsøk å utarbeide en finansieringsanalyse at det oppstår vesentlig avvik for 2006 mellom arbeidskapitalen beregnet ut fra finansieringsanalysen og arbeidskapital slik den fremkommer fra balansen. Finansieringsanalysens formål er å vise hvordan en organisasjon har anskaffet og anvendt finansielle midler i en periode og har rent pengefokus. Dermed, hadde Kirkens Nødhjelps regnskap fokusert på pengeinformasjon ville det ikke oppstå et slikt avvik.

Ut fra disse argumentene konkluderte vi i kapittel 5 at Kirkens Nødhjelps regnskap ikke tilfredsstillende informasjonsbehovene for økonomistyringen, dvs. pengekontroll og budsjettkontroll. Her kan vi legge til at det nåværende regnskapet ikke muliggjør betalingskontroll på måten som vi beskrev ovenfor. Vi har ikke direkte bevis for dette siden vi ikke fikk mulighet til å diskutere med organisasjonens ledere om hvordan betalingskontrollen

gjennomføres, men de ovennevnte offentliggjorte pengeskandalene gir oss tilstrekkelig grunnlag for påstanden.

7.3 Fordelaktig regnskapsmodell for Kirkens Nødhjelp og konklusjoner

Den teoretiske analysen i forrige kapittel viste at forretningsregnskapet ikke tilfredsstillende informasjonsbehovene for styringsformålene i hjelpeorganisasjoner, dvs. pengekontroll, betalingskontroll, budsjettkontroll. De viktigste årsakene fremhevet fra analysen var følgende:

1. Forretningsregnskapet tilhører hovedtypen lønnsomhetsregnskap som fokuserer på opptjente inntekter og kostnader istedenfor på totale inntekter og utgifter som det er behov i hjelpeorganisasjoner
2. Forretningsregnskapet bruker kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode som fokuserer på den dobbelte representasjonen av lønnsomhetsresultatet via balansen og resultatregnskapet, mens det er behov i hjelpeorganisasjoner for bokføringsmetode som fokuserer på rapportering av pengeinformasjon
3. Forretningsregnskapet opprettholder ikke sterk sammenheng mellom budsjett og regnskap. Mange private bedrifter som bruker forretningsregnskap utarbeider ikke budsjett i det hele tatt
4. Ved bruk av forretningsregnskap blir det vanskelig å utarbeide finansieringsanalyse som kan gi oss klarhet om hvordan organisasjonen har anskaffet ressursene i en periode og hvordan de er brukt

Med hensyn til at Kirkens Nødhjelp tilhører typen hjelpeorganisasjon, og fra omtalen om dens nåværende regnskap (som ligner mest forretningsregnskap jf kapittel 5), kan vi konkludere med at forretningsregnskapet ikke er egnet til de økonomiske formålene til Kirkens Nødhjelp. Selv om organisasjonen skulle prøve å øke fokuset på pengeinformasjon i sitt forretningsregnskap gjennom utarbeidelse av en finansieringsanalyse, vil det fortsatt oppstå problemer med å rapportere pengetransaksjonene godt nok. Grunnen er som vi så at det er vanskelig å holde oversikt over inntektene og utgiftene med forretningsregnskapet.

Samtidig gir analysen av forvaltningskammeralistikken i kapittel 6 oss gode grunner for å argumentere for bruk av denne modellen også i Kirkens Nødhjelp. Disse argumentene er gitt i neste avsnitt.

Det første argumentet følger av at både forvaltningskammeralistikken og Kirkens Nødhjelps regnskap bør fokusere på finansiell (penge)informasjon. Som vi så, utarbeides det ved bruk av FKAM et finansielt regnskap der man har to valg: 1) man kan fokusere på innbetalinger og

utbetalinger (V-kolonnene) eller 2) man kan fokusere på totale inntekter og utgifter (AO-kolonnene).

Det andre argumentet følger av at det er sammenfall mellom Kirkens Nødhjelps ønskelige regnskapsformål og forvaltningskameralistikkens formål, nemlig pengekontroll, budsjettkontroll and betalingskontroll. Pengekontroll innebærer en kontroll med kassebevegelsene og dette formålet tilfredsstilles gjennom AO- og V-kolonnene som forklart i kapittel 6. Betalingskontrollen tilfredsstilles gjennom en av kameralkontoens to grunnregler (se kapittel 3), nemlig at ingen bokføring av transaksjoner kan gjøres i V-kolonnen uten en tidligere eller samtidig bokføring i AO-kolonnen. Dette gjør at man kan kontrollere at ingen penger mottas eller betales ut, uten at det først er gitt betalingsinstruksjon for dette. Kontrollen skjer ved en sammenligning av AO- og V-kolonnene. Dersom man i tillegg til å bruke kameralkontoen i finansregnskapet også bruker denne kontoen for budsjettet, er det mulig å foreta budsjettkontroll. Man kan da sammenligne budsjetterte og virkelige totale inntekter og utgifter (AO-kolonnene) og/eller budsjetterte og virkelige innbetalinger og utbetalinger (V-kolonnene).

Det tredje argumentet er at forvaltningskameralistikkens enkle bokføringsmetode er et ideelt alternativ til den dobbelte bokføringsmetode, siden den første metoden enkelt viser både inn- og utbetalingene og de totale inntektene og utgiftene uten at det blir nødvendig å registrere hvert beløp to ganger på to forskjellige konti. Dersom man bruker den kameralistiske kontoen, som beskrevet i kapittel 3, vil den finansielle utviklingene fremkomme direkte i kolonnene Anordning (AO) og Virkelig utfall (V).

Det siste argumentet er at ved bruk av forvaltningskameralistikkens enkle bokføring og den kameralistiske kontoen blir utarbeidelsen av finansieringsanalysen veldig lett. Det eneste som trengs for å utarbeide finansieringsanalysen da er å lage:

1. oversikt over V-kolonnene, dersom man ønsker finansieringsanalyse som viser endring i likvide midler;
2. eller på AO-kolonnene, dersom man ønsker en finansieringsanalyse som fokuserer på endring i arbeidskapital.

Med andre ord kan både budsjett og finansieringsanalyse utarbeides med utgangspunkt i AO- og V-kolonnene i kamrealkontoen. Følgelig blir det også lett å inkludere budsjettall i

finansieringsanalysen slik at man lett og raskt kan vurdere om det har vært mer eller mindre forbruk av økonomiske ressurser i forhold til de planlagte. Vi vil påpeke at som det følger av karakteristikene til FKAM, i tilfelle Kirkens Nødhjelp velger denne regnskapsmodellen, blir det ikke nødvendig å utarbeide finansieringsanalyse lenger. Denne oppstillingen kan imidlertid fortsatt være en fordel. Vi kan lett finne størrelsen på betalingene og på de totale inntektene og utgiftene i den kameralistiske kontoen uten å utarbeide FA. Det er likevel fordelaktig å ha en oppstilling som representerer et ferdig bilde av disse pengetransaksjonene. Vi mener at det vil bli mer oversiktlig med finansieringsanalyse.

På bakgrunn av ovenstående analyse av Kirkens Nødhjelps økonomiske formål, regnskapsformål og ved hjelp av den teoretiske analysen av regnskapsmodellene presentert i kapittel 6, kan vi konkludere med at det vil være fordelaktig for Kirkens Nødhjelp å bruke forvaltningskameralistikken som regnskapsmodell. Bruk av FKAM sammen med utarbeidelse av finansieringsanalyse som en tilleggsoppstilling vil tilfredsstille informasjonsbehovene for økonomistyringen i organisasjonen godt. Derfor kan en kombinert bruk av FKAM og FA gi et transparent bilde av Kirkens Nødhjelp handlinger og øke bidragsgivernes tillit til organisasjonen.

8 KONKLUSJONER

8.1 Oppsummering

I denne utredningen har vi vært ute etter å kritisk vurdere regnskapssystemer for hjelpeorganisasjoner i Norge. I prosessen har vi benyttet flere synsmåter og datainnsamlingsmetoder for å sikre objektivitet til våre konklusjoner. For å tilegne oss den nødvendige kunnskap har vi tatt utgangspunkt i relevant teori. Oversikten over regnskapsteorien har ført frem til to konklusjoner:

Konklusjon 1: *Det bør være sammenfall mellom kontrollformålene til organisasjonen og regnskapets hovedformål.* Dersom det er viktig for økonomistyringen til en organisasjon å kontrollere pengestrømmene, bør organisasjonen utarbeide et finansielt regnskap. Settes det derimot fokus på å kontrollere lønnsomheten til organisasjonen, bør regnskapet være av typen lønnsomhetsregnskap.

Konklusjon 2: *Det bør alltid være sammenheng mellom regnskapsmodell og bokføringsprinsipp.* *Kjøpmannens dobbelte bokføring* danner grunnlaget for lønnsomhetsregnskap. Innenfor denne metoden er enhver økning kausalrelatert til en reduksjon. Dessuten er det en direkte kobling mellom resultatregnskapet og balanseregnskapet. Følgelig fremkommer lønnsomhetsresultatet på en mer informativ måte. *Forvaltningskameralistikkens enkle bokføring* danner derimot grunnlaget for et finansielt regnskap, grunnet fokus på den pengemessige karakter til inntektene og utgiftene.

Videre i arbeidet har vi rettet fokus på hjelpeorganisasjonenes formål. Vår studieobjekt er Kirkens Nødhjelp. Casestudien har hjulpet oss å komme frem til konklusjon 3:

Konklusjon 3: *Hjelpeorganisasjoner tilhører gruppen ikke-gevinstorienterte organisasjoner.* De har ideelle formål og fokuset på profittgenerering er fraværende. Slike organisasjoner prioriterer kontroll på pengestrømmene over kontroll på inntjening. Kontrollformålene i deres økonomistyring er følgelig: pengekontroll, betalingskontroll, budsjettkontroll.

Neste steg i vår forskning har vært å undersøke regnskapsreglene for hjelpeorganisasjoner. Foreløpig er regnskapet deres regulert av regnskapsloven og NRS (F) God regnskapsskikk for

hjelpeorganisasjoner. Standarden kan anvendes fra regnskapsåret 2006. I analysen har vi igjen benyttet regnskapet og annen tilgjengelig informasjon om vår valgte organisasjon, Kirkens Nødhjelp. En kobling mellom teori, regler og praksis har til slutt ført oss til de siste to konklusjonene i utredningen:

Konklusjon 4: *Regnskapsreglene for hjelpeorganisasjoner tar utgangspunkt i lønnsomhetsregnskap, snarere enn i finansielt regnskap.* Aktivitetsregnskapet periodiserer inntekter og utgifter etter aktivitetsperiodiseringsprinsipp. Det brukes imidlertid kjøpmannens dobbelte bokføringsmetode. Den siste metoden ligger til grunn lønnsomhetsmessig rapportering. På denne måten blir også regnskapet, som disse organisasjonene utarbeider, sterkt preget av forretningsregnskapet.

Konklusjon 5: *De foreløpige regnskapsreglene og den foreløpige regnskapsmodellen for hjelpeorganisasjoner fullfører ikke deres kontrollformål godt nok.* Det er dermed behov for forbedringer i både regelverket og regnskapsmodellen.

8.2 Forslag til videre praksis

Med utgangspunkt i resultatene fra analysen, og ved hjelp av den presenterte regnskaps-teorien, har vi til slutt kommet med to forslag til forbedringer i regnskapssystemet for hjelpeorganisasjonene i Norge. Det første er et forslag til forbedring av regnskapsreglene. Det andre er et forslag til en mer omfattende reform i regnskapsreglene. Med andre ord anbefaler vi:

Forslag 1: Obligatorisk utarbeidelse av *finansieringsanalyse av typen Bergensmodell* som en supplerende regnskapsoppstilling. Bergensmodellen inneholder totale inntekter og utgifter. I tillegg rapporterer den et finansielt resultat: endring i arbeidskapital. Den utarbeidede finansieringsanalysen til Kirkens Nødhjelp viste at den kan bidra til større klarhet i pengeforvaltningen i organisasjonen.

Forslag 2: En *omfattende reform i regnskapsreglene og det foreløpige regnskapet* for hjelpeorganisasjoner. Vi mener at både regnskapsreglene og dagens regnskapssystem bør baseres på forvaltningskameralistikkens regnskapsmodell og bokføringsmetode. Bruk av

forvaltningskameralistikken muliggjør at det blir sammenfall mellom kontrollformålene i en hjelpeorganisasjons økonomistyring og hovedformålene med regnskapet. I tillegg vil bruk av forvaltningskaperalistikken forenkle utarbeidelsen av finansieringsanalysen av type Bergensmodell.

8.3 Forslag til videre studier

Forslag 1: Vi har i denne utredning argumentert for bruk av finansieringsanalyse og forvaltningskameralistikk i hjelpeorganisasjoner. I en studie av et kommuneregnskap, utarbeider Monsen (1993) hovedtall i tillegg til finansieringsanalysen. Følgende fire hovedtall står sentralt: 1) reell vekst i utgifter løpende virksomhet; 2) forhold mellom inntekter og utgifter løpende virksomhet; 3) selvfinansieringsgrad; og 4) likviditet. Monsens forskningsarbeid viser at det er fordelaktig for kommuner å bruke hovedtall. Fordelen er at de viser en organisasjons finansielle utvikling over flere år og danner grunnlaget for verbale kommentarer. Vi har ikke fokusert på utarbeidelse av hovedtall i tillegg til finansieringsanalyse i denne utredningen. Hadde vi gjort dette, ville oppgaven bli for omfattende. Det vil imidlertid være interessant å se hvordan verdien av en kombinert bruk av forvaltningskameralistikk og finansieringsanalyse kan økes hvis det utarbeides hovedtall i tillegg. Vi foreslår derfor dette som et interessant tema for en annen studie.

Forslag 2: I tillegg kan det være interessant i forhold til vårt tema å se på hvordan den regnskapsmodellen og finansieringsanalysen som vi anbefaler vil bli akseptert av interne og eksterne brukere av regnskapet for en hjelpeorganisasjon. For det formålet kan en ta i bruk eksperiment metoden for å observere brukernes atferd, eller survey metoden for å kartlegge hva de synes om brukervennligheten til den nye modellen.

Forslag 3: Til slutt kan man benytte systemsynsmåten i en studie om hvordan finansieringsanalysen og forvaltningskameralistikken påvirker kommunikasjonssystemene i Kirkens Nødhjelp. I en slik studie ville regnskapet ses på som en del av helheten, dvs. av informasjonssystemene i organisasjonen.

Vi håper at vår arbeid vil kunne være til hjelp for videre forskning innen temaet regnskap i hjelpeorganisasjoner.

VEDLEGG 1: Norges bistands pengeforbruk

Fra kapittel 1.1 Generelt om bistand i Norge

OECD-DAC country expenditures on aid							
Net official development assistance (ODA) disbursed							
HDI rank	Total (US \$ millions)	As % of GNI		ODA per capita of donor country (2005 US \$)		ODA to least developed countries (% of total)	
	2005	1990	2005	1990	2005	1990	2005
High human development							
Norway	2 786	1,17	0,94	453	600	44	37
Australia	1 680	0,34	0,25	76	83	18	25
Canada	3 756	0,44	0,34	115	116	30	28
Ireland	719	0,16	0,42	27	180	37	51
Sweden	3 362	0,91	0,94	256	371	39	33
Switzerland	1 767	0,32	0,44	148	237	43	23
Japan	13 147	0,31	0,28	91	103	19	18
Netherlands	5 115	0,92	0,82	247	313	33	32
France	10 026	0,60	0,47	166	165	32	24
Finland	902	0,65	0,46	174	171	38	27
United States	27 622	0,21	0,22	63	93	19	21
Spain	3 018	0,20	0,27	35	70	20	27
Denmark	2 109	0,94	0,81	315	368	39	39
Austria	1 573	0,11	0,52	29	191	63	16
United Kingdom	10 767	0,27	0,47	72	179	32	25
Belgium	1 963	0,46	0,53	123	188	41	31
Luxembourg	256	0,21	0,82	101	570	39	41
New Zealand	274	0,23	0,27	44	67	19	25
Italy	5 091	0,31	0,29	77	87	41	28
Germany	10 082	0,42	0,36	125	122	28	19
Greece	384	-	0,17	-	35	-	21
Portugal	377	0,24	0,21	25	36	70	56
DAC*	106 777	0,33	0,33	93	122	28	24

* Development Assistance Committee

Kilde: Human Development Report 2007/2008, United Nations Development program,
Nordic Office

VEDLEGG 2: Årsregnskap Kirkens Nødhjelp 2006 (med tilleggstill)

Fra kapittel 5.3.1 Resultat/aktivitetsregnskap

Resultatregnskap (alle tall i NOK 1.000)	2 006	2 005	2 004
Driftsinntekter:	141 582	128 015	108 600
Innsamlede midler	7 092	57 599	30 787
Øremerkede innsamlingsaksjoner	145 604	172 959	134 507
Materielle gaver	18 332	16 773	5 569
Offentlige bidrag	437 326	377 582	330 810
Administrasjonsbidrag	28 353	24 777	23 407
Andre inntekter	2 774	2 186	2 140
Sum ordinære driftsinntekter	781 062	779 892	635 820
Ekstraordinær inntekt mva-kompensasjon	0	0	588
TV-aksjonsinntekter	0	0	0
Totale inntekter	781 062	779 892	636 408
Driftskostnader:			
Bistandssamarbeid	684 576	677 163	560 250
Arbeid i Norge	34 348	35 256	31 098
Administrasjonskostnader	67 907	62 311	53 565
Avskrivninger/nedskrivninger	4 435	2 336	1 593
Sum driftskostnader	791 266	777 066	646 506
Driftsresultat	-10 204	2 827	-10 098
Finansinntekter/ -kostnader:			
Finansposter ubundne midler	6 000	4 473	2 737
Finansinntekter TV-aksjon	837	800	1 474
Sum finansposter	6 837	5 273	4 211
Årsresultat før til/fra øremerket egenkapital	-3 367	8 100	-5 887
Til øremerkede prosjektmidler	8 658	-31 488	-26 016
Fra TV-aksjonsmidler	14 996	24 831	26 348
Årsresultat etter til/fra øremerket egenkapital	20 288	1 442	-5 555
Overført til/fra fri egenkapital:			
Grunnkapital	1 497	1 497	403
Katastrofefond	0	0	4 000
Testamentariske gaver - reserve	2 000	0	0
Finansinntekter- reserve	2 204	-5 815	-3 263
Fasteaksjonen	1 257	-1 755	0
Fri egenkapital	13 331	7 515	-6 695
Totalt	20 288	1 442	-5 555

VEDLEGG 3: Balanse Kirkens Nødhjelp 2006 (med tilleggstall)

Fra kapittel 5.3.3 Balanse

Balanse (alle tall i NOK 1.000)	31.12.2006	31.12.2005	31.12.2004
Eiendeler:			
Langsiktige fordringer	4 151	4 907	1 240
Inventar, utstyr og eiendommer	74 843	73 168	40 806
Obligasjoner	0	0	2 000
Aksjer/aksjefond	29 007	28 738	7 654
Sum anlegsmidler	108 001	106 813	51 700
Kortsiktige fordringer	22 820	29 717	35 730
Pengemarkedsfond	50 164	73 594	87 101
Kontanter, bank,post	186 895	134 298	95 322
Sum omløpsmidler	259 879	237 609	218 153
Sum eiendeler	367 880	344 422	269 853
Egenkapital og gjeld:			
Grunnkapital	68 207	66 711	65 214
<i>Egenkapital med eksternt pålagte restriksjoner/bindinger:</i>			
Øremerkede prosjektmidler	51 909	60 567	29 079
TV-aksjonsmidler	4 846	19 842	44 673
<i>Egenkapital med selvpålagte restriksjoner/bindinger:</i>			
Katastrofereserve	14 000	14 000	14 000
Langsiktig bistand - reserve	2 950	2 950	2 950
Testamentariske gaver - reserve	7 000	5 000	5 000
Finansinntekter - reserve	6 000	3 796	9 611
Personalreserve	885	885	885
Fasteaksjonen - 50 %bundne midler	6 719	5 462	7 217
<i>Annen egenkapital:</i>			
Fri egenkapital	29 213	15 882	8 367
Sum egenkapital	191 729	195 095	186 996
Pensjonsforpliktelser	5 299	3 345	726
Sum avsetning for forpliktelser	5 299	3 345	726
Lån BG3 - fast rente	19 950	21 000	0
Lån BG3 - flytende rente	19 950	21 000	0
Sum langsiktig gjeld	39 900	42 000	0
Kreditorer	8 088	10 272	13 313
Skyldig skattetrekk, arbeidsgiveravgift, mva	6 376	6 485	5 559
Gjeld til prosjekt inklusiv arbeid i Norge	82 195	58 951	53 878
Påløpte, ikke forfalte lønninger etc.	7 592	7 920	6 374
Forskuddsbetalte inntekter	6 597	1 044	1 583
Annen kortsiktig gjeld	20 104	19 310	1 424
Sum kortsiktig gjeld	130 952	103 982	82 131
Sum egenkapital og gjeld	367 880	344 422	269 853

VEDLEGG 4: Bokføring på T-konti for år 2006

Fra kapittel 5.3.5 Bokføring

Lansiktige fordringer		Inventar, utstyr		Aksjefond		Kortsiktig fordringer		Pengemarkedsfond	
4 907		73 168		28 738		29 717		73 594	
		6 110	4 435 11)			12) 6 000			
	756 15)			269	29 007	13) 837	13 734 18)		23 430 19)
4 907	4 907	79 278	79 278	29 007	29 007	36 554	36 554	73 594	73 594
Kontanter, bank		Grunnkapital		Øremerkede prosjektmidler		TV aksjonsmidler			
134 298			66 711		60 567		19 842		
1) 141 582	683 782 8)					21) 14 996			
2) 7 092	11 104 9)		1 496 22)						
3) 145 604	65 953 10)		20) 8 658						
4) 18 332	6 110 16)								
5) 437 326	269 17)								
6) 28 353	1 050 23)								
7) 2 774	1 050 24)								
15) 756	2 184 25)								
18) 13 734	109 26)								
19) 23 430	328 27)								
28) 5 553									
	186 895	68 207	68 207	51 909	60 567	4 846	19 842		
958 834	958 834	68 207	68 207	60 567	60 567	19 842	19 842		
Katastrofereserve		Langsiktig bistand/reserve		Testamentariske gaver/reserve		Finansinntekter/reserve		Personalreserve	
	14 000		2 950		5 000		3 796		885
					2 000 22)		2 204 22)		
14 000		2 950	2 950	7 000	7 000	6 000	6 000	885	885
14 000	14 000	2 950	2 950	7 000	7 000	6 000	6 000	885	885
Fasteaksjonen		Fri egenkapital		Pensjonsforpliktelser		Lån BG3- fast rente		Lån BG3 - flytende rente	
	5 462		15 882		3 345		21 000		21 000
						23) 1 050		24) 1 050	
	1 257 22)		13 331 22)		1 954 10)				
6 719		29 213	29 213	5 299	5 299	19 950	21 000	19 950	21 000
6 719	6 719	29 213	29 213	5 299	5 299	21 000	21 000	21 000	21 000
Kreditorer		Skyldig skattetrekk		Gjeld til prosjekt inkl arbeid i N		Pålopte ikke-forvalte lønninger		Forskuddsbetalte inntekter	
	10 272		6 485		58 951		7 920		1 044
25) 2 184		26) 109			23 244 9)	27) 328			5 553 28)
				82 195	82 195	7 592	7 920	6 597	6 597
8 088		6 376	6 485	82 195	82 195	7 920	7 920	6 597	6 597
10 272	10 272	6 485	6 485	82 195	82 195	7 920	7 920	6 597	6 597
				Annen kortsiktig gjeld		Aktivitetsregnskap			
					19 310	8) 684 576	141 582 1)		
						9) 34 348	7 092 2)		
						10) 67 907	145 604 3)		
						11) 4 435	18 332 4)		
					794 8)		437 326 5)		
							28 353 6)		
							2 774 7)		
							6 000 12)		
							837 13)		
							8 658 20)		
							14 996 21)		
					20 104	22) 20 288			
					20 104	811 554	811 554		

Transaksjon Nummer 1 Innsamlede midler:

Dt Kontanter, bank, pos 141 582
Kt Aktivitetsregnskapet 141 582

Vi finner opplysning om Kirkens Nødhjelps ordinære innsamlede midler i note under seksjon Økonomi, side 40 av Årsrapporten 2006. De består primært av testamentariske gaver, nettbutikk og fasteaksjon..

Disse inntektene er ikke øremerket. I stedet er det kommunisert til yterne at inntektene vil bli brukt til å støtte dem som til enhver tid trenger det mest.

Siden disse er inntekter samlet til et generelt mål, skal de etter standarden inntektsføres når de tre kriteriene for inntektsføring er oppfylt. Det vil være på innsamlingstidspunktet siden Kirkens Nødhjelp har juridisk rett til midlene på mottakstidspunktet. M.a.o. skjer inntektsføringen etter lønnsomhetsprinsippet. Med forutsetning at disse midlene har blitt innbetalt (umiddelbar pengemessig virkning), blir bokføringen altså følgende:

Dt Kontanter, bank, post 141 582
Kt Aktivitetsregnskapet 141 582

Transaksjon Nummer 2 Øremerkede innsamlingsaksjoner:

Dt Kontanter, bank, post 7 092
Kt Aktivitetsregnskapet 7 092

Disse er inntekter samlet for bestemte formål som for eksempel arbeidet med hiv og aids. Siden på innsamlingstidspunktet er de tre kriteriene for inntektsføring oppfylt, kan vi bokføre de øremerkede inntektene på samme måte som de inntektene samlet til et generelt mål (den lønnsomhetsmessige virkningen sammenfaller med den umiddelbare pengemessige virkningen). I følge standarden "at den aktiviteten som midlene er tenkt brukt til ikke er gjennomført, skal ikke være grunnlag for utsatt inntektsføring". Øremerkede midler som ikke er brukt ved regnskapsperiodens utgang vil fremkomme som egenkapital i balansen bundet opp til gitte formål. Målet med dette er å vise sum midler som er innkommet i hver periode. Dette gir bedre informasjon til brukerne om den faktiske aktiviteten som her skjedd i regnskapsåret, enn om man inntektsfører i henhold til hvilke aktiviteter som er utført.

De følgende bokføringene nummer 3, 4, 5, 6 og 7 utføres på samme måte som foregående bokføringer, altså sammenfallende lønnsomhetsmessig og pengemessig virkning. Grunnen til dette er at de oppfyller de samme kravene til inntektsføring.

Bokføring nummer 3 Bidrag fra andre organisasjoner:

Dt Kontanter, bank, post 145 604
Kt Aktivitetsregnskapet 145 604

Nummer 4 Materielle gaver:

Dt Kontanter, bank, post 18 332
Kt Aktivitetsregnskapet 18 332

Transaksjon Nummer 5 Offentlige bidrag:

Dt Kontanter, bank, post 437 326
Kt Aktivitetsregnskapet 437 326

Transaksjon Nummer 6 Administrasjonsbidrag:

Dt Kontanter, bank, post 28 353
Kt Aktivitetsregnskapet 28 353

Transaksjon Nummer 7 Andre inntekter:

Dt Kontanter, bank, post 2 774
Kt Aktivitetsregnskapet 2 774

Utgifter/ Kostnader:**Transaksjon Nummer 8 Bistandssamarbeid:**

Dt Aktivitetsregnskapet 684 576
Kt Kontanter, bank, post 683 782
Kt Annen kortsiktig gjeld 794

For å bokføre bistandssamarbeidskostnadene, må vi først se på bevegelsen på kontoen ”Annen kortsiktig gjeld”. Siden denne kontoen øker med 794 000 NOK, antar vi at en del av disse kostnadene har vært utbetalt i løpet av året (derfor Kt Kontant, bank, post) mens en del er fremdeles skyldig (Dt Annen kortsiktig gjeld). Dette tyder på at det oppstår både umiddelbar og senere pengemessig virkning i tillegg til den lønnsomhetsmessige virkningen.

Nummer 9 Kostnader – Arbeid i Norge:

Dt Aktivitetsregnskapet	34 348
Kt Kontanter, bank, post	11 104
Kt Gjeld til prosjekt inkl. Arbeid i Norge	23 244

Denne bokføringen har både pengemessig (umiddelbar og senere) og lønnsomhetsmessig virkning.

Nummer 10 Kostnader Administrasjonskostnader:

Dt Aktivitetsregnskapet	67 907
Kt Kontanter, bank, post	65 953
Kt Pensjonsforpliktelser	1 954

Bokføring 10 har identisk karakter som bokføring 9, dvs. både pengemessig (umiddelbar og senere) og lønnsomhetsmessig virkning.

Nummer 11 Avskrivninger/ nedskrivninger:

Dt Aktivitetsregnskapet	4 435
Kt Inventar, utstyr, eiendommer	4 435

Det er åpenbart ikke pengemessig virkning av denne utgiftskategorien. Tvert imot viser bokføringen at Aktivitetsregnskapet følger et lønnsomhetsmessig prinsipp som sammenstiller de påløpte utgiftene med tilhørende inntekt i hver periode.

Nummer 12 Finansinntekter – ubundne midler:

Dt Kortsiktig fordringer	6 000
Kt Aktivitetsregnskapet	6 000

Her oppstår det en senere pengemessig virkning og en umiddelbar lønnsomhetsmessig virkning.

Transaksjon Nummer 13 Finansinntekter TV- aksjon:

Dt Kortsiktig fordringer	837
Kt Aktivitetsregnskapet	837

Bokføringen er identisk med den som står ovenfor.

Nummer 15 Innbetaling av Langsiktige fordringer:

Dt Kontanter, bank, post	756
Kt Langsiktige fordringer	756

Denne bokføringen utfører vi for å avslutte konto Langsiktige fordringer. Det oppstår kun umiddelbar pengemessig virkning.

Nummer 16 Anskaffelse av nytt utstyr:

Dt Inventar, utstyr, eiendommer	6 110
Kt Kontanter, bank, post	6 110

Denne bokføringen skyldes kjøp av utstyr i 2006 og er en ren lønnsomhetsmessig transaksjon siden de påløpte kostnadene skal sammenstilles med tilhørende inntekt i perioden når utstyret skal bli tatt i bruk. Siden utbetalingen reduserer beholdningen på konto ”Kontanter, bank, post” oppstår det en umiddelbar pengemessig virkning.

Nummer 17 Kjøp av nye aksjer:

Dt Aksjefond	269
Kt Kontanter, bank, post	269

I følge Regnskapsloven er det gitt valgfrihet når angående kapitalisering eller kostnadsføring av kjøp av aksje eiendeler. Vi antar at disse har vært kapitalisert i Balansen på grunn av økningen på konto Aksjefond. Denne transaksjonen har umiddelbar pengemessig virkning og skal ha en senere lønnsomhetsmessig virkning i regnskapet.

Transaksjon Nummer 18 Innbetaling av Kortsiktige fordringer:

Dt Kontanter, bank, post 13 734
Kt Kortsiktige fordringer 13 734

Denne transaksjonen utføres på grunnlag av redusering på konto Kortsiktige fordringer. Den har ingen virkning på resultatet siden den har hatt en lønnsomhetsmessig virkning i en tidligere regnskapsperiode. Det er noe som medfører kun pengemessig virkning.

Nummer 19 Reduksjon av Pengemarkedsfond:

Dt Kontanter, bank, post 23 430
Kt Pengemarkedsfond 23 430

Denne transaksjonen bokføres på samme måte som overnevnt transaksjon grunnet samme regnskapsmessig karakter.

Nummer 20 Reduksjon av Øremerkede midler:

Dt Øremerkede midler 8 658
Kt Aktivitetsregnskapet 8 658

Det er vanskelig å tolke reduksjonen på denne posten i balansen og dens samtidige økning av resultatet i aktivitetsregnskapet.

Hovedregelen i standarden tilsier at øremerkede midler med moralsks forpliktelse til bruk til et angitt formål, gir ikke grunnlag for å utsette inntektsføringen. Derfor bør disse inntektsføres når det er oppnådd juridisk rett til dem (lønnsomhetsmessig periodisering). Men hvis midlene er gitt med krav om tilbakebetaling under visse forutsetninger, skal innbetalingene behandles som tilskudd, dvs. at inntektsføringen bør utsettes (se transaksjon Nummer 21). Av note opplysningene er det ikke klart hva slags eksterne restriksjoner er satt til disse midlene og om de skal betraktes som tilskudd eller ei. Men økningen av aktivitetsresultatet samt reduksjonen av Egenkapitalen med eksterne pålagte restriksjoner tyder på at bokføringen er utført ifølge regelen for tilskudds inntektsføring, omtalt i neste avsnitt.

Transaksjon Nummer 21 Reduksjon av TV-aksjonsmidler:

Dt TV-aksjonsmidler 14 996
Kt Aktivitetsregnskapet 14 996

TV-aksjonsmidlene kan betraktes som tilskudd siden de er overføring av økonomiske goder mot oppfyllelse av visse betingelser. Ifølge standarden vil periodiseringen og føringen i aktivitetsregnskapet være avhengige av om tilskuddet oppfyller de tre kriteriene for inntektsføring. Periodisering skjer altså igjen etter et lønnsomhetsmessig prinsipp.

I dette tilfellet har tilskuddsytterne satt tidsvilkår for hvilken periode tilskuddet kan brukes i. Derfor i følge standarden bør TV-aksjonsmidlene føres som (tilskudds)gjeld i balansen når de er mottatt og de skal inntektsføres i perioden de er ment for. I balansen og aktivitetsregnskapet for 2006 ser vi et det er en reduksjon av Egenkapital med eksterne restriksjoner "TV-aksjonsmidler" på 14 996 000 NOK, mens det er en økning med samme beløp på inntektssiden i aktivitetsregnskapet. Derfor konkluderer vi med at det gjelder tidligere mottatte tilskudd som oppfyller kriteriene for inntektsføring i denne regnskapsperioden og da blir bokføringen: Dt TV-aksjonsmidler og Kt Aktivitetsregnskapet. Denne behandlingen er sammenfallende med reglene i Regnskapsloven, nemlig at i følge RL ville uopptjent inntekt også inngå som gjeld (Utsatt inntekt) i Balansen. Dette viser igjen at det lønnsomhetsmessige perspektivet har vært ledende ved utformingen av Standarden.

Transaksjon Nummer 22 Fordeling av Årsresultatet:

Dt Aktivitetsregnskapet 20 288
Kt Testamentariske gaver/reserve 2 000
Kt Finansinntekter/reserve 2 204
Kt Fasteaksjon 1 257
Kt Friegenkapital 13 331
Kt Grunnkapital 1 496

Dette er tradisjonell måte for å avslutte Resultatregnskapet også i følge reglene i Regnskapsloven.

Transaksjon Nummer 23 Reduksjon av Lån med fast rente:

Dt Lån BG3 med fast rente 1 050

Kt Kontanter, bank, post 1 050

Det finnes ingen opplysning i notene angående Lån med fast og med flytende rente.

Reduksjonen i begge postene tyder på at disse har blitt nedbetalt og derfor har umiddelbar pengemessig virkning.

På samme måte som i RL har transaksjonene ingen virkning på årsresultatet i regnskapet men.

Transaksjon Nummer 24 Reduksjon av Lån med flytende rente:

Dt Lån BG3 med flytende rente 1 050

Kt Kontanter, bank, post 1 050

Transaksjon Nummer 25 Reduksjon av gjeld til Kreditorer:

Dt Kreditorer 2 184

Kt Kontanter, bank, post 2 184

Bokføringen følger igjen de tradisjonelle reglene i RL og har kun pengemessig virkning i denne regnskapsperioden.

Transaksjon Nummer 26 Utbetaling av skyldig skattetrekk:

Dt Skyldig skattetrekk 109

Kt Kontanter, bank, post 109

Her oppstår det igjen kun umiddelbar pengemessig virkning siden transaksjonen har hatt lønnsomhetsmessig virkning i en tidligere regnskapsperiode.

Transaksjon Nummer 27 Utbetaling av påløpte ikke forfalte lønninger:

Dt Påløpte ikke forfalte lønninger 328

Kt Kontanter, bank, post 328

Utbetalingene har kun pengemessig virkning i denne regnskapsperioden siden de har blitt kostnadsført i en tidligere periode.

Transaksjon Nummer 28 Økning i Forskuddsbetalte inntekter:

Dt Kontanter, bank, post 5 553

Kt Forskuddsbetalte inntekter 5 553

Standarden angir ingen eksplisitte regler om bokføring av forskuddsbetalte inntekter, men i følge RL skal disse ha umiddelbar pengemessig virkning i denne perioden og en senere lønnsomhetsmessig virkning (når de er blitt opptjent).

REFERANSER:

Ghauri, P. et al. (1995): *Research Methods in Business Studies – A Practical Guide*. (Prentice Hall)

Mellemvik, F. et al. (1988): *Functions of accounting – a discussion*. Scandinavian Journal of Management, 4 (3/4), 101-119

Meyer, C.B. (2001): *A case in Case Study Methodology: Field Methods*, 13(4), 329-352, november 2001

Monsen, N. (1987): *Behandling av anleggsmidler og avskrivninger i kommunale regnskaper*, Universitetsforslaget AS 1987 (ISBN 82-00-18462-5)

Monsen, N. (1993): *Regnskap i politikken? Om årsrapportens funksjoner for en kommune og dens toppledelse*, Fagbokforlaget, Bergen

Monsen, N. (1999), *Finansregnskap: en regnskapstur Stoltzekleiven opp*, Norges Handelshøyskole, Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap

Monsen, N. (2000), *Kameralregnskap*, Norges Handelshøyskole, Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap

Monsen, N. (2003), *Rapport - Forretningsregnskap, fondsregnskap og kameralregnskap: En komparativ analyse*, Norges Handelshøyskole, Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap

Monsen, N. (2004a), *Kommuneregnskapet i Norge: en studie av kameralistens og kjøpmannens påvirkning*, Norges Handelshøyskole, Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap

Monsen, N. (2004b): *Developing Cameral Accounting, Beta (2004), Nr.6* (Hentet fra BUS 421 Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, Artikkelsamling, januar 2008. (Norges Handelshøyskole: Kompendium))

Monsen, N. (2007a): *Økonomistyring i offentlige organisasjoner: en diskusjon* (arbeidsnotat 2007a) (Hentet fra BUS 421 Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, Artikkelsamling, januar 2008. (Norges Handelshøyskole: Kompendium))

Monsen, N. (2007b): *Kommuneregnskapet I Norge: behov for endringer?* Magma (2007), nr.6 (Hentet fra BUS 421 Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, Artikkelsamling, januar 2008. (Norges Handelshøyskole: Kompendium))

Monsen, N og Solbakken, K.B. (2007): *Regnskapsregler for hjelpeorganisasjoner: en kritisk analyse med forslag til videreutvikling.* (Hentet fra BUS 421 Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, Artikkelsamling, januar 2008. (Norges Handelshøyskole: Kompendium))

Monsen, N. (2008a): *Ulike bokføringsmetoder. Fjerde utgave.* (Norges Handelshøyskole: Kompendium)

Monsen, N. (2008b): BUS 421 Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner, Forelesningsnotater, januar 2008. (Norges Handelshøyskole: Kompendium))

Solbakken, K. B. (2007), *Regnskap i hjelpeorganisasjoner: en teoretisk og empirisk studie* (Norges Handelshøyskole: Masterutredning, 2007)

Sulen, E. et al. (2007), *Ideelle organisasjoner – ideelle regnskap*, første utgave, DnR forlaget, Oslo

Yin, R. K. (1984): *Case Study Research: Design and Methods* (Prentice Hall)

Artikler og rapporter:

HDP (2007): *Sammendrag: Kampen mot klimaendringene*, United Nations Development Programme, Nordic Office, Copenhagen (Rapport 2007/2008)

Norad (2006): *Norads Strategy mot 2010*, RK Grafisk a.s., Oslo (Rapport/2006)

Strømmen, K.R. (2007): *UD mener korrupsjon fant sted.* Dagens Næringsliv, 14. oktober 2007.

Andre referanser:

Innsamlingskontrollen sine hjemmesider:

<<http://www.innsamlingskontrollen.no/>> (10.juni.2008)

Kirkens Nødhjelp sine hjemmesider:

<<http://www.nca.no/>> (19.mai.2008)

Norad sine hjemmesider:

<<http://www.norad.no/>> (05. Mai.2008)

NRS F God Regnskapskikk for ideelle organisasjoner (2006):

<<http://www.regnskapsstiftelsen.no/default.aspx?did=9195845> > (04.mai.2008)

NRS sine hjemmesider:

<<http://www.regnskapsstiftelsen.no> (04.mai.2008)>

NOU 1995: 30 Ny regnskapslov 7.4 Kontantstrømpoppstilling:

< <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/NOUer/1995/NOU-1995-30/8.html?id=116023>>(20.april.2008)

OECD sine hjemmesider:

<<http://www.oecd.org> > (04.mars.2008)

Utenriksdepartementet sine hjemmesider:

< <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud.html?id=833>>(19.mai.2008)